

Ondokuzmayıs Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL
YETKİNLİK BEKLENTİSİ DÜZEYLERİNİN SUÇLULUK,
UTANÇ, BOYUN EĞİCİLİK DAVRANIŞI ve ÇEŞİTLİ
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Hazırlayan:
Yasin Dahil AKSOY

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. T. Fikret KARAHAN

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2012

Ondokuzmayıs Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL
YETKİNLİK BEKLENTİSİ DÜZEYLERİNİN SUÇLULUK,
UTANÇ, BOYUN EĞİCİLİK DAVRANIŞI ve ÇEŞİTLİ
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Hazırlayan:
Yasin Dahil AKSOY

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. T. Fikret KARAHAN

Yüksek Lisans Tezi

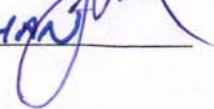
Samsun, 2012

KABUL VE ONAY

Yasin Dahil AKSOY tarafından hazırlanan "Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerinin Suçluluk, Utanç, Boyun Eğicilik Davranışı ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 21 / 09 / 2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Kurtuluş ERSANLI

Üye: Yrd. Doç. Dr. Gülay ER

Üye: Yrd. Doç. Dr. T. Fikret KARAHAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

___ / ___ / 2012

BİLDİRİM

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin başlangıç aşamasından sonuçlanmasına kadarki süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

21 / 09 / 2012

Yasin Dahil AKSOY

ÖNSÖZ

Gelişimin doğal bir evresi olan ergenlik döneminde bireyler, kendi duygusal ve fiziksel gelişimleri ile birlikte sosyal açıdan da bir gelişim sürecine girmektedirler. Sosyal çevrede kendisine bir yer edinme, arkadaşları arasında beğenilme, kabul görme ve kendi kararlarını alabilme sürecinde çeşitli sorunlar yaşayabilmektedirler. Bireyin beklentilerinin karşılanmaması durumunda utanma ve suçluluk gibi duygular gelişebilmekte, bunun sonucunda birey kendisini sosyal etkileşimden uzak tutma yoluna gidebilmekte ve boyun eğici davranışlar sergileyebilmektedir. Bunun sonucunda bireyler kendilerini istenilmeyen ya da önemsenmeyen olarak görebilmekte ve zamanla girişkenlikten ve atılganlıktan uzak, pasif davranışlar sergileyebilmektedirler.

Bu çalışma, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin; suçluluk, utanç, boyun eğicilik davranışı değişkenleri ile olan ilişkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada ayrıca sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin cinsiyet ve yerleşim birimi değişkenlerine göre değişip değişmediği de incelenmiştir.

Ülkemizde yapılan araştırmalarda, sosyal yetkinlik beklentisinin çeşitli değişkenler açısından ilişkisinin incelendiği saptanmış, ancak suçluluk, utanç, boyun eğici davranışlar ile olan ilişkisi üzerinde çalışmalar olmadığı gözlenmiştir. Bu gerçeklerden hareket ederek ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile suçluluk, utanç ve boyun eğici davranış düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ile birlikte düşük sosyal yetkinlik beklentisine neden olan duyguların ortaya çıkarılacağı; bu bağlamda da çalışmanın öğrencilerin hem sosyal açıdan atılgan ve girişken bireyler olmasına destek olacağı hem de karşılaştıkları güçlüklerle baş edebilmelerine yardımcı olacağı umulmaktadır.

Bu araştırma, birçok kişinin bilgi aktarımı, desteği ve hoşgörüsüyle yürütülmüş ve sonuçlandırılmıştır. Tezimin planlanmasından sonuçlanmasına dek her aşamasında bana destek olup sabırla yol gösteren, bilgisini hiçbir zaman esirgemeyen, akademik açıdan örnek aldığım ve hayatımda bir dönüm noktası oluşturan tez danışmanım, Sayın Ydr. Doç. Dr. T. Fikret KARAHAN'a sonsuz minnet duyuyorum.

Gerek lisans gerekse yüksek lisans öğrenimim süresince değerli dönütleriyle, bilgi ve tecrübesinden faydalandığım değerli Hocam Prof. Dr. Kurtman ERSANLI'ya; benimle bilgi ve becerilerini paylaşan, bugünkü temel mesleki donanımlarımın mimarları olan değerli Hocalarım Doç. Dr. Seher BALCI ÇELİK, Doç. Dr. Melek KALKAN, Yrd. Doç. Dr. Müge YILMAZ, Yrd. Doç. Dr. M. Emin SARDOĞAN, Yrd. Doç. Dr. Canani KAYGUSUZ, Yrd. Doç. Dr. Yaşar BARUT ve Yrd. Doç. Dr. Ercüment ERSANLI'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Özellikle tüm yaşamım boyunca benim için yaptıkları her türlü fedakârlıkla bu günlere gelmeme vesile olan ve sonsuz sıcaklıklarını, sevgilerini ve dostluklarını her zaman hissettiren sevgili annem, babam, ablam ve enişteme çok teşekkür ederim.

Hayatta her zaman her konuda en büyük desteğim olan sevgili eşim Huriye AKSOY'a en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Sevgili Anneme ve Babama...

Yasin Dahil AKSOY

ÖZET

[AKSOY, Y. Dahil]. *[Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerinin Suçluluk, Utanç, Boyun Eğicilik Davranışı ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi]*, [Yüksek Lisans Tezi], Samsun, [2012].

Bu araştırmada, ortaöğretim öğrencilerinde sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin suçluluk, utanç, boyun eğicilik davranışı, cinsiyet ve yerleşim birimi değişkenleri açısından incelenmiştir.

Araştırmanın evrenini, 2011 – 2012 eğitim öğretim yılında Diyarbakır İli Bismil İlçesi merkezinde kamuya ait ortaöğretim kurumlarında 9., 10., 11. ve 12. sınıflarda öğrenim görmekte olan 2448 kız, 3308 erkek öğrenci olmak üzere toplam 5756 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise, bu okullardan tabakalı örneklem yöntemi ile seçilen 724 kız, 572 erkek olmak üzere toplam 1296 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin ölçülmesi amacıyla Bilgin (1999) tarafından geliştirilen ve geçerlik güvenirlik çalışması yapılan Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Ergenlik Formu (SYBÖ-E) kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerden suçluluk ve utanç düzeylerinin belirlenmesine ilişkin verilerin toplanmasında ilk kez Johnson ve Noel (1987) tarafından geliştirilmiş, 1992 yılında Nesrin ve Nail Şahin tarafından ise Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik ve güvenirlik çalışmaları gerçekleştirilen Suçluluk ve Utanç Ölçeği (SUTÖ) kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerden olan boyun eğici davranış düzeylerine ilişkin verilen toplanması amacıyla ilk kez Gilbert ve Allan (1994) tarafından geliştirilmiş, 1992 yılında Nesrin ve Nail Şahin tarafından ise Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik ve güvenirlik çalışmaları gerçekleştirilen Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ) kullanılmıştır. Cinsiyet ve yerleşim birimi olmak üzere iki bağımsız değişkene ilişkin verilerin toplanması amacıyla Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Verilerin istatistiksel analizi için, toplanan veriler SPSS 17.0 programı kullanılarak bilgisayara aktarılmış; t – testi, Tek Yönlü Varyans Analizi ve LSD teknikleri kullanılarak bu veriler analiz edilmiştir.

Bu araştırmada elde edilen bulgular şunlardır:

- 1.** Araştırmada öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları ile Utanç Alt Ölçeği puanları arasında pozitif yönde; Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği toplam puanları ile pozitif yönde ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği toplam puanları ile negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları ile Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği toplam puanları ile negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği toplam puanları ile Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı saptanmıştır.
- 2.** Sosyal Yetkinlik Beklentisi düzeylerine göre Öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır. Bir başka deyişle, ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri yükseldikçe, suçluluk duyguları azalmaktadır.
- 3.** Sosyal Yetkinlik Beklentisi düzeylerine göre Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır. Yani, ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri yükseldikçe, utanç duyguları azalmaktadır.
- 4.** Sosyal Yetkinlik Beklentisi düzeylerine göre Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu sonuca göre, ortaöğretim öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile boyun eğici davranış düzeyleri arasında herhangi bir bağlantı olmadığı bulunmuştur.

5. Cinsiyete göre Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Yani, cinsiyet değişkenine göre ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında herhangi bir bağlantı olmadığı bulunmuştur.
6. Yerleşim birimine göre Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Başka bir deyişle, ortaöğretim öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri yerleşim birimine göre değişkenlik göstermemektedir.
7. Cinsiyete göre Öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır. Bu sonuca göre, kız öğrencilerin suçluluk düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu gözlenmektedir.
8. Yerleşim birimine göre Öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Yani, ortaöğretim öğrencilerin suçluluk düzeyleri yerleşim birimine göre değişkenlik göstermemektedir.
9. Cinsiyete göre Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır. Bu sonuca göre, kız öğrencilerin utanç düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu gözlenmektedir.
10. Yerleşim birimine göre Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Başka bir deyişle, ortaöğretim öğrencilerin utanç düzeyleri yerleşim birimine göre değişkenlik göstermemektedir.
11. Cinsiyete göre Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır. Bu sonuca göre, erkek öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

12. Yerleşim birimine göre Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Başka bir deyişle, ortaöğretim öğrencilerinin boyun eğici davranış düzeyleri yerleşim birimine göre değişkenlik göstermemektedir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Suçluluk, Utanç, Boyun Eğici Davranışlar.

ABSTRACT

[AKSOY, Yasin Dahil]. *[The investigation Of Social Self – Efficacy Levels Of High School Students In Terms Of Guiltiness, Shame, Submissive Behaviors And Various Variables]*, [Master's Thesis], Samsun, [2012].

The study investigated the relationship between social self – efficacy scale scores and the variables; guiltiness, shame, submissive behaviors, gender and settlement area of high school students.

The universe of the study consists of 5756 (2448 are female and 3308 are male) 9th, 10th, 11th and 12th grade students in state high schools in Bismil, Diyarbakır in 2011 – 2012 academic year. The samples of the study consists of 1296 (724 are female and 572 are male) who were selected by multiple sapling method.

A Social Self – Efficacy Scale (SSS) which was developed and tested in terms of validity and reliability by Bilgin (1999) was used to measure the high school students' social self – efficacy scale scores which are dependent variables of the study. Guiltiness and Shame Scale (GSS) which were developed by Johnson and Noel (1987) and adapted to Turkish by Sahin and Sahin (1992) was used to identify the emotion of guiltiness and shame which are two of the independent variables of the study. Submissive Behaviors Scale (SBS) which was developed by Gilbert and Allan (1994) and adoped to Turkish by Sahin and Sahin (1992) was used to identify the submissive behaviors which are independent variables. Inquiry forms were used to collect data concerning two independent variables about gender and settlement area.

Data for statistical analysis were transferred to a computer by SPSS 15.0 programme; data ere analysed by rhe use of t – test, one – way analysis of variance and LSD techniques.

Findings obtained from the study are as follows;

1. In the research, there is a positive correlation between sub – scale scores of “Guiltness Scale” and sub – scale scores of “Shame Scale”; a positive correlation with total scores of “Submissive Behaviours Scale” and a negative correlation with total scores of “Social Self – Efficacy Scale”. There is a positive correlation between students’ sub – scale scores of “Shame Scale” and total scores of “Submissive Behaviours Scale” and a negative correlation with total scores of “Social Self – Efficacy Scale”. There is no significant correlation between students’ total scores of “Submissive Behaviours Scale” and total scores of “Social Self – Efficacy Scale”.
2. There is a significant difference between the students’ sub – scale scores of “Guiltness Scale” in terms of social self – efficacy levels. In other words, as the level of social self – efficacy increases in high school students, guiltness decreases.
3. There is a significant difference between the students’ sub – scale scores of “Shame Scale” in terms of social self – efficacy level. In other words, as the level of social self – efficacy increases in high school students, shame decreases.
4. There is no significant difference between the students’ scale scores of “Submissive Behaviors Scale” in terms of social self – efficacy. According to this result, there is no relationship between the level of social self – efficacy and submissive behaviors .
5. There is no significant difference between the scores of the social self – efficacy of the high school students in term of the gender. In other words, there is no relationship between the level of social self – efficacy and gender.
6. There is no significant difference between the scores of the social self – efficacy of the high school students in terms of the settlement area. In other words, there is no relationship between the level of social self – efficacy and the settlement area.

7. There is a significant difference between the students' sub – scale scores of “Guiltiness Scale” in terms of the gender. In other words, the level of guiltiness in female students is higher than the one in the male students.
8. There is no significant difference between the students' sub – scale scores of “Guiltiness Scale” in terms of the settlement area. In other words, there is no relationship between the level of guiltiness and settlement area.
9. There is a significant difference between the students' sub – scale scores of “Shame Scale” in terms of the gender. In other words, the level of shame in the female students is higher than the one in the male students.
10. There is no significant difference between the students' sub – scale scores of “Shame Scale” in terms of the settlement area. In other words, there is no relationship between the level of shame and settlement area.
11. There is a significant difference between the students' scale scores of “Submissive Behaviors Scale” in terms of the gender. In other words, the level of submissive behaviors in the male students is higher than the one in the female students.
12. There is no significant difference between the students' scale scores of “Submissive Behaviors Scale” in terms of the settlement area. In other words, there is no relationship between the level of submissive behaviors and settlement area.

Keywords: Social Self – efficacy, Guiltiness, Shame, Submissive Behaviors.

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
İÇ KAPAK	
KABUL VE ONAY	
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	xi
TABLO LİSTESİ	xv

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

I. Problem	15
II. Alt Problemler	15
III. Denenceler	16
IV. Araştırmanın Amacı	18
V. Araştırmanın Önemi	18
VI. Sayıtlar	19
VII. Sınırlılıklar	19
VIII. Tanımlar	20

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ YAYIN ve ARAŞTIRMALAR

I. Sosyal Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Yayın ve Araştırmalar	22
A. Sosyal Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Yayın ve Araştırmalar	22
B. Sosyal Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Yayın ve Araştırmalar	28
II. Suçluluk Ve Utanç İle İlgili Yayın ve Araştırmalar	35
A. Suçluluk İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Yayın ve Araştırmalar ..	35
B. Suçluluk İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Yayın ve Araştırmalar	37
III. Boyun Eğici Davranışlar İle İlgili Yayın ve Araştırmalar	41

A. Boyun Eğici Davranışlar İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Yayın ve Araştırmalar	41
B. Boyun Eğici Davranışlar İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Yayın ve Araştırmalar.....	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

I. Evren	50
II. Örneklem	51
III. Veri Toplama Araçları	52
A. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği	53
1. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin Güvenirliği	53
2. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin Geçerliği	53
3. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin Puanlaması	54
B. Suçluluk ve Utanç Ölçeği	54
1. Suçluluk ve Utanç Ölçeği'nin Güvenirliği	55
2. Suçluluk ve Utanç Ölçeği'nin Geçerliği	55
3. Suçluluk ve Utanç Ölçeği'nin Puanlanması	56
C. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği	56
1. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin Güvenirliği	56
2. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin Geçerliği	57
3. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin Puanlanması	57
D. Kişisel Bilgi Formu	57
IV. Verilerin Toplanması ve Analizi	57

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

I. Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Suçluluk, Utanç ve Boyun Eğici Davranışlar Arasındaki İlişki	59
II. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Suçluluk	61
III. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Utanç	63
IV. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Boyun Eğicilik	66
V. Cinsiyete Göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi	68
VI. Yerleşim Birimine Göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi	69

VII. Cinsiyete Göre Suçluluk	70
VIII. Yerleşim Birimine Göre Suçluluk	71
IX. Cinsiyete Göre Utanç	72
X. Yerleşim Birimine Göre Utanç	73
XI. Cinsiyete Göre Boyun Eğicilik	74
XII. Yerleşim Birimine Göre Boyun eğicilik	75

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA ve YORUM

I. Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Suçluluk, Utanç ve Boyun Eğici Davranışlar Arasındaki İlişki.....	76
II. Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Suçluluk	77
III. Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Utanç ..	78
IV. Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Boyun Eğicilik	80
V. Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Cinsiyet	82
VI. Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Yerleşim Birimi	83
VII. Ortaöğretim Öğrencilerinde Suçluluk ve Cinsiyet	83
VIII. Ortaöğretim Öğrencilerinde Suçluluk ve Yerleşim Birimi	84
IX. Ortaöğretim Öğrencilerinde Utanç ve Cinsiyet	85
X. Ortaöğretim Öğrencilerinde Utanç ve Yerleşim Birimi	87
XI. Ortaöğretim Öğrencilerinde Boyun Eğicilik ve Cinsiyet	87
XII. Ortaöğretim Öğrencilerinde Boyun Eğicilik ve Yerleşim Birimi	89

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

I. SONUÇ	90
II. ÖNERİLER	91
A. Araştırmacılara Öneriler	92

KAYNAKLAR

EKLER

EK – 1 – KİŞİSEL BİLGİ FORMU	115
EK – 2 – SUÇLULUK ve UTANÇ ÖLÇEĞİ	116

EK – 3 – BOYUN EĞİCİ DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ	117
EK – 4 – SOSYAL YETKİNLİK BEKLENTİSİ ÖLÇEĞİ	118
EK – 5 – ÖZGEÇMİŞ	119
EK – 6 – TEZ UYGULAMA İZİN YAZISI	120

TABLO LİSTESİ

	<u>SAYFA NO</u>
TABLO 1 Evreni Oluşturan Öğrencilerin Okul Türü ve Cinsiyete Göre Dağılımları.....	50
TABLO 2 Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Okul Türü, Sınıf ve Cinsiyete Göre Dağılımları	52
TABLO 3 Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Suçluluk, Utanç ve Boyun Eğici Davranışlar Arasındaki Korelasyona İlişkin Bulgular	60
TABLO 4 Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Sayısal Bilgiler	61
TABLO 5 Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	62
TABLO 6 Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Öğrencilerin Suçluluk Alt ölçeği Puanlarına İlişkin LSD Testi Sonuçları	63
TABLO 7 Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Sayısal Bilgiler.....	64
TABLO 8 Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	64
TABLO 9 Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin LSD Testi Sonuçları .	65
TABLO 10 Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanlarına İlişkin Sayısal Bilgiler	66
TABLO 11 Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	67

TABLO 12 Cinsiyete Göre Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Puanlarına İlişkin t – testi Sonuçları	68
TABLO 13 Yerleşim Birimine Göre Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Puanlarına İlişkin t – testi Sonuçları	69
TABLO 14 Cinsiyete Göre Öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin t – testi Sonuçları	70
TABLO 15 Yerleşim Birimine Göre Öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin t – testi Sonuçları	71
TABLO 16 Cinsiyete Göre Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin t – testi Sonuçları	72
TABLO 17 Yerleşim Birimine Göre Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin t – testi Sonuçları	73
TABLO 18 Cinsiyete Göre Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanlarına İlişkin t – testi Sonuçları.....	74
TABLO 19 Yerleşim Birimine Göre Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanlarına İlişkin t – testi Sonuçları	75

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İçerisinde yer aldığımız toplum, kendisini oluşturan bireyler arasındaki etkileşimle şekillenir. Bu açıdan bakıldığında, gençler içerisinde buldukları toplumun normlarını ve yapı taşlarını öğrenir, bu sayede toplum kurallarını temel alarak kendi içlerinde bir dünya görüşü oluştururlar.

Çocukluk ve genç yetişkinlik dönemleri arasında kalan ve gelişimin doğal bir evresi olarak nitelendirebileceğimiz ergenlik döneminde ergen; fizyolojik, duygusal ve sosyal açıdan hızlı bir değişim ve gelişim içerisindedir. Bununla birlikte çevresinde gerçekleşen değişimlere de ayak uydurmak zorundadır. Duygusal açıdan olaylara karşı bakış açısı farklılaşabilir ve bunun sonucunda anlık ya da yoğun duygu tepkileri gösterebilir (Ersanlı, 2005).

İnsanlar toplumsal hayatlarında sosyal çevre ile duygu ve düşüncelerini paylaşarak iletişim kurmakta ve toplumla etkileşime geçerek hem toplumu hem de kendilerini şekillendirmektedirler (Uzamaz, 2000). Sosyal faaliyetlerde rol almak, arkadaş grubu içerisinde bir yer edinmek veya bir gruba ait hissetmek ergenin sosyal gelişimi açısından önemlidir. Sosyal çevrede beğenilme, kabul görme, sevme ve sevilme ihtiyaçları sağlıklı bir sosyal gelişim için gereklidir. Toplumda sosyal açıdan yetkin olmayı başaramayan gençler, kendilerini dışlanmış hissedebilirler. Kabul görmeme duygusu sonucunda kendilerini sosyal açıdan yetersiz görüp suçluluk ya da utanç duygularına kapılabilir, toplumsal alanda elde edemedikleri bireysellik sonucunda boyun eğici davranışlar geliştirebilirler.

İnsanlar toplumsal yaşamda çevreleriyle sürekli etkileşim halinde olup, duygu ve düşüncelerini aktararak iletişim kurmaktadır. Kurulan ilişkilerin sağlıklı işleyebilmesi ise içerisinde bulunan sosyal ortama uygun davranış geliştirme becerisi olarak adlandırılan sosyal becerilere bağlıdır. İstendik bir sosyal etkileşim

için hem bilişsel hem de davranışsal beceriler gerekmektedir. Bu becerilerden ikisi olan sosyal yetkinlik beklentisi ve atılganlık, ergenin toplumla sağlıklı bir ilişki kurabilmesi ve kendisini sağlıklı bir şekilde ifade edebilmesi adına sahip olması gereken becerilerdendirler (Erwin, 1999).

Bireyler sosyal yaşamlarında çeşitli uyum sorunlarıyla karşı karşıya gelebilmektedirler. Karşılaşılan sorunlar neticesinde sosyal çevreyle kurulan iletişim daha da karmaşık bir hal alabilmektedir. Bu karmaşıklığa ergenlik döneminin hızlı duygusal ve fizyolojik değişimleri eklenince, birey sosyal yaşamda olumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Sosyal yaşamda karşılaşılan çatışmalar, bireyin kendisini sosyal çevreden soyutlamasına, aldığı kararlarda çekingenliğe düşmesine ve güvengen davranışlar sergileyememesine neden olabilmektedir (Schunk, 1991).

Bandura'ya (1994) göre, bireyin sahip olduğu yeterlilik inancının güçlü olması, bireyin karşılaştığı zorlukların üstesinden başarılı bir şekilde gelmesine ve kişinin genel bir iyi oluş içerisinde bulunmasına yardımcı olur. Bandura'ya göre yetkinlik beklentisi şu durumlarda etkili olmaktadır (Akt. Selçuk, 2000).

- Amacına ulaşma kabiliyeti
- Güdülenme düzeyi
- İstekler
- Karşılaşılan zorluklara savaşıma gücü
- Stres ve depresyon
- Güçlüklere karşı durabilmeyi sağlayan analitik düşünme

Bandura'ya (1986) göre yetkinlik beklentisinin üç boyutu vardır. Bunlar; düzey, genelleme ve dayanıklılıktır. Düzey, öğrenilen davranışın basit, kolay ya da zor olmasıyla ilgilidir. Genelleme, mevcut olan yetkinlik beklentisi düzeyinin belirlenmiş bir alana aktarılması veya benzer yönelimli farklı amaçlara aktarılmasıdır. Dayanıklılık ise yetkinlik beklentisi düzeyinin düşük ya da yüksek olmasıyla ilgilidir. Bireylerin yetkinlik beklentisi düzeyleri ile belirli bir davranışı gerçekleştirip gerçekleştirilememeleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Yetkinlik

beklentisini destekleyen bu üç boyut sayesinde, birey yetenekleri doğrultusunda davranışlarını organize ederek davranışlarının sonuçlarını gözler ve davranışları sonucunda sahip olduğu yetenekler hakkında bilgi sahibi olur. Bireyin edindiği bu bilgiler doğrultusunda gerçekleştirebileceğine inandığı beklentilere de algılanmış yetkinlik beklentisi denir.

Yetkinlik beklentisi ile ilgili olarak dört bilgi kaynağı belirtilmektedir. Bunlar; **Tamamlanmış Performans:** Yetkinlik beklentisi elde edilen başarılarla bağlı olarak gelişir veya bireyin başarısızlıkları sonucunda düşer. Bireyin ısrarcı ve kararlı bir duruş sergilemesi ile başarısızlıklar yenilebilir ama hedeflediği bir amaca ulaşamaması durumunda başarısızlık yaşanmışsa bu, bireyin yetkinlik beklentisinin düşmesine neden olur. Sonuç olarak başarılı yaşantılar yetkinlik beklentisini yükseltir. Bununla birlikte sürekli başarı sağlanmış bir yaşantıda nadiren meydana gelen başarısız bir yaşantı da bireyin yetkinlik beklenti düzeyini düşürmemektedir. Yetkinlik beklentisi benzer durumlarda transfer edilebilir. Buna örnek olarak; bireyin yakın bir ilişkisinde yetkinlik beklentisi düzeyinin yüksek olması onun sosyal ilişkilerinde de yetkinlik beklentisine olumlu etki edebilmektedir (Bandura, 1977a).

Sözel İkna: İnsanlar herhangi bir işte başarı sağlayıp sağlayamayacaklarına ilişkin çevreden gelen değerlendirmelere önem verirler. Çevresi tarafından gerçekçi ve olumlu yönde desteklenen kişilerin yetkinlik beklenti düzeyleri yükselir ve bunun sonucunda daha fazla çaba gösterirler. Ancak gerçekçi olmayan yetkinlik beklentisi bir başarısızlık durumunda büyük bir hayal kırıklığı yaşanmasına neden olmaktadır. Sözel ikna ile bireyler daha önce başaramadıkları bir görevi başarabileceklerine inandırılabilirler. Bu sayede bireyin yetkinlik beklenti düzeyi yükselir. Bireyin üstlendiği görevi olumlu bir şekilde sonuçlandırması karşılığında çok istediği bir sonuca ulaşacakları konusunda ikna edilebilirlerse, bu durumda bireyler aldıkları görevi yerine getirme konusunda daha çok çaba harcayacaklar ve dolayısıyla başarıya daha kolay ulaşabileceklerdir (Bandura, 1977a).

Dolaylı Öğrenme: Yetkinlik beklentisi, bireyin kendi olumlu yaşantıları sonucunda elde ettiği başarılar ile arttırılabileceği gibi aynı zamanda çevresinde meydana gelen gerçek yaşantıların gözlemlenmesiyle de arttırılabilir. Birey başkalarının başarılarını gözlemleyerek aynı başarıyı kendisinin gerçekleştirebileceğine ilişkin güven duygusu geliştirebilmektedirler. Bunun aksine bireyin çevrede gözlemlediği olumsuz performanslar da yetkinlik beklentisini düşürmektedir. Burada önemli olan bireyin kendine olan inancıdır (Bandura, 1986).

Bireyin bir görevi gerçekleştirmeye karar vermesi sürecinde karşısındakini model alması farklı kişilerde farklı yaşantılara neden olabilmektedir. Örneğin; birey sahip olduğu potansiyeli ile model aldığı kişi arasında bir karşılaştırma yaptığında, model aldığı kişi yüksek bir yetkinlik beklentisi düzeyine sahip olmasına rağmen başarısızlık gösteriyorsa, bu durumda bireyin yetkinlik beklentisini olumsuz yönde etkileyecektir. Ancak bireyin model aldığı kişiyle aynı düzeyde yetkinlik beklentisine sahip olduğunu gözlemlemesi durumunda, model aldığı kişinin o konudaki başarısızlığı, bireyin yetkinlik beklentisi düzeyinde olumsuz bir etki göstermeyecektir (Brown ve Inouge, 1978).

Fizyolojik Durum: Bireylerin içinde bulunduğu fizyolojik durum yetkinlik beklenti düzeylerini etkilemektedir. Kaygılı ya da stresli olan bireyin performansı düşer ve bunun sonucunda bedensel tepkilerini yetersizlik olarak algılayabilir (Bandura, 1986). İnsanlar karşılaştıkları kaygı veya stres yaratan bir durumda başarısız olacaklarını düşünürler. Bu düşünce sonunda kısır döngüyü doğurur; bireyin başarısızlıkla karşılaşması daha çok kaygılanmasına ve stres duymasına neden olur. Bu durumda birey gerçek dışı bir başarısızlıkla yüz yüze kalabilmektedir (Bandura, 1977b). Bandura bireyin kendisini yetkin olarak görmesinin etkilerini dört ana grupta toplamıştır. Bunlar; bilişsel süreçler, motivasyonel süreçler, duygusal süreçler ve seçme süreçlerdir.

Bilişsel Süreçler: İnsan davranışlarının çoğu, bilişsel hedefler tarafından şekillenmekte ve yetenek tarafından etkilenmektedir. Bireyin yetkinlik algısının yüksek olması kendisinin hayatta başarılı olabileceği senaryoları kolaylıkla zihninde canlandırabilmesine ve böylelikle olası çözüm yollarını keşfedebilmesine yardımcı olmaktadır. Yetkinlik algıları düşük olan bireyler ise, biliş düzeyinde başarısızlık senaryoları oluşturmakta ve işlerinin nasıl daha da kötüye gideceği üzerinde durmaktadırlar. Bu tür yetersizlik düşünceleri kişinin güdülenmesini azaltarak başarısızlığa neden olmaktadır (Bandura, 1993).

Motivasyonel Süreçler: Yetkinlik beklentisi inancı bireyin güdülenmesinde kilit rol üstlenmektedir. Bireyin motivasyon düzeyi, bir davranış sırasında kendisinin sarf edeceği çabayı veya karşılaştığı zorluklar karşısında sergileyeceği ısrarlı gücü de göstermektedir. Kendi potansiyelinin farkında olmayan bireyler zorluklarla karşılaştıklarında çabalamayı bırakır, durgunluğa girer veya sonuca götürmeyecek basit ya da olumsuz çözümlerde bulunabilirler. Kendi potansiyeli ile ilgili güçlü bir inanca sahip olan bireyler, hedeflerine ulaşma konusunda daha inatçı ve davranışlarında daha da başarılı olurlar. Bundan dolayı insanlar hedeflerini gerçekleştirebilmek için gerekli olan ısrarcı çabayı korumak adına kuvvetli bir yetkinlik beklentisine sahip olmalıdırlar (Bandura, 1989).

Duyuşsal Süreçler: Bireylerin kendi yetenekleriyle ilgili inançları, motivasyon düzeylerini şekillendirdiği gibi zorlandıkları durumlarda yaşadıkları kaygı, stres ve depresyon düzeylerini de etkilemektedir. Bireyler kaygı ya da stres yaşadıklarından dolayı değil, kendileri için tehlikeli olarak nitelendirdikleri ortamlarda karşılaştıkları sorunlarla baş edemeyeceklerini düşündükleri için kaçınma davranışı sergilerler. Bireylerin algıladıkları üstesinden gelici yetkinlik, sergileyebilecekleri olumsuz davranışlardan ve kaygı yaratacak ortamlardan kaçınmalarını da düzenlemektedir. Karşılaştıkları güçlüklerin üstesinden gelebileceğine inanan insanlar daha az kaygı yaşarlar ve bu güçlüklerle baş edebileceklerine dair düşünce geliştirerek eyleme geçerler (Bandura, 1993).

Seçme Süreçler: Bireyler kendi potansiyelini aşabilecek etkinliklere yönelmekten kaçınırlar. Bununla birlikte bireyler, mücadele edebilecekleri etkinlikleri üstlenirler ve kavrama kapasitelerinin olduğu kanaatine ulaştıkları durumları seçerler. Bireyler yaptıkları seçimlerle birlikte kendi yaşam yönlerini belirleyen farklı yeterlilikleri, ilgileri ve sosyal bağlantıları geliştirirler (Bandura, 1993).

İnsan yaşamını ve kişiler arası ilişkileri etkileyen sosyal yetkinlik beklentisi ile ilgili olarak birçok tanım bulunmaktadır. Bandura (1977a) yetkinlik beklentisini “Kişinin belirli bir davranışı başarılı bir biçimde gerçekleştirebileceğine ilişkin inancıdır” şeklinde tanımlamıştır. Bandura’ya göre yetkinlik beklentisi inancı, bireyin uygun sosyal davranış kalıpları hakkında bilgi sahibi olması, gerçekleştirdiği davranışlarda etkili olabileceğine ilişkin kendisine duyduğu güven ve davranışlarının sosyal çevre tarafından desteklenmesi veya benimsenmesi ile ilişkilidir. Bilgin’e (1996) göre sosyal yetkinlik beklentisi şu şekilde tanımlanmaktadır: “Bireyin kişisel beceriye bağlı olarak, sosyal ilişkilerde gösterdiği performansına ilişkin kendilik beklentisidir”. Buna bağlı olarak sosyal yetkinlik beklentisini bireyin sosyal çevresindekilerle başarılı ilişkiler başlatabilmesi ve bu ilişkilerini sürdürebilmesi olarak tanımlayabiliriz. Gresham (1984) sosyal yetkinlik beklentisini, bireyin çevre üzerinde etkili ve söz sahibi olması duygusu olarak tanımlamıştır. Connolly’ye (1989) göre sosyal yetkinlik; sosyal açıdan atılgan davranış sergileyebilme, bir sosyal gruba ya da faaliyete katılabilme, dostane tavır sergileyebilme ve insanlardan yardım alıp verebilme becerileri olarak tanımlanmıştır. Senemoğlu (1998) bireyin şimdi veya gelecekte karşı karşıya gelebileceği güçlüklerin ne ölçüde üstesinden gelebileceğine ilişkin kendi hakkındaki inancını sosyal yetkinlik olarak tanımlamaktadır. Korkmaz’a (2009) göre yetkinlik beklentisi kişinin kendi potansiyelinin farkında olmasıdır. Yetkinlik beklentisi, bireyin karşısına çıkan zorluklar karşısında nasıl başarılı olabileceğine dair kendi hakkındaki inancıdır. Schwarzer (1999) yetkinlik beklentisini, belirli bir duruma karşı bireyin sergilemesi gereken davranışı ne ölçüde gerçekleştirebildiğine olan inancı olarak tanımlamıştır. Yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireylerin diğerlerine oranla karşılaştıkları sorunlarla yüzleşmede, çözüm yolları üretmede ve daha çok çaba sarf edip davranışı gerçekleştirme yolunda daha ısrarcı olduklarını belirtmiştir. Cavel’e (1990) göre sosyal yetkinlik beklentisi, bireyin kendisine verilen

bir uygulamayı başarılı bir şekilde yapabileceğine karşı kendi yeteneğine duyduğu inancı olarak tanımlamaktadır. Hofstetter ve Arkadaşlarına (1990) göre, bireyin belirli bir başarıyı elde edebilme yolunda gerekli olan etkinlikleri organize edip başarıya ulaşması potansiyeline ilişkin olan kendi yargısına sosyal yetkinlik denilmektedir.

Bireyin sosyal ilişkilerde aktif ya da pasif olması, toplumsal bir varlık olması nedeniyle davranışlarını etkiler. Bu açıdan bakıldığında sosyal açıdan yetkin olabilme becerisi çok önemlidir. Bireylerin sosyal yetkinlik beceri düzeyleri, akademik açıdan başarılı olmalarını, sağlıklı aile ya da arkadaş ilişkileri geliştirebilmelerini veya düzenli ders çalışma alışkanlıkları geliştirmelerini doğrudan etkilemektedir. Bireyin kendisini sosyal açıdan pasif olarak nitelendirmesi; sosyal hayatta pasif ve girişimcilikten uzak olmasına, günlük hayatını planlayamamasına ve akademik açıdan gerilemesine neden olabilmektedir. Bunun aksine bireyin kendisini sosyal açıdan yeterli düzeyde yetkin görebilmesi, sosyal etkileşimlerinde daha istikrarlı davranışlar sergileyebilmesine ve belirlediği hedeflere daha kolay ulaşabilmesine yardımcı olabilecektir (Bilgin, 1996).

Bireylerin yetkinlik beklentisi, herhangi bir davranışı gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğini, davranışı gerçekleştirmek adına ne ölçüde güçlüklerle karşı koyabildiğini ve karşılaşılan zorluklara ne ölçüde direndiğini belirler. Bireylerin yetkinlik beklentisi karşılaştıkları deneyimlerle ilişkilidir. Bireyin başarılı ya da başarısız olan tecrübeleri onun yetkinlik beklentisinde belirleyicidir (Ridgway ve Sharpley, 1990).

Bandura'ya (1986) göre bireylerin yetkinlik beklentisi düzeyleri bazı davranışları etkilemektedir. Bu davranışlardan birisi seçme davranışıdır. Birey seçme davranışı sonucunda yetkin olduğu alanda bulunma ya da yetkin olmadığı alanda bulunmama kararı verebilir. Bireylerin seçecekleri meslek ile kendi yetkinlik beklentileri arasında bir uyum vardır. Yüksek yetkinlik beklentisi olan bireyler düşük yeterlik gerektiren işlere girdiklerinde ya da düşük yetkinlik beklentisi olan

bireyler yüksek yeterlik gerektiren işlere yöneldiklerinde uyum sorunları yaşayabilmektedirler.

Günlük hayatta karşılaşılan stres ve zorlanma fizyolojik açıdan da gözlenebilmektedir. Bireyin stres anında görülen yeterlik algısındaki zayıflama fizyolojik açıdan bazı belirtileri de beraberinde getirebilir. Bireyler yaşadıkları kaygı yaratan durum karşısında başarılı bir şekilde davranışı sonuçlandıramayacağını düşünebilir. Bunun sonucunda anksiyete düzeyi daha da artar ve bireyin kendine karşı duyduğu inancı zayıflayabilmektedir (Bandura, 1977a).

Yetkinlik beklentisi düzeyimizin etkilediği bir diğer davranış ise karar alınan bir davranışla ilgili olarak çaba gösterme ve ısrar etme davranışdır. Bireyin yetkinlik beklentisi düzeyi ne ölçüde güçlüyse, birey o ölçüde yaşadığı sorunların üstesinden gelebilen, değişik çözüm yolları üretebilen ve karşılaştığı sorun ile ilgili olarak daha fazla güç ve çaba sarf edebilen bir birey haline gelmektedir.

Bir diğer davranış türü ise düşünce biçimleri ve duygusal tepkilerle ilgili olan davranışlardır. Bireyin düşük yetkinlik beklentisi içerisinde olması çevresinde olup biten davranışlara karşı olması gerekenden daha yoğun duygusal tepkiler vermesine neden olur. Bunun sonucunda birey içinde bulunduğu probleme dar bir çerçeveden bakar ve çözüm yolları bulmakta zorlanır. Yetkinlik beklentisi düzeyi yüksek olan bireyler problem yaşadıkları olaylara karşı daha somut bakarak çözüm yollarını bulma yolunda daha ısrarcı davranırlar ve kendileri için engel oluşturan olayların üstesinden gelmeyi başarabilirler.

Bandura (1997) algılanmış yetkinlik beklentisini, kişinin sahip olduğu yeteneği ile ne yapacağına dair olan inancı olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle, kişinin herhangi bir davranışı gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği ile ilgili olarak kendisine yönelik olan yargısı olarak tanımlanmaktadır. Yetkinlik beklentisi kişinin sürekli değişen durumlara karşı yaşadığı stresle baş edebilmesine yardım eder ve karar alma sürecinde destekleyicidir. Yetkinlik beklentisi, kişinin karşılaştığı problemlere karşı çözüm yolları bulması, çözüm yolunda ısrarcı olabilmesi ve

olası bir başarısızlık halinde sorumluluğu alabilmesi ile doğrudan ilgilidir (Akt. Luszczynska, 2005) .

Bireyin içinde bulunduğu duygu durumu yetkinlik beklentisi düzeyini etkilemektedir. Bireyin olumlu bir ruh halinde ve iyimser olması yetkinlik beklentisi düzeyini güçlendirirken, depresyon, umutsuzluk ve benzeri duygular ise bireyin yetkinlik beklentisi düzeyini azaltmaktadır (Zeldin ve Pajares, 2000). Bireylerin sosyal yetkinlik beklentisinin meydana gelmesinde bireyin sosyal çevredeki insanlarla kurduğu deneyimler etkilidir. Bireyin duygusal açıdan paylaşımda bulunduğu insanlar, onun sosyal yetkinlik beklentisinin şekillenmesinde daha etkilidirler (Colleman, 2003). İnsan davranışları birçok faktör tarafından şekillenmektedir. İnsanlar yaşamları boyunca görevler üstlenmişler ve sorumluluklar almışlardır. İnsanların sorumluluklar karşısında aldıkları başarılar veya başarısızlıklar, gerçekleştirmek istedikleri hedeflere karar verirken onları doğal olarak etkilemektedir. Bununla birlikte bireyin neyi yapmayı seçip, neyi seçmeyeceği konusunda sahip oldukları bilgi ve beceri kritik bir rol oynamaktadır (Pajares, 1997).

Yetkinlik beklentisi inancı birey merkezlidir. Eğer birey belirlediği hedefi gerçekleştireceğine inanmazsa, bu hedefi gerçekleştirme yolunda karşısına çıkan zorluklarla mücadele etmekte daha az istekli olabilir (Holden, 1991). Sosyal çevreyle kurulan iletişimin kalitesini içerisinde yer edinilen sosyal ortama göre uygun davranışlar sergileme olarak tanımlanan sosyal beceriler belirlenmektedir (Erwin, 1999). Bireyin sosyal açıdan yetkin olması veya sosyal çevrede söz sahibi olması, bireyin davranışlarını önemli güdüleyicilerinden biridir (Gresham, 1984). Sosyal yetkinlik gelişimi hayat boyu devam eden bir süreçtir. İnsanların bebeklik döneminden itibaren etkileşimde buldukları sosyal çevreyi tanımaları ve değiştirmeye başlamaları ile birlikte sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri de gelişmeye başlar. Bireyin yaşına bağlı olarak değişen sosyal ortam genişledikçe, bireyin girmiş olduğu etkileşimlerin sayısı ve niteliği artar. Bunun sonucunda birey edindiği yeni sosyal ortamlar ile birlikte yeni sosyal yetkinlik modellerini de tanıma fırsatı bulur (Crain, 2000).

Sosyal iletişimde çekingen davranışlar sergileyen bireylerin sosyal yetkinlik beklenti düzeyleri belirsizdir. Bu belirsizlikten dolayı birey kurduğu ilişkilerde kendisi için olumsuz bir değerlendirme yapılacağından dolayı kaygı yaşamaktadır (Cowden, 2002). Bununla birlikte birey, çekingen davranışlar sergilediğinden dolayı sosyal ilişkilerindeki davranışları ile ilgili kendisine dönük olarak net bir düşünceye sahip olamamaktadır (Connolly, 1989).

Bireyin sosyal yetkinlik beklentisi düşük ise küçük bir problem ile karşı karşıya geldikleri zaman büyük sorunlar yaşayabilmektedir. Ancak bireyin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi yüksek ise karşılaşılan problemlerle yüzleşebilme becerileri daha yüksek olmaktadır (Bandura,1977b). Gelişimin doğal bir dönemi olarak ergenlik, geliştirilen sosyal yetkinlik becerileri, sergilenen davranış kalıpları ve duygular açısından ele alınarak değerlendirme yapılması gereken bir dönemdir. Bu yolla ergenlerin sosyal çevrelerine uyum sağlama süreci kolaylaşabilir ve kendilerini gerçekleştirme yolundaki çabalarının desteklenebileceği düşünülebilir (Ersanlı, 2005).

Araştırmanın değişkenlerinden olan utanç ve suçluluk duyguları üzerine yapılan tanımlamalara baktığımızda; suçluluk ve utanç duyguları birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılamaz. Ancak, suçluluk duygusu bireyin sosyal kuralları ve toplum değerlerini çiğnemesi veya bunları tasarlanması olarak tanımlanan durumlar için geçerlidir (Budak, 2000). Utanç ise, bireyin içinde yaşadığı toplumun belirli bir kuralını veya değerini çiğnemesi, töresine karşı gelmesi veya dürüst davranmaması durumunda kendi içinde hissettiği duygu olarak tanımlanmaktadır. Suçluluk duygusu, yanlış ve kötü olarak bilinen, algılanan bir davranışı sergileyerek üst benlik kurallarına karşı gelme sonucunda ortaya çıkan dengesizlik ve cezalandırılma gereksinimi gibi duygular olarak tanımlanmaktadır (Arkonaç, 1999). Freud, suçluluk duygusunu bireyin davranışlarını değiştirmek için süpergonun kullandığı sıkıntı veren bir duygu olarak tanımlamaktadır (Akt. Öz, 2004). Kendilik bilinci duyguları içerisinde yer alan suçluluk, utanç, kıskançlık, gurur ve mahcubiyet duyguları hem içsel hem de kişilerarası davranışları şekillendirmede önemli olduklarından dolayı temel kendilik bilinci duyguları olarak değerlendirilmektedir (Barrett, 1995).

Suçluluk, suçluluk duygusuna neden olan davranış ile ilişkilendirilir ancak utanç bireyin benlik algısıyla ilişkidir. Suçluluk duygusunu, içselleştirilen temel davranış kalıpları çerçevesinde kişinin farklı düşünmesi ya da davranması gerektiği inancı karşısında hissettiği pişmanlık ve vicdan azabı olarak tanımlamışlardır. Suçluluk kavramı, kişinin hatalı ya da kötü bir davranış sergilediğine dair kendi inancıdır. Kişinin suçluluk duygusu hissetmesine neden olan bir yaşantı sonucunda kendisinin kötü biri olduğunu düşünmesine rağmen, kişinin benlik kavramı ve kimliği sağlam kalır. Bundan dolayı suçluluk duygusu utanç duygusundan daha az acı veren ve genellikle kişiyi değişime zorlayan bir duygudur (Leskela ve Arkadaşları, 2002).

Suçluluk duygusu literatürde genel olarak, kendine özgü bir davranış sonucu duyulan pişmanlık olarak ifade edilmekte ve bu yönüyle utanç duygusundan ayrılmaktadır. Bireylerin hissettikleri utanç duygusu ise benliğin bütünüyle lanetlenmesi olarak nitelendirilmektedir (Faiver ve Arkadaşları, 2000). Suçluluk, yapılan hata karşısında verilen yanıt gibi düşünülebilir. Utançta ise, kendini mutsuz hissetme ve hayal kırıklığına uğrama gibi duygular yaşanmaktadır (Barasch, 2000). Suçluluk kelimesi İngilizce’de “Guilt” anlamına gelir. İngilizce’ye de Almanca’dan geçmiştir ve Almanca kökeni ise “Gelt” sözcüğünden gelmektedir. “Gelt” bir günah karşılığı kiliseye ödenmesi gereken para cezasından köken almaktadır. Teolojik anlamda bakıldığında ise suçluluk duygusu kelime kökeni açısından Yahudi – Hristiyan geleneğinden kaynaklanmaktadır (Jadhav, 2000).

Toplumlar utanç duygusu yönelimli ve suçluluk duygusu yönelimli olarak iki gruba ayrılmaktadır. Bireylerin kendilerini denetlemelerinin önemli görüldüğü toplumlarda suçluluk duygusu daha fazla görülmektedir (Tseng ve McDermott, 1981). Suçluluk duygusu kişilik gelişimi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etki göstermektedir. Suçluluk duygusunun yoğun bir biçimde yaşanması üst benliğin gücünü göstermektedir. Bireyin üst benliğinin istenilen düzeyde gelişmesi ile sağlıklı boyutta suçluluk duygusu oluşmaktadır. İstenilen boyutta oluşan suçluluk duygusu bireyin sağduyulu hareket etmesini sağlamaktadır. Bireyin hissettiği suçluluk duygusu içinde yaşadığı toplumun ahlak kuralları ve toplum değerleriyle paralellik göstermektedir. Hissettiğimiz suçluluk duygusu sağduyumuzun

koruyucusudur. Bireyin gerçekleştirdiği kötü bir davranış sonucunda sağduyu devreye girer ve yapılan yanlışın düzeltilmesi için gerekli olan suçluluk duygusunun oluşmasını sağlar. Sağlıklı boyutta gelişen suçluluk duygusunun büyüme, gelişme, olgunlaşma, yenilenme ve bağışlanma gibi olumlu etkileri de vardır (Öz, 2004).

Utanç yaşantıları doğrudan değerlendirmenin odağı olan benlik ile ilişkilidir. Suçluluk ise daha ziyade yapılan ya da yapılmayan davranış ile üzerine hissedilen bir duygudur. Bu duyguların yaşanması birey için yararlı bir işlev gerçekleştirirken, aşırı ve kronik düzeyde yaşanması durumunda bireylerde duygusal veya sosyal uyum problemleri yaşanabilmektedir. Sonuç olarak utanç yaşayan birey benliği üzerinde dururken, suçluluk yaşayan birey ise davranışı üzerinde yoğunlaşır. Nitekim birçok araştırma depresyonun belirleyici kıstası olarak yoğun suçluluk ve utanç duygularını işaret etmektedir (Cirhinlioğlu ve Güvenç, 2011). Utanç duygusu patolojik bozukluklar ile ilişkilendirilebilir ancak suçluluk duygusu eşduyum ve sosyal uyum gibi patolojik olmayan durumlarla ilişkilidir. Utanç duygusu hisseden birey kendisi ile ilgili olarak olumsuz bir benlik algısı oluşturur ve kendisini olumsuz olarak nitelendirir. Birey kendisini farklı algıladığından dolayı değersizlik ve güçsüzlük hisleri içerisindedir (Tangney, 1990).

Sosyal bir varlık olarak insan içinde yaşadığı toplumla sürekli bir iletişim halindedir. Birey içinde bulunduğu toplumu etkilediği gibi yaşanan sosyal çevre de bireyi etkilemektedir (Ersanlı, 2005). Bireyin sosyal çevresinde kurduğu ilişki içinde göstermekte olduğu davranış türlerinden birisi de boyun eğici davranış tarzıdır. Araştırmanın bir diğer değişkeni olan boyun eğici davranışlar üzerine yapılan tanımlamalara baktığımızda; boyun eğme, bireyin otoritenin koyduğu kurallara veya verdiği emirlere uygun olarak hareket etmesini ve psikolojik açıdan değer yargılarının, düşüncelerinin veya kanılarının baskın gelen otorite figürü tarafından değişmesini ya da değişmek zorunda kalmasını ifade eder (Budak, 2000). Boyun eğici davranışlar, başkalarını incitmemeye, kırmamaya özen gösteren, yardımsever olmaya eğilimli olan, sosyal çevresinde bulunan kişileri sürekli olarak memnun etmeye çalışan, kendi haklarını savunmayan, hoşlanmadığı durumları ifade etmekte ve öfkesini

göstermekte zorlanan ve buna benzer davranışlar sergileyen kişilik özellikleri topluluğudur (Gilbert ve Allan, 1994).

Öğrenilmiş davranışlarımızın birçoğu çocukluk yaşantıları sonucunda elde edilir. Duyguları ve sevgi türlerini tanımlamayı ve problemlerin nasıl çözüleceğini yakın çevremizden öğreniriz. Bunların çoğu bilinçdışı süreçlerde şekillenir. Bilinçdışı olan bu öğrenilmiş davranışlar, boyun eğme, özdeşleşme ve benimseme süreçleriyle kişiliğin şekillenmesinde rol oynar. Boyun eğicilik içeren davranışlarda temel etken korkudur ve kişi cezalandırılmaktan dolayı korktuğu için boyun eğici davranışlar sergilemektedir (Köknel, 1990).

Kişinin başkaları tarafından onaylanmama korkusu ve başkalarını memnun etme gereksinimi, kişinin başarısız olmasına, sosyal çevrenin kişiye karşı duyduğu saygıyı yitirmesine ve sonucunda kişinin kendisini zayıf görmesine neden olmaktadır. Bu tür duygu ve düşüncelerin depresyonla ilişkisi incelendiğinde kişinin sosyal çevreye bağlılığı ya da onlara yakın olma gereksiniminden çok onu boyun eğici davranışlara iten yetersizlik korkularından dolayı kişilerin depresyona girdikleri görülmektedir (Tuzcuoğlu ve Korkmaz, 2001).

Adler (1985) bireyleri boyun eğen ve boyun eğdiren olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Ona göre boyun eğen insan, diğerlerinin koyduğu kurallara ve yasalara göre yaşamını sürdürmektedir. Kendini bir uşak olarak algılamakta ve bu şekilde yaşamına devam etmektedir. Boyun eğdiren bireyler ise, bir lidere ihtiyaç duyulduğunda ortaya çıkar. Adler boyun eğen ve boyun eğdiren bireyleri yanlış eğitimin bir ürünü olarak nitelendirir. Boyun eğici davranışlar ile zayıf otoritenin başta depresyon olmak üzere, birçok ruhsal sorun ile ilişkili olduğunu belirtmektedir (Akt. Gilbert ve Allan, 2003a).

Bireyin boyun eğici davranışlar sergilemesinin nedenleri arasında bu bireylerin olumsuz anne – baba tutumları ile yetiştirilmiş olmaları gösterilebilir. Aşırı kısıtlayıcı, baskıcı, otoriter ve aşırı disiplinli aile ortamında yetiştirilmiş bireyin sosyal çevre tarafından kabul görme adına otoritenin kurallarını eleştirmeme ve kişisel

haklarından ödün verme gibi davranışlar sergilediği gözlemlenmektedir (Tekin ve Filiz, 2008).

Boyun eğici davranışların gelişmesinde kültürel yapının etkisi vardır. Doğu kültüründe bireyin başkalarını önemsemesi, davranışlarını genele göre düzenlemesi ve insanlar arasında kurulan bağların güçlü olması gibi özellikler vardır. İçinde yaşanılan ve etkileşime geçilen toplum tarafından bireyin davranışları şekillenir ve istendik yönde değişir. Bu değişim bireyin dışında olan ve toplum kurallarını temel alan bir değişimdir. Diğerleri tarafından desteklenmek ve bağımlılık gibi davranışlar doğu kültüründe olağan durumlar olarak kabul görse de batı kültüründe sağlıklı olarak nitelendirilmektedir (Türküm, 2005).

Saygının egemen olduğu kültürlerde bireyin bağımsız karar verebilmesi, kendi başına yaşayabilmesi ve özgür davranması beklenirken, saygı ve itaat kavramlarının eşleştirildiği doğu kültüründe bu durum söz konusu değildir. Kişi yaratıcı, üretici ya da bağımsız değildir. Kendisinden beklenenlerin dışına çıkamaz ve kendisinden beklenenlere uymak ile mükelleftir. Bu durum bireyin kendisini değersiz görmesine ve boyun eğici davranışlar geliştirmesine neden olmaktadır (Yıldırım ve Ergene, 2003). Küçük ve geleneksel toplumlarda, toplumsal baskı ve kontrolün fazla olması bireycilik yerine itaat ve boyun eğmeyi teşvik eder. Bununla birlikte, erkeğin egemen olduğu toplumlarda kadınların boyun eğici davranışlar sergilemesi ve yakın çevresine ve ailesine kendini adanması atılganlıklarını engelleyebilir (Deniz, 1997).

Olumsuz anne – baba tutumları çocukların boyun eğici davranışlar sergilemesinde etkilidir. Anne ve babalar çocuklarına küçük yaşlardan itibaren; içinde buldukları yaş dönemine, cinsiyetine ya da yeteneğine uygun görev ve sorumluluk vermezlerse, güven duygusu pekiştirilmemiş olur. Bu durumda çocuk karar alma süreçlerinde başarısız, dışa bağımlı ve beceriksiz bir birey olma yolunda ilerler. Çocuğun özgüveninin gelişmemesi sonucunda boyun eğici davranışlar sergileyebilir (Yavuzer, 1998). Farklı şekilde, çocuğa karşı boyun eğici davranışlar sergileyen anne – babaların çocuk üzerinde gerektiğinde otorite sağlamaları mümkün olmaz.

Başka bir ifadeyle, çocuğun doğumundan itibaren geliştirdiği ben merkezci tavrı, anne – babanın sergilediği aşırı boyun eğici davranışlar sonucunda daha da güçlenir. Bu durumda çocuğun anne – babaya saygısı ve azalır ve onları yönetmek ister (Yavuzer, 1994).

Problem

Ortaöğretim öğrencilerinde sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi; suçluluk, utanç, boyun eğicilik davranışı, cinsiyet ve yerleşim birimine göre anlamlı düzeyde değişmekte midir?

Alt Problemler

Yukarıda belirtilen problemin incelenebilmesi için bu araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Suçluluk, Utanç ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeklerinden aldıkları toplam puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?
2. Öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre, Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmakta mıdır?
3. Öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre, Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmakta mıdır?
4. Öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmakta mıdır?

5. Cinsiyete göre öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmakta mıdır?
6. Yerleşim birimine göre öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmakta mıdır?
7. Cinsiyete göre öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmakta mıdır?
8. Yerleşim birimine göre öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmakta mıdır?
9. Cinsiyete göre öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmakta mıdır?
10. Yerleşim birimine göre öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmakta mıdır?
11. Cinsiyete göre öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmakta mıdır?
12. Yerleşim birimine göre öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmakta mıdır?

Denenceler

1. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Suçluluk, Utanç ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeklerinden aldıkları toplam puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
2. Öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre, Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.

3. Öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre, Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.
4. Öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.
5. Cinsiyete göre öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.
6. Yerleşim birimine göre öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.
7. Cinsiyete göre öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.
8. Yerleşim birimine göre öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.
9. Cinsiyete göre öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.
10. Yerleşim birimine göre öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.
11. Cinsiyete göre öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.
12. Yerleşim birimine göre öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerinde gözlenen sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin suçluluk, utanç, boyun eğici davranışlar, cinsiyet ve yerleşim birimi açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca araştırma bulgularına bağlı olarak ortaöğretim öğrencilerinde gözlenen psikolojik sorunların çözümü konusunda okullarda çalışan psikolojik danışmanlara ve araştırmacılara öneriler getirilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Ortaöğretim öğrencilerinde gözlenen düşük sosyal yetkinlik beklentisi ile birlikte suçluluk ve utanç duygularının yanı sıra boyun eğici davranışların yoğun biçimde yaşanması öğrencilerde depresyon, bağımlılık yapıcı madde kullanımı, pasif – agresif, avoidant ve bağımlı kişilik yapısı ve yalnızlık gibi duygusal sorunlara yatkınlık oluşturmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ortaöğretim öğrencilerinde sosyal yetkinlik beklentisi üzerine yapılan araştırmalar, ergenlerde gözlenen kişilik bozuklukların ve davranış bozukluklarının nedenleri üzerinde yol gösterici olacaktır.

Ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile ilgili olarak ülkemizde bu değişkenlerle yapılan çalışma sayısı sınırlıdır. Bu nedenle araştırmanın ortaöğretim öğrencilerinin; düşük sosyal yetkinlik düzeyi, boyun eğicilik, suçluluk ve utanç duyguları ile baş etmelerine yönelik olarak psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarına ve alanda bundan sonra yapılacak olan çalışmalara kaynak olabileceği düşünülmektedir.

Sayıtlar

Bu araştırmanın temel sayıtları aşağıda verilmiştir.

1. Ortaöğretim öğrencilerinde sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini “Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği” nin; suçluluk ve utanç duygularını “Suçluluk ve Utanç Ölçeği” nin ve boyun eğici davranışları ise “Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği” nin geçerli ve güvenilir şekilde ölçtüğü sayıtlısından hareket edilmiştir.
2. Araştırmanın örneklemini oluşturan ortaöğretim öğrencilerinin, kendilerine uygulanan ölçekleri samimi ve içtenlikle cevapladıkları sayıtlısından hareket edilmiştir.

Sınırlılıklar

Bu araştırmanın evreni, 2011 – 2012 eğitim öğretim yılında Diyarbakır İli Bismil İlçesi’nde bulunan ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrenciler ile sınırlıdır. Bu nedenle araştırma sonuçları, bu ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere ya da benzer nitelikteki diğer ortaöğretim öğrencilerine genellenebilir.

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi puanları, Bilgin (1999) tarafından geliştirilen Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği’nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan suçluluk düzeyi, bu çalışmada kullanılan Nesrin H. Şahin ve Nail Şahin’in (1992) geliştirdiği Suçluluk Alt Ölçeği’nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan utanç düzeyi, bu çalışmada kullanılan Nesrin H. Şahin ve Nail Şahin’in (1992) geliştirdiği Utanç Alt Ölçeği’nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan boyun eğici davranış düzeyi, bu çalışmada kullanılan Nesrin H. Şahin ve Nail Şahin (1992) tarafından Türkiye uyarlaması yapılan Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği’nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır. Ayrıca, araştırmanın diğer bağımsız değişkenleri olan cinsiyet ve

yerleşim birimi değişkenlerine yönelik bilgiler ise Kişisel Bilgi Formu'nun ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

Tanımlar

Bu araştırma kullanılan kavramlar aşağıda belirtildiği gibi tanımlanmıştır.

Yetkinlik Beklentisi: Kişinin belirli bir davranışı başarılı bir şekilde gerçekleştirebileceğine ilişkin yeteneği hakkındaki inancıdır (Bandura, 1977a). Bireyin yeteneklerini organize ederek, başarılı bir şekilde davranışa dönüştürebilmesi için gerekli olan yetenekleri hakkında sahip olduğu inancıdır (Bandura, 1986).

Sosyal Yetkinlik Beklentisi: Bireyin kişisel beceriye bağlı olarak, sosyal ilişkilerde gösterdiği performansına ilişkin kendilik beklentisidir (Bilgin, 1996).

Suçluluk: Suçluluk duygusu; kanunen, dinen ya da ahlaki açıdan ayıplanan, yasaklanan değerleri, kuralları veya töreleri çiğnediğimizde ortaya çıkan düşüncenin yarattığı pişmanlık ve rahatsızlık duygusudur (Budak, 2000).

Utanç: Utanç duygusu ise bu değerleri, kuralları ve töreleri çiğneyen kişinin benliğini olumsuz değerlendirmesine neden olan ve çok acı veren bir duygu olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2000).

Boyun Eğici Davranış: İnsanları incitmemeye ve kırmamaya aşırı özen gösteren, hayır demekten çekinen, çevresindekileri memnun etmeye çalışan ve iyiliksever olmaya eğilimli olup hoşlanmadığı durumlarda kendisini ifade edemeyen, öfkesini göstermekte zorlanan, sürekli olarak onaylanma gereksinimi duyan, düşüncelerini ve haklarını savunmakta zorluk çeken ve benzeri davranışlarla gözlenebilen bir kişilik özelliği kümesi olarak tanımlanmaktadır (Gilbert ve Allan, 1994).

Cinsiyet: Biyolojik, ruhsal, toplumsal, kültürel etkenlerin etkileşiminin bir ürünü olarak kişinin kendini kendi öznel dünyasında bir erkek veya kadın olarak hissetmesidir. Sosyalleşme süreciyle edinilen cinsiyete özgü roller, davranışlar, beklentiler, kişilik özellikleri ya da kimlik duygusu.

Ortaöğretim Öğrencileri: Bu araştırmada, Diyarbakır İli Bismil İlçesi'nde kamuya ait ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ilk olarak sosyal yetkinlik beklentisi ile ilgili yayın ve araştırmalar, ikinci olarak suçluluk ve utanç duyguları ile ilgili yayın ve araştırmalar ve üçüncü olarak boyun eğici davranışlar ile ilgili yayın ve araştırmalara incelenmiş olup; ilk olarak yurt dışında yapılan yayın ve araştırmalar, daha sonra da yurt içinde yapılan yayın ve araştırmalar özetlenmiştir.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Yayın ve Araştırmalar

Sosyal Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Yayın ve Araştırmalar

Lane ve Arkadaşları (2004) tarafından yapılan ve örnekleme 82 erkek ve 123 kız olmak üzere 205 üniversite öğrencisinden oluşan araştırmada, benlik algısı ile yetkinlik beklentisi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, benlik algısı ile yetkinlik beklentisi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Araştırma sonucunda, bireysel bazdaki faaliyetlerin ve başarıların gerçekleşmesinde yetkinlik beklentisi düzeyinin önemli bir yordayıcı olduğu bulunmuştur.

Innes ve Thomas (1989) yaşları 15 – 17 arasında değişen 91 lise öğrencileri üzerinde yaptıkları bir araştırmada, sosyal kaçınma, engellenme ve kendini yetkin görme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin kendilerini yetkin görme düzeyleri ile başarı ve başarısızlığın içsel yüklenme düzeyleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Araştırmada ayrıca, engelleme ve kaçınma davranışı sergileyen öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri düşük çıkmıştır.

Pajares ve Miller (1994) tarafından yapılan bir araştırmada, öğrencilerin matematik dersinde problem çözme yetkinlik beklentisi düzeylerini ile öğrencilerin benlik kavramları arasındaki ilişki incelenmiş ve öğrencilerin matematik yetkinlik düzeyleri ile benlik kavramına göre problem çözme becerileri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Hermann (2005) yaptığı bir araştırmada, sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile psikolojik öz – düzenleme ve bireysel değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, sosyal yetkinlik beklentisinin, depresyonu, kendini ifade edebilme becerisini ve benlik saygısını anlamlı düzeyde yordadığını saptamıştır. Araştırmada ayrıca, sosyal yetkinlik beklentisi düzeyinin, kendini ifade edebilme ve yalnızlık arasındaki ilişkide aracı bir rol oynadığını bulunmuştur (Akt. Çelikkaleli, 2010).

Kashdan ve Roberts (2004) tarafından 9. ve 10. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, sosyal kaygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin daha yoğun negatif duygulara sahip oldukları saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, sosyal kaygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin de düşük olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, Wheeler ve Ladd (1982) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, bireyin kendisini sosyal açıdan yetkin görmesi ile sosyal kaygı arasında .63 ve .45 düzeyinde negatif korelasyon olduğu bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, bireyin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi yükseldikçe sosyal kaygı düzeyi azalmaktadır.

Connolly (1989) çocukluk ve ergenlik döneminde sağlıklı ilişkiler kurmaya dayalı sosyal etkinlikleri gerçekleştirmede bireylerin kendilerini yetkin görmesinin değerlendirmesini yaptığı araştırmada üç ayrı örneklem grubu oluşturmuştur. Birinci örneklem grubu 40 erkek, 47 kız olmak üzere toplam 87 lise öğrencisinden, ikinci örneklem grubu 41 erkek ve 35 kız olmak üzere toplam 76 lise öğrencisinden ve üçüncü örneklem grubu ise 50 erkek ve 29 kız olmak üzere toplam 79 psikiyatrik tedavi görmüş ergenden oluşmaktadır. Araştırmanın sonucuna göre, bireyin kendisini sosyal açıdan yetkin görmesi ile genel benlik değeri, algılanan

sosyal kabulün artışı, benlik imajı, fiziksel ve bilişsel faktörler arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bireyin kendisini sosyal açıdan yetkin görmesi ile kendini kabul düzeyi arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Duygusal bozukluğa sahip bireylerin sosyal ilişkilerde düşük sosyal yetkinlik beklentisi sergiledikleri ve sergilenen düşük sosyal yetkinlik beklentisinin de ikili ilişkilerde başarısızlıklara neden olduğu saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, yaş ve cinsiyet açısından bakıldığında yaşça küçük olanların, yaşça büyük olanlara oranla daha güçlü yetkinlik beklentisi sergiledikleri ve kızların erkeklere oranla daha yüksek yetkinlik beklentisi içerisinde oldukları bulunmuştur.

Webb ve Baer (1995) tarafından alkol kullanan ergenlerin sosyal becerileri ve yetkinlik beklentileri ile aile uyumsuzlukları ve ebeveynlerin alkol kullanımı arasındaki ilişkinin karşılaştırıldığı araştırmada, ergenlerin sosyal becerilerindeki yetersizlikleri ile alkol kullanımları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, aile içi uyumsuzluk ile ergenin alkol kullanımı ve ergenin sosyal becerilerdeki yetersizliği arasında ilişki olduğu bulunmuştur (Akt. Akkapulu, 2005).

Washington (1999) tarafından 52 kadın üzerinde yapılan deneysel bir araştırmaya göre, bilişsel terapi uygulanan grubun, deneyimsel terapi uygulanan gruba oranla anlamlı düzeyde daha yüksek sosyal yetkinlik beklentisine sahip olduklarını saptanmıştır. Hermann ve Betz (2004) tarafından 370 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, sosyal yetkinlik beklentisi ile kendine güven, utangaçlık ve depresyon arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre; öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile kendine güven düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Araştırmada ayrıca, öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile depresyon ve utangaçlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Allison ve Arkadaşlarının (1999) 9 – 11 yaş aralığında bulunan öğrenciler üzerinde yaptıkları bir araştırmada, fiziksel aktivitelere katılım ile sosyal yetkinlik beklentisi arasındaki ilişki incelenmiş ve fiziksel aktiviteye katılım ile sosyal yetkinlik beklentisi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır. Bu sonuca ek olarak,

Allison ve Keller (2004) tarafından yetişkinler üzerinde yapılan bir araştırmada, yetişkinlerin sosyal yetkinlik beklenti düzeyleri arttıkça fiziksel aktiviteye katılma sıklıklarının arttığı saptanmıştır. Yine, Buckner (2000) tarafından yapılan bir araştırmada, ergenlerin sosyal yetkinlik beklenti düzeyleri ile fiziksel algılamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Uzun süreli kamp yaşantısının ergenlerin sosyal yetkinlik beklenti düzeylerini arttırıcı etki gösterdiği saptanmıştır.

Matsushima ve Shiomi (2003) tarafından sosyal yetkinlik beklentisi ile kişilerarası ilişkilerde stres arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 180 lise öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, sosyal yetkinlik beklentisi ile kişiler arası ilişkilerde yaşanan stres ve stresle başa çıkma arasında ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre; kişilerarası stres davranışlarının azaltılmasında sosyal yetkinlik beklentisinin etkili olduğu bulunmuştur.

Hyun ve Arkadaşları (2005) tarafından yapılan bir çalışmada, bilişsel davranışçı grup terapisinin ergenlerin benlik algıları, yetkinlik inançları ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkisi araştırılmış ve araştırma sonucunda deney grubunda bulunan ergenlerin terapi süreci sonucunda depresyon düzeylerinin düştüğu ve bunu karşın yetkinlik inançlarının yükseldiği saptanmıştır. Ancak, oturumlar sonunda ergenlerin benlik saygılarının farklılaşmadığı bulunmuştur (Akt. Gökçakan, 2008).

Jenkins ve Arkadaşları (2002) ergenlerin yetkinlik beklentisi düzeylerini, ilişki kaliteleri ve depresyon belirtileri açısından incelemişlerdir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, düşük sosyal yetkinlik beklentisi ve ilişki kalitesinin ergenlerde depresyon belirtileri ile ilişkili olabileceği bulunmuştur. Araştırmada ayrıca, aileden alınan destek ile sosyal yetkinlik beklentisi arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır. Bununla birlikte düşük ailesel destek ile düşük sosyal yetkinlik beklentisinin depresyon ile ilişkili olduğu saptanmıştır.

Torres ve Soldberg (2001) 112'si kız ve 67'si erkek olmak üzere 179 kolej öğrencisi üzerinde yaptıkları bir çalışmada, aileden alınan destek ile akademik

başarı ve sosyal yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, aile desteğinin akademik yetkinlik beklentisi üzerinde doğrudan bir etki gösterdiği saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, genel yetkinlik beklentisi düzeyi ile sosyal bütünleşme, iyi sağlık ve ısrarcı niyet değişkenleri arasında dolaysız bir ilişki bulunmuş ve stres ile yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır (Akt. Akkapulu, 2005)

Bradley ve Corwyn (2001) tarafından yaşları 10 – 15 arasında değişen Avrupa kökenli Amerikalı ve Afrika kökenli Amerikalı çocuklar üzerinde yapılan araştırmada, sosyal yetkinlik beklentisinin iyi olma durumu ve aile çevresi ile ilişkisini incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre, sosyal yetkinlik beklentisi düzeyinin sosyal davranışlarda ve okul ve aile yaşantılarında arabuluculuk özelliğini taşıdığını saptamışlardır. Araştırmada ayrıca sosyal yetkinlik beklentisinin akademik başarıyla ilişkili olduğu da bulunmuştur.

Alfassi (1998) öğretim uygulamalarının yetkinlik beklentisi ve başarı üzerindeki etkilerini incelediği araştırmasında, öğrenci merkezli öğretim yaklaşımının uygulandığı grubun, geleneksel öğretim yaklaşımı uygulanan gruba oranla akademik başarılarının ve yetkinlik beklentilerinin anlamlı düzeyde değiştiğini saptamıştır.

Muris (2002) tarafından yaşları 12 ile 19 arasında değişen 278 erkek ve 318 kız öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada, ergenlerde görülen depresyon ve anksiyete bozuklukları ile sosyal yetkinlik beklentisi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, düşük sosyal yetkinlik beklentisine sahip olan ergenlerin anksiyete ve depresyon düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır.

Bezjak ve Lee (1990) 507 kolej öğrencisi üzerinde yaptıkları bir araştırmada, algılanan fiziksel yetenek ile yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin yetkinlik beklenti düzeyleri ile fiziksel

yetenek aktiviteleri ve fiziksel sağlıkları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Benzer şekilde, Dowda ve Arkadaşları (2007) tarafından 421 kız öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada, fiziksel aktivitelere katılmanın aileden alınan destek ile ilişki olduğu ve sosyal yetkinlik beklentisini olumlu yönde etkilediği saptanmıştır. Bu sonuca göre, aileden algılanan desteğin azalması fiziksel aktivitelere katılımı azalttığı ve bununla birlikte ergenin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyini düşürdüğu sonucuna ulaşılmıştır.

Colleman (2003) tarafından yaşları 12 ile 13 arasında değişen 67 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada, öğrencilerin anne – babaya bağlılıkları ile sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu araştırmaya ek olarak, Decovic ve Meeus (1997) tarafından 508 ergen üzerinde yapılan bir araştırmada, anne – babasıyla yakın ilişkiler kuran ergenlerin sosyal yeterlik algılarının anlamlı düzeyde değiştiği saptanmıştır.

Spence ve Blanchard (2001) fiziksel aktivitelerin sosyal yetkinlik beklentisi üzerindeki etkisini inceledikleri deneysel bir araştırmada, egzersiz yaptırılan grubun sosyal yetkinlik beklentisi ön – test ve son – test puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstererek, fiziksel aktivitelerin sosyal yetkinlik beklentisi üzerinde olumlu etki gösterdiğini saptamışlardır. Benzer şekilde Reynolds ve Arkadaşları (1990) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada; yapılan düzenli fiziksel aktivite ve egzersizlerin, öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi ve stres düzeylerini üzerinde olumlu etki sağladığını saptanmıştır.

Ryan (2008) ergenler üzerinde yaptığı bir araştırmada, yetkinlik inancı ile depresyon belirtileri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptamıştır. Benzer bir araştırma Payne ve Jahoda (2004) tarafından yapılmış ve sosyal yetkinlik beklentisi düşük olan ergenlerin depresyon belirtilerini gösterme sıklığının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Blake ve Rust (2002) tarafından yapılan ve örneklemi 23 kız ve 25 erkek olmak üzere 48 kolej öğrencisinden oluşan araştırmada, benlik algısı ile sosyal yetkinlik

beklentisi arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre; kolektif benlik algısı, üyelik benlik algısı ve özel benlik algısı ile sosyal yetkinlik beklentisi arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Ashby ve Kottman (2000) tarafından 163 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, kişisel üstünlüğün korunması ile sosyal yetkinlik beklentisi arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Örneklemde bulunan üniversite öğrencilerinin kişisel üstünlük başarılarının ve genel yetkinlik beklentileri puanlarının, sevimlilik, kaçınan ve üstünlük kişilik özellikleri puanlarından daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır.

Street (2003) yaptığı bir araştırmada, duygusal yetkinlik beklentisi ile depresyon düzeyi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğunu saptamıştır. Muris ve Arkadaşları (2001) yetkinlik inancının depresyonun ortaya çıkmasında önemli bir belirleyici ve etken olduğunu belirtmiş ve yaptıkları araştırmada, depresyon ile yetkinlik beklentisi inancı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptamışlardır. Benzer şekilde, Suveg ve Zeman (2004) duygusal yetkinlik beklentisi ile anksiyete düzeyi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğunu bulmuşlardır (Akt. Gökçakan, 2008). Bu üç araştırma ve yukarıda belirtilen diğer araştırmalar ışığında, yetkinlik beklentisi ile depresyon ve anksiyete arasında negatif yönde güçlü bir ilişki olduğu söylenebilir.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Yayın ve Araştırmalar

Bilgin (1996) tarafından 11 – 13 yaş arası 196 öğrenciler üzerinde yapılan bir araştırmada, öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini arttırmak amacıyla farklı tekniklerden oluşan bir grup rehberliği programı oluşturulmuş ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği (SYBÖ) kullanılarak düşük sosyal yetkinlik beklentisine sahip 20 öğrenci deney grubunu ve 20 öğrenci ise kontrol grubu oluşturmuştur. Deney grubunu oluşturan 20 öğrenciye haftada bir buçuk saat olmak üzere 8 hafta süren ve sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini arttırmayı amaçlayan grup rehberliği

programı uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, uygulanan grup rehberliğinin öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yükselttiği saptanmıştır.

Bilgin (1997) tarafından 800 meslek lisesi öğrencisi ve aileleri üzerinde yapılan bir araştırmada ailelerin sosyal ilişki girme ve kabul algıları ile ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ve kendilerini kabul düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre ailelerin sosyal ilişkiye girme ve kabul algıları ile ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi ve kabul düzeyleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur.

Fırıncıoğlu (2005) tarafından 600 ortaöğretim öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasından anlamlı bir farklılık bulunmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin sınıf düzeyi yükseldikçe sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin de anlamlı düzeyde yükseldiği belirlenmiştir. Araştırmada ayrıca, yüksek gelirli ailelerden gelen öğrencilerin düşük gelirli olanlara oranla sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin yükseldiği saptanmıştır. Yapılan betimsel araştırmaya ek olarak aynı örneklemden alınan sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi düşük olan 10 kız ve 10 erkek olma üzere 20 öğrenciye on oturumdan oluşan Adlerian odaklı grupla psikolojik danışma oturumları düzenlenmiş ve on oturum sonunda öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinde anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır.

Başaranoğlu (2011) 236 kız ve 185 erkek olmak üzere 421 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı bir araştırmada, cinsiyet, psikolojik doğum sırası ve gerçek doğum sırası değişkenlerine göre karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin (başlatabilme, sürdürebilme, sonlandırabilme) anlamlı düzeyde değişip değişmediğini incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, erkek öğrencilerin ilişkiyi başlatabilme alt ölçeği puanları kız öğrencilere oranla anlamlı düzeyde yüksektir. Araştırmanın elde edilen bir diğer bulgusu ise, tüm psikolojik doğum sırası değişkenlerinin (memnun edici/düzenleyici, sevimli/ikna edici, dışlanmış/ihtimal edilmiş, dikkatle bakılan/üzerine titrenilen) ilişkiyi başlatmanın anlamlı bir yordayıcısı olmadığını göstermektedir. Araştırmada ayrıca, memnun edici/düzenleyici (büyük

çocuk) psikolojik doğum sırasının ilişkiyi sürdürebilmenin ve dışlanmış/işmal edilmiş (ortanca çocuk) psikolojik doğum sırasının ise ilişkiyi sonlandırabilmenin anlamlı bir yordayıcısı olduğu saptanmıştır. Araştırmada son olarak, tek çocukların, karşı cinsle ilişkiyi başlatabilme konusunda, ilk, orta ve son çocuktan anlamlı düzeyde yüksek puan aldıkları saptanmıştır.

Çelikkaleli (2010) tarafından yapılan bir araştırmada, ergenlerin yetkinlik inançları ile depresyon, benlik saygısı, iç – dış kontrol odağı, sürekli öfke ve öfke ifade biçimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini liseye devam etmekte olan 942 kız ve 825 erkek olmak üzere toplam 1767 ergenden oluşmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, ergenlerin sosyal, akademik ve duygusal yetkinlik beklentisi inançları ile depresyon puanları, kontrol odağı puanları ve sürekli öfke puanları arasında negatif yönde; akademik benlik saygısı ve sosyal benlik saygısı puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir fark saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, ergenlerin sosyal, akademik ve duygusal yetkinlik beklentisi inançları ile öfke ile olumlu baş etme puanları arasında pozitif yönde ancak yıkıcı öfke ifade biçimi puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Çelikkaleli ve Gündüz (2010) ergenlerin problem çözme becerileri ve yetkinlik inançları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 145'i kız ve 118'i erkek olmak üzere toplam 263 ergenden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, ergenlerin akademik, sosyal ve duygusal yetkinlik inançları ile problem çözme becerileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Araştırmada ayrıca, kızların sosyal yetkinlik inancı puanlarının erkeklere oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

Sosyal çevreyle sürekli etkileşim içerisinde olan bireylerin yeterlilik algılarının düzeylerine uygun olarak davranış geliştirmeleri beklenmektedir. Sosyal açıdan yetkin olabilme becerisi, bireylerin çevreleriyle sağlıklı ilişkiler kurabilmesi ve kurdukları bu ilişkilerin uzun süre işlevsel olabilmesiyle alakalıdır. Sosyal çevreyle ilişkilere ek olarak bir takım oluşturup, oluşturulan takım içerisinde takım ruhunu kazanabilmek ve takımın idare edilmesi yeteneğini de gösterebilmek, bireyin

sosyal yetkinlik becerisine ne ölçüde sahip olduğuyula alakalıdır (Çetinkaya ve Alparslan, 2011).

Telli (2010) tarafından 254 kız ve 180 erkek olmak üzere 434 üniversite üçüncü sınıf öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri ile yetkinlik beklenti düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır. Ancak cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi ve sosyal beceri düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Şenışık (2006) tarafından 91 ilköğretim ikinci kademe öğrencisi üzerinde yapılan deneysel bir çalışmada, beden eğitimi ve spor derslerinde uygulanan farklı öğretim yöntemlerinin öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda uygulanan öğretim yöntemlerinin öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini anlamlı düzeyde yükselttiği saptanmıştır.

Özyürek (1995) tarafından yapılan bir araştırmada, lise öğrencilerin yetkinlik beklentisi ile meslek seçimi arasındaki ilişki incelenmiş ve kız öğrencilerin yetkinlik beklentisinin, erkek nüfusunun fazla olduğu meslek grupları ya da yükseköğretim programlarına ilişkin başarılı olma konusunda erkek öğrencilere oranla daha düşük olduğu saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla yüksek yetkinlik beklentisi düzeyine sahip oldukları bulunmuştur.

Kaşık (2009) tarafından yapılan ve örneklemini 18 yaşını doldurmamış 205 kız ve 140 erkek olan 345 üniversite birinci sınıf öğrencisinden oluşan bir araştırmada, ergenlerin karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ile sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırmada ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile karar verme stilleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Bununla birlikte, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile kaçınan karar verme stilleri ve panik karar verme stilleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırmada son olarak, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri yükseldikçe, dikkatli karar verme stilini kullanma düzeyi yükselmekte ve panik karar verme düzeyleri azalmaktadır.

Efe (2007) tarafından yaşları 14 ile 16 arasında değişen 125 kontrol grubu ve 125 deney grubu olmak üzere 250 öğrenci üzerinde yapılan deneysel bir araştırmada, öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile katıldıkları spor çalışmalarındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, dokuz ay boyunca uygulanan branşlara özgü temel spor çalışmalarının, 14 – 16 yaş grubu bireylerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini arttırmada anlamlı bir düzeyde etken olduğunu saptanmıştır.

Efe ve Arkadaşları (2008) tarafından yapılan bir araştırmada, 14 – 16 yaş grubu bireylerde voleybol çalışmalarının sosyal yetkinlik beklentisi ve atılganlık üzerine olan etkileri araştırılmıştır. Araştırmanın örnekleme deney ve kontrol grupları için 20’şer erkek öğrenciden oluşmuştur. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, uygulanan temel voleybol çalışmalarının öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi ve atılganlık düzeylerini arttırmada olumlu etken olduğu saptanmıştır.

Şencan (2009) tarafından 400 kız ve 278 erkek olmak üzere 678 lise öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, yüksek sosyo – ekonomik düzeye sahip ailelerde büyüyen ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin, alt sosyo – ekonomik düzeyde yetişenlere oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, yakın arkadaşa sahip ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri, yakın arkadaşı olmayanlara oranla anlamlı düzeyde yüksektir. Ancak cinsiyet değişkenine göre ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Gökçekan (2008) tarafından yapılan bir araştırmada, Akılcı Duygusal Davranış Terapisi’ne dayalı grupla psikolojik danışmanın, üniversite öğrencilerinin yetkinlik inançlarını yükseltmedeki etkisini araştırmıştır. Araştırmanın örnekleme, 5 erkek ve 5 kız olmak üzere 10’ar kişiden oluşan deney ve kontrol gruplarından oluşmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, uygulanan ADDT’ne dayalı grupla psikolojik danışmanın, grup üyelerinin akademik, sosyal, duygusal

ve toplam yetkinlik beklentisi inançlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yükselttiğini göstermiştir.

Yalçın (2009) tarafından yaşları 3 ile 6 arasında değişen 221 erkek ve 198 kız çocuk arasında yapılan bir araştırmada, kız çocuklarının erkek çocuklara oranla sosyal yetkinlik beklentisi puanları anlamlı düzeyde yüksekken, daha düşük öfke ve saldırganlık puan ortalamalarına sahip oldukları saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, yaşça büyük olan çocukların küçük olanlara oranla sosyal yetkinlik beklentisi puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Çakıcı (2010) tarafından yapılan ve örnekleme spor lisesinde ve genel lisede okuyan 327 ergenlerden oluşan bir araştırmada, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile özsaygı düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, lise türleri açısından ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri farklılık göstermemektedir. Araştırmada ayrıca, ergenlerin özsaygı ve sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri cinsiyet ve sınıf düzeyine göre farklılaşmamaktadır. Araştırmada son olarak alt sosyo – ekonomik düzeyde olan öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri üst sosyo – ekonomik düzeyde olanlara oranla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Özgün (2007) tarafından 188 psikolojik danışman üzerinde yapılan bir araştırmada, psikolojik danışmanların yetkinlik beklentisi düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, ortaöğretimde görev yapan psikolojik danışmanların ilköğretimde görev yapanlara oranla kendilerini daha yetkin gördükleri saptanmıştır. Ancak cinsiyet, mezuniyet düzeyi ve mezun olunan programa göre psikolojik danışmanların yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Biçer (2009) tarafından 186 kız ve 164 erkek olma üzere 350 ortaöğretim öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, tam aileye sahip ergenlerin parçalanmış aileye sahip ergenlere oranla yüksek sosyal yetkinlik beklentisine sahip oldukları saptanmıştır. Araştırmanın bir diğer bulgusu da, ergenlerin

sosyo – ekonomik düzeylerinin yükseldikçe sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin de yükseldiği saptanmıştır. Araştırmada ayrıca cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Karahan ve Arkadaşları (2006) tarafından 321 kız ve 134 erkek olmak üzere 455 ortaöğretim öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmanın verileri incelendiğinde, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri yükseldikçe olumsuz otomatik düşüncelerin azaldığı ve yurt ortamında bulunan öğrencilerin aile ortamında olanlara oranla daha düşük sosyal yetkinlik beklentisine sahip oldukları saptanmıştır. Araştırmada ayrıca; cinsiyete göre öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Öztürk ve Arkadaşları (2007) tarafından yapılan bir araştırmada, 14 – 16 yaş grubu kızlarda hentbol çalışmalarının sosyal yetkinlik beklentisi ve atılganlık üzerine etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini, deney ve kontrol grupları için 20’şer kız oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, temel hentbol çalışmalarının, 14 – 16 yaş grubu kızların sosyal yetkinlik beklentisi ve atılganlık düzeylerini arttırmada olumlu etken olduğu tespit edilmiştir.

Akkapulu (2005) tarafından 144 kız ve 50 erkek olmak üzere toplam 194 ortaöğretim öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada ergenlerin; problem çözme becerileri, ebeveynlerine ve arkadaşlarına bağlılık, öğrenilmiş güçlülük, ebeveynlerinin evlilik uyumlarını algılama düzeyleri ile ebeveynlerinin evlilik uyumları ve annelerinin kişilerarası ilişkilere girme düzeylerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne oranda yordadığı araştırılmıştır. İlişkisi incelenen altı değişkenin, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi puanlarında gözlenen toplam varyansın % 53.3’ünü açıkladığı saptanmıştır. Ancak ergenlerin ebeveynlerinin evlilik uyumu ve annelerinin kişilerarası ilişkilerde kullandıkları zehirleyici ilişki tarzı düzeylerini ile ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Suçluluk ve Utanç İle İlgili Yayın ve Araştırmalar

Suçluluk ve Utanç İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Yayın ve Araştırmalar

Tangney ve Dearing (2002), kişinin kendisini sosyal ortamdan soyutlamasını, kendisini saklama isteğini, içerisinde bulunduğu güçsüzlük halini utanç duygusunun bir sonucu olarak görmekteyiz. Kişi utanç duyduğu için sürekli olarak başkaları tarafından gözlemlendiğini hissederek ve sosyal çevrede iletişime geçtiği kişilerin kendisine karşı bakış açıları da çok önemlidir. Bundan dolayı kişi sürekli olarak çekingen ve kaçınan davranışlar sergilemektedir.

Tangney'in aksine Faiver ve Arkadaşları (2000) yaptıkları bir araştırmada, bireylerin yaşadıkları duygusal problemler ve madde bağımlılığı ile aşırı derecede suçluluk duygusuna kapılma arasında bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Fukuwaka ve Arkadaşları (2012) tarafından yapılan ve örneklemini yaşları 9 ile 12 arasında değişen 144 Japon, 180 Koreli ve 688 Amerikalı öğrenciden oluşan kültürler arası bir araştırmada, öğrencilerin kültür değişkeni açısından suçluluk, utanç ve kibir duyguları karşılaştırılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, Koreli çocukların suçluluk düzeylerinin; Amerikalı çocukların kibir düzeylerinin ve Japon çocukların utanç düzeylerinin diğerlerine oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

Lutwak ve Ferrari (1996) suçluluk ve utanç duyguları arasındaki farkı araştırdıkları çalışmalarında, erkeklerin için utanç duygusu öz eleştirel bilişlerle yüklü iken, suçluluk duygusunun ise mükemmeliyetçilik boyutları ile ilgili olduğu saptanmıştır. Kadınlarda ise utanç duygusunun hem öz eleştirel bilişlerle hem de mükemmeliyetçilikle yüklü olduğu bulunmuştur. Araştırmada ayrıca kadınların erkeklere oranla anlamlı düzeyde suçluluk ve utanç duygularına sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Wasserman ve Mamani (2012) tarafından örneklemini 72 ailenin oluşturduğu bir araştırmada, şizofreni hastasına sahip ailelerde bulunan bireylerin suçluluk ve utanç düzeyleri, şizofreni hastasına sahip olmayan aile üyelerine oranla anlamlı düzeyde yüksek olarak bulunmuştur.

Glaser ve Frosh (1991) tarafından çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, çocukların cinsel şiddete zorlanma derecesi arttıkça, korkularının da arttığı saptanmıştır. Ancak maruz kaldıkları cinsel şiddete zorlanma seviyeleri arttıkça, çocukların suçluluk duygularında azalma olduğu bulunmuştur.

Richards (1991) tarafından 268 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada dini yönelimler ve utanç duygusu arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, içsel dindarlık ile utanç duygusu arasında anlamlı bir fark bulunmazken, dışsal dindarlık ile utanç duygusu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Zhang (2011) tarafından Çin ve Amerika kökenli okul öncesi öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, suçluluk ve utanç düzeyleri cinsiyet ve kültürel yapı açısından incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; her iki ülkenin kültüründe yetişen kız çocuklarının erkeklere oranla anlamlı düzeyde utanç duygularını daha fazla sergiledikleri ancak cinsiyet değişkeni açısından suçluluk düzeylerinde herhangi bir farklılık saptanmadığı bulunmuştur. Araştırmada ayrıca, Çinli ailede yetişen çocukların Amerika'da yetişenlere oranla daha fazla utanç duygusuna sahip oldukları saptanmıştır.

Fischer ve Arkadaşları (2004) tarafından yapılan bir araştırmada, 37 ülkeden toplanmış verilere ilişkin analizler sonucunda kadınlar ve erkekler arasında tiksinti ve öfke duygularının yoğunluğu açısından farklılık gözükmezken; kadınların sergiledikleri korku, üzüntü, utanç ve suçluluk duyguları erkeklere oranla anlamlı derecede farklılık göstermektedir. Benzer şekilde Harder (1995) yaptığı bir çalışmada kadınlarda erkeklere oranla anlamlı derecede suçluluk ve utanç düzeyi saptamıştır.

Luyten ve Arkadaşları (1998) tarafından 222 üniversite öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada, dindar olan üniversite öğrencilerinin dindar olmayanlara oranla daha fazla suçluluk duygusu yaşadıkları bulunmuştur.

Suçluluk ve Utanç İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Yayın ve Araştırmalar

Karataş (2008) tarafından yapılan bir araştırmada lise öğrencilerinin suçluluk ve utanç düzeyleri cinsiyet ve disiplin cezası alıp almama değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini disiplin cezası almış 75 öğrenci ve herhangi bir disiplin suçu işlememiş 75 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin suçluluk ve utanç puanları ile disiplin cezası alıp almama açısından anlamlı farklar bulunurken, suçluluk puanlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre, kız öğrenciler erkek öğrencilere oranla anlamlı düzeyde suçluluk duygularına sahiptirler. Ancak utanç puanları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Bulut (2008) tarafından fiziksel şiddete maruz kalmış 229 çocuk üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, fiziksel şiddete maruz kalmış kız çocuklarının %20'sinde suçluluk duygusu görülmüş ve kız çocukların erkeklere oranla daha yüksek suçluluk duygusu hissettikleri saptanmıştır. Araştırmada ayrıca kız çocuklarının utanç duygusu düzeyleri erkek çocuklara oranla anlamlı düzeyde yüksektir. Suçluluk ve korku duygusu kız çocuklarında erkek çocuklara göre daha fazla iken, öfke ve utanç duygusu erkek çocuklarında kız çocuklarına göre çok daha fazla bulunmuştur.

Türe (2009) tarafından 205 kız ve 193 erkek olmak üzere toplam 398 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, sosyal fobik korku ve kaçınma düzeyi ile utanç duygusu arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Araştırmada ayrıca sosyal fobik kaçınma ile suçluluk duygusu arasında ilişki olduğu bulunmuştur.

Deniz (2006) tarafından yapılan ve örneklemini 325 kız ve 241 erkek olmak üzere 566 üniversite öğrencisinden oluşan bir araştırmada, ergenlerin bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk – utanç arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, bağlanma stillerinden korkulu bağlanma ile utanç duygusu arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, güvenli bağlanma ile utanç duygusu arasında anlamlı düzeyde negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Şahin (2007) tarafından yaşları 18 ile 21 arasında değişen 154 kız ve 146 erkek olmak üzere 300 üniversite birinci sınıf öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, çocuk yetiştirme tarzları ile suçluluk ve utanç duyguları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada, demokratik çocuk yetiştirme tarzı ile utanç düzeyi arasında pozitif yönde ve demokratik çocuk yetiştirme tarzı ile suçluluk düzeyi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, otoriter çocuk yetiştirme tarzı arttıkça, utanç duygusunun azaldığı ve suçluluk duygusunun arttığı belirlenmiştir. Araştırmada son olarak, koruyucu/istekçi çocuk yetiştirme tarzı ile suçluluk duygusu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki belirlenmiş ve koruyucu/istekçi çocuk yetiştirme tarzı arttıkça utanç duygusunun artacağı bulunmuştur.

Özmen ve Arkadaşları (2008) tarafından yapılan ve örneklemini 1185 lise birinci sınıf öğrencisinin oluşturduğu araştırmada yoksulluğun ergenlerin ruh sağlığına olan etkileri incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, ailenin algılanan gelir düzeyi ile depresyon, benlik saygısı, öfke, boyun eğici davranışlar, umutsuzluk, suçluluk ve utanç arasında istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır.

Amanat (2011) tarafından 150 kişilik örneklem grubundan oluşan homoseksüel ve heteroseksüeller bireyler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre homoseksüel bireylerin utanç düzeylerinin heteroseksüellere oranla anlamlı düzeyde yüksek

olduğu saptanmıştır. Ancak homoseksüel ve heteroseksüel grupların suçluluk puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Öztürk (2005) tarafından İstanbul H Tipi Cezaevinde bulunan 380 ergen üzerinde yapılan bir araştırmada ergenlerin suçluluk ve utanç düzeyleri çeşitli değişkenler aısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda, ailelerinde bağımlılık yapıcı madde kullanılan ergenlerin kullanılmayanlara oranla ve cezaevine ilk kez giren ergenlerin birden fazla girenlere oranla suçluluk düzeylerinin anlamlı düzeyde arttığı saptanmıştır. Araştırmada, kendini değerli hisseden ergenlerin kendisini değerli hissetmeyenlere oranla suçluluk duygularının anlamlı düzeyde arttığı saptanmıştır. Araştırmada ayrıca cezaevine ilk kez giren ergenlerin birden çok girenlere oranla utanç duygularının anlamlı düzeyde arttığı saptanmıştır.

Kourt (2011) tarafından 281 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, çocukluk çağı travmalarının, dissosiyatif yaşantılar ve suçluluk – utanç duyguları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, örnekleme oluşturan öğrencilerin çocukluk çağı travması alt boyutu puanları arttıka, suçluluk ve utanç düzeyleri azalmaktadır. Araştırmada ayrıca, dissosiyatif yaşantılar puanı azaldıkça suçluluk düzeyi artmaktadır. Ancak dissosiyatif yaşantılar ile utanç duygusu arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

İnce (2007) tarafından intihar girişiminde bulunan 24 kişilik bir örneklem grubu üzerinde yapılan bir araştırmada, intihar girişiminde bulunan kişilerin suçluluk duygusu düzeylerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmada ayrıca kadınların erkeklere oranla suçluluk düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır.

Ceylan (2007) tarafından yapılan bir araştırmada şizofreni ve kronik böbrek yetmezliği hastalarına evde bakım veren aile üyeleri ve bakım rolü olmayan bireylerde suçluluk ve utanç düzeylerinin karşılaştırılmıştır. Araştırmanın deney grubunu, şizofreni hastalarına evde bakım veren 32 aile üyesi ve kronik böbrek yetmezliğine sahip hastalara evde bakım hizmeti veren 56 aile üyesi olmak üzere

88 kişi, kontrol grubunu aynı yaş aralığına ve aynı çevreye sahip 60 kişi oluşturmuştur. Araştırmanın bulgularına göre, deney grubunun suçluluk ve utanç düzeyleri, kontrol grubuna oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Araştırmada ayrıca şizofreni hastalarına evde bakım hizmeti veren aile üyelerinin suçluluk ve utanç düzeyi kronik böbrek yetmezliği hastalarına evde bakım hizmeti verenlere oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

Balkaya ve şahin (2003) tarafından yapılan ve örneklemini 756 kişinin oluşturduğu bir araştırmanın verilerine göre, geliştirilen çok Boyutlu fke leği (B)’nin öfkeyle İlişkili Düşünceler alt boyutu ile utanç duygusu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ve suçluluk duygusu ile anlamlı düzeyde negatif bir ilişki saptanmıştır. Diğer bir deyişle, öfkeye yönelik düşünceler arttıka, suçluluk duygusunun azaldığı söylenebilir.

Karaengel (2007) tarafından yapılan bir araştırmada, zihinsel engelli çocuğa sahip olan 100 anne deney grubunu ve zihinsel engelli çocuğa sahip olmayan 100 anne de kontrol grubunu oluşturmuştur. Araştırma sonucunda deney grubunun suçluluk ve utanç düzeylerinin kontrol grubuna oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğunu saptanmıştır. Benzer şekilde Keskin ve Arkadaşları (2010) tarafından zihinsel engelli tanısı konmuş çocuğa sahip 96 ebeveyn üzerinde yapılan bir araştırmada, anne – babaların %20’sinin suçluluk duygusuna ve %10’unun da utanç duygusuna sahip olduğu belirlenmiştir.

Derya (2008) tarafından yapılan bir araştırmada, bireyin yaşadığı iş – aile çatışmasının eşinin psikolojik iyi olma durumu üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Araştırmanın verileri 0 – 6 yaş arası en az bir çocuğa sahip olan 187 çift kazançlı aileden toplanmıştır. Araştırma sonucunda, erkeklerin yaşadığı aile – iş atışması ile kadınların çalışmaya bağlı olarak duydukları suçluluk düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır. Ayrıca kadınların problem çözme davranışlarının, kadınların yaşam doyumunu ve çalışmaya bağlı olarak duyulan suçluluk duygusu arasındaki ilişkide moderatör olarak etkili olduğu bulunmuştur.

Motan (2007) tarafından 250 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, utanç duygusunun sözsüz ifadelerden tanınabileceği, suçluluk duygusunun ise durumsal ipuçlarından yararlanarak tanınabileceğini saptamıştır.

Kalyoncu ve Arkadaşları (2002) tarafında yapılan bir araştırmada alkol bağımlılarının suçluluk ve utanç duyguları araştırılmıştır. Araştırmanın deney gurubunu 102 alkol bağımlısı ve kontrol grubunu ise 72 normal birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulguya göre, alkol bağımlılarının suçluluk ve utanç duygu düzeyleri kontrol grubuna oranla anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

Okçuoğlu (2010) tarafından kadavradan ya da aile içi canlı vericiden böbrek nakli olmuş hastalar üzerinde yapılan bir araştırmada, suçluluk duygusunu işaret eden söylemler araştırılmıştır. Kadavradan nakil olan hastaların söylemlerinin içeriğinde kendilerinin hayatta kalabilmeleri için ötekinin ölmüş olması sorunsalı ve buna bağlı suçluluk duygusu hissettikleri bulunmuştur. Ancak aile içi canlı vericiden nakil olan hastaların söylemleri incelendiğinde suçluluk duygusunu doğuran temel etkenin ise birinci derecede yakın akraba olan kişiye fiziksel zarar verilmesi olarak saptanmıştır.

Güler ve Arkadaşları (2005) tarafından şiddete maruz kalmış kadınların suçluluk düzeylerinin incelendiği bir araştırmada, kadınların % 43'ü, şiddet görmelerinin kendilerini suçlu hissetmelerine neden olduğunu belirtmişlerdir.

Boyun Eğici Davranışlar İle İlgili Yayın ve Araştırmalar

Boyun Eğici Davranışlar İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Yayın ve Araştırmalar

Yurt dışında yapılan yayın ve araştırmalar incelendiğinde, Gilbert ve Arkadaşları (2003b) tarafından yapılan bir araştırmada, çocukluk çağında sergilenen boyun eğici davranışların korku temelli olduğu, bununla birlikte atılganlığı ve girişkenliği

engellediği saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, boyun eğici davranışların depresyonun anlamlı bir şekilde belirleyicisi olduğu bulunmuştur.

Cattell'a (1989) göre bireyin boyun eğici davranışlar sergilemesinde kalıtımsal nedenlerden çok sosyal evre etkilidir. Bireyin ilk çevresini oluşturan aile ortamının uygunluğu, aileyi oluşturan üyelerinin birbirleri ile olan etkileşimleri boyun eğici davranışların şekillenmesinde etkilidir.

O'Connor ve Arkadaşları (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, depresyonlu hastalar ile normal insanlar arasında boyun eğici davranışlar açısından anlamlı farklar bulunmuştur. Araştırmanın sonucuna göre, depresyon düzeyi arttıa boyun eğici davranışların ve olumsuz sosyal karşılaştırmanın da arttığı saptanmıştır.

Gilbert ve Allan (1994) tarafından yapılan ve atılganlık, sosyal kıyaslama ve boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada boyun eğici davranış düzeyleri ile duygulanım bozuklukları arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Gilbert (2000) tarafından yapılan bir araştırmada, boyun eğici davranışlar ile depresyon arasında anlamlı düzeyde bir ilişki saptamış ve kendini eleştirme ve kendini suçlama ile boyun eğici davranışlar arasında bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Araştırmada ayrıca, sosyal etkileşim kaygısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasında gcl bir ilişki belirlenmiştir (Akt. Yıldırım 2004).

Troop ve Arkadaşları (2003) tarafından yapılan ve örnekleminin, yeme bozukluğu olan 101 kişi ve yeme bozukluğu olmayan 101 kişi olmak üzere 202 kişiden oluşturulduğu bir araştırmada, yeme bozukluğu olan kişilerde sosyal karşılaştırma ve boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Araştırma sonucunda, yeme bozukluğu bulunan kişilerin yeme bozukluğu bulunmayanlara oranla anlamlı düzeyde yüksek boyun eğici davranışlar sergiledikleri ve olumsuz sosyal karşılaştırma yaptıkları saptanmıştır.

Cheung ve Arkadaşları (2003) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, boyun eğici davranışlar ile utangaçlık ve depresyon arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur (Akt. Yıldırım 2004).

Boyun Eğici Davranışlar İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Yayın ve Araştırmalar

Tekin ve Filiz (2008) tarafından yapılan örnekleme 182 erkek ve 99 kız olmak üzere 281 beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencisinden oluşan araştırmada, öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arttıkça, boyun eğici davranış düzeylerinin de anlamlı düzeyde arttığı saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, boyun eğici davranış düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark varken, sınıf, ekonomik gelir, anne ve baba öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tekin ve Filiz (2009) tarafından yapılan bir başka araştırmada beden eğitimi ve spor öğretmeni adaylarının umutsuzluk ve boyun eğici davranış düzeyleri sınıf, gelir, baba öğrenim düzeyi değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 207'si erkek ve 95'i kız olmak üzere 302 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen verilere göre, öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri yükseldikçe boyun eğici davranış düzeyleri de anlamlı düzeyde yükselmektedir. Araştırmada ayrıca, boyun eğici davranış düzeyleri ile sınıf değişkeni, gelir değişkeni ve baba öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bu sonuca göre 2. sınıfta öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının 3. sınıfta öğrenim görenlere oranla, düşük gelire sahip adayların yüksek gelire sahip adaylara oranla ve baba öğrenim durumu düşük olan adayların yüksek olanlara oranla anlamlı düzeyde fazla boyun eğici davranışlar sergiledikleri bulunmuştur. Araştırmada son olarak, cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin boyun eğici davranış puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Eşer ve Arkadaşları (2009) tarafından yapılan ve örnekleme, sağlık çalışanı olmaya aday olan 100 öğrenciden oluşan bir araştırmada, anneleri lise ve üzeri eğitim

düzeyinde olan ve sınavla girilen bir liseden mezun olan öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerinin diğerlerine oranla anlamlı düzeyde azaldığı saptanmıştır.

Odacı (2007a) tarafından yapılan bir araştırmada, depresyonun, boyun eğici davranışların ve olumsuz otomatik düşüncelerin obez ve normal kiloda olan ergenler üzerinde karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve obezlerin depresyon düzeyleri normal kilodalılara oranla daha yüksek çıkarken boyun eğici davranışlar ve olumsuz otomatik düşünceler açısından obezler ile normal kiloda bulunan ergenler arasında herhangi bir fark bulunamamıştır.

Tümkaya ve Arkadaşları (2010) tarafından yapılan bir araştırmada, yoksul ailelerden gelen ergenlerin umutsuzluk ve boyun eğici davranış düzeyleri sosyo – demografik değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırmanın örneklemi, 164 kız ve 116 erkek olmak üzere toplam 280 ergenden oluşturulmuştur. Araştırma verilerine göre, kızların boyun eğici davranış düzeyleri erkeklere oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ancak yaş ve aile gelir düzeyine göre boyun eğici davranışlar arasında anlamlı bir fark saptanamamıştır. Araştırmada ayrıca, umutsuzluk ve boyun eğici davranışlar arasında .01 düzeyinde anlamlı ancak düşük bir korelasyon bulunmuştur.

Akın (2009) tarafından 755 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada özduyarlık ve boyun eğici davranış arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma verilerine göre, özduyarlığın alt boyutlarından olan özsevecenlik, paylaşımların bilincinde olma ve bilinçlilik alt boyutlarının boyun eğici davranışlarla anlamlı düzeyde negatif; özyargılama, izolasyon ve aşırı özdeşleşme boyutlarının ise anlamlı düzeyde pozitif ilişkili olduğu saptanmıştır.

Yıldırım ve Ergene (2003) örneklemi 385 kız ve 278 erkekten oluşan araştırmalarında sınav kaygısı, boyun eğici davranış (itaat), aile, arkadaş ve öğretmenden algılanan sosyal destek değişkenlerinin lise son sınıf öğrencilerinin akademik başarılarını ne derecede yordadığını incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre, lise son sınıf öğrencilerinin öğretmenlerinden ve ailelerinde algıladıkları

desteğin öğrencilerin akademik başarısını pozitif yönde etkilediği; sınav kaygısı ve boyun eğici davranışlar değişkenlerini ise negatif yönde ve manidar olarak yordadığını saptamışlardır.

Ceyhan ve Arkadaşları (2005) tarafından yapılan ve örnekleme 293 üniversite öğrencisinden oluşan bir araştırmada, boyun eğici davranışlar ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla örnekleme Beck Depresyon Envanteri ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre, depresyon ile boyun eğici davranışlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptamışlardır. Bununla birlikte, Öngen (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, ergenlerin kendilerini değerlendirme süreçlerinde boyun eğici davranışların ve depresyonun rolü araştırılmış ve ergenlerin başkalarına bakarak kendini değerlendirmelerinin ve boyun eğici davranış düzeylerinin depresyonun anlamlı düzeyde yordayıcısı olduğunu saptamıştır.

Odacı (2007b) tarafından yapılan bir diğer araştırmada ise, boyun eğici davranışlar ve olumsuz otomatik düşünceler cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Araştırmaya göre, erkeklerin kızlara oranla daha fazla boyun eğici davranışlar sergiledikleri saptanmıştır.

Beştepe ve Arkadaşları (2010) tarafından yapılan bir araştırmada psikiyatrik yardım talebi olan, olmayan ve boşanma aşamasındaki çiftler, cinsiyet yönünden uyum, problem çözme becerisi, boyun eğici davranış ve öfke tutumları açısından incelenmişlerdir. Araştırmanın örneklemini, evlilik danışma merkezine (EDAM) psikiyatrik yardım almak için ilk kez başvuran, aile mahkemesi tarafından psikolojik yardıma ihtiyaç duyup duyulmadıklarının belirlenmesi için gönderilen ve herhangi bir psikolojik yardım almamış ve evlilik sorunu için başvurusu olmayan olmak üzere toplam 150 kişiden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda, EDAM grubundaki kadınların erkeklere oranla anlamlı düzeyde boyun eğici davranışlar sergiledikleri saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, mahkeme grubunda bulunan bireyler arasında problem çözme becerileri, boyun eğici davranışlar, çift uyumu ve sürekli öfke tarzı yönünden cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark

saptanmamıştır. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise kontrol grubundaki kadınların erkeklere oranla boyun eğici davranış düzeylerinin anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur.

Yıldırım'a (2004) göre, ikili ilişkilerinde genellikle boyun eğici davranışlar sergileyen birey, kendini olduğundan daha az önemli ve değersiz görmektedir. Bunun sonucunda bireyin kendine yönelik olarak, otoritenin verdiği emirlere uyan, sorulduğunda konuşan, kendi haklarını ve kişisel kararlarını savunamayan, hatalı olmaması durumunda bile tatsızlık çıkmasını diye sesini çıkartmamayı tercih eden, atılgan olmayan ve girişkenlikten uzak davranışlar geliştirebilmektedirler.

Yekeler (2010) tarafından 420 ergen üzerinde yapılan bir araştırmada, ergenlerin boyun eğici davranış düzeyleri arttıkça evde fiziksel şiddet görme durumu % 13.9 oranında anlamlı düzeyde artmaktadır. Araştırmada ergenlerin cinsiyet ve okulda fiziksel şiddet görme değişkenlerine göre boyun eğici davranış düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Koç ve Arkadaşları (2010) tarafından yapılan ve örnekleminin 186 kadın ve 155 erkek olmak üzere toplam 341 üniversite öğrencisinden oluşan bir araştırmada, boyun eğici davranışların cinsiyet, sınıf düzeyi, yerleşim birimi ve akademik başarı açısından değişip değişmediği incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, örnekleme yer alan bireylerin boyun eğici davranışları orta düzeyde bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise, erkek öğrencilerin boyun eğici davranış düzeyleri, kız öğrencilere oranla anlamlı düzeyde yüksektir. Araştırmada ayrıca, 3. sınıf öğrencilerinin boyun eğici davranış düzeyleri diğer sınıflara oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Akademik başarılarına göre boyun eğici davranış puan ortalamalarına bakıldığında, akademik başarıları düşük olan öğrencilerin boyun eğici davranış düzeyleri, akademik başarıları yüksek olanlara oranla anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Yerleşim birimi değişkenine göre bakıldığında, köyde yaşayanların ilde ve kasabada yaşayanlara oranla daha yüksek boyun eğici davranış puanlarına sahip olduğu saptanmıştır.

Kabasakal (2007) tarafından yapılan araştırmada boyun eğici davranış ve şiddet arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre boyun eğici davranış ve şiddet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bununla birlikte boyun eğici davranış düzeyinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği gözlenmiştir. Araştırmada erkek öğrencilerin, kızlara oranla boyun eğici davranış düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır

Kaya ve Arkadaşları (2004) tarafından yapılan ve rneklemi 437 tıp fakültesi öğrencisinden oluşan bir araştırmaya göre, ğrencilerinin boyun eğici davranış düzeylerinin şiddetle ilişkisi incelendiğinde, erkeklerin daha fazla boyun eğici davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir. Araştırmada ayrıca, anne – baba eğitim düzeyi ve aile ekonomik geliri düşük olan ve anne – baba arasında fiziksel şiddetin görüldüğü ailelerde büyüyen çocukların daha fazla boyun eğici davranışlar sergiledikleri bulunmuştur.

Görgülü (2009) tarafından örneklemini 326 tutuklu ve hükümlünün oluşturduğu, tutuklu ve hükümlü erkek bireylerin depresyon düzeyleri, boyun eğici davranışları ve intihar olasılıklarının incelendiği bir araştırmada, boyun eğici davranışların ve depresyonun intihar olasılığını en iyi yordayan değişkenler olduğu saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, örnekleimde bulunan kişilerin Boyun Eğici Davranışlar leği (BED) ve İntihar Olasılığı leği (İ) puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Kızıldağ (2009) tarafından 207’si yetiştirme yurdunda, 303’ ailesiyle birlikte yaşayan toplam 510 ğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada, öğrencilerin akademik başarı düzeyleri ile boyun eğici davranış düzeyleri arasında negatif yönde bir ilişki saptanmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin akademik başarı düzeyleri arttıka, boyun eğici davranış düzeyleri azalmaktadır. Ancak yetiştirme yurdunda yaşayan öğrenciler ile ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerin boyun eğici davranış düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Türküm (2005) tarafından 376 kişi üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, kişilerin ekonomik durumları yükseldikçe iyimser davranışlar sergileme sıklığı artmakta ve boyun eğici davranışlar sergileme sıklıkları da azalmaktadır. Araştırmada ayrıca, kişilerin psikolojik belirtileri arttikça boyun eğici davranışlarının da arttığı saptanmıştır.

Gençdoğan (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, lise öğrencilerinin sınav kaygısı ile boyun eğicilik düzeyleri ile sosyal destek algısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini liseye devam etmekte olan 53 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma bulguları sınav kaygısının duyuşsal, kuruntu alt boyutları ve toplam puanı ile boyun eğici davranışlar arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ve sınav kaygısı arttikça boyun eğici davranışların da arttığını göstermektedir. Cinsiyet değişkenine göre boyun eğici davranışlar ile sınav kaygısı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Özkan ve Özen (2008) tarafından yapılan 322 hemşirelik öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada boyun eğici davranışlar ile benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre boyun eğici davranışlar ile benlik saygısı arasında anlamlı ve ters yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Dönmez ve Demirtaş (2009) tarafından 445 lise öğretmeni üzerinde yapılan bir araştırmada, boyun eğici davranış düzeyleri ile cinsiyet ve anne – baba eğitim durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada boyun eğici davranışlar ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmazken, öğretmenlerin anne – baba eğitim düzeylerine göre boyun eğici davranış düzeyleri arasında anlamlı bir fark saptanmıştır.

Coşkun ve Çakmak (2005) alkol ve madde bağımlılıklarının grup psikoterapisinde psikodramanın etkilerini ölçmek amacıyla yaptıkları bir araştırmada, 12 kişilik deney ve kontrol grubu oluşturmuş ve deney grubuna psikodrama uygulanmıştır. Araştırma sonucunda deney grubunun Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ) ön – test ve son – test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sonuçta,

sekiz hafta boyunca uygulanan psikodrama eğitiminin alkol ve madde bağımlılarının boyun eğici sosyal davranışlarının düzeylerini düşürdüğü saptanmıştır.

Hünler ve Gençöz (2003) tarafından 92 evli çift üzerinde yapılan bir araştırmada, boyun eğici davranış düzeylerinin evlilik doyumu üzerine etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, boyun eğici davranış düzeylerinin yükselmesi çiftlerin algılanan problem çözme becerilerinin anlamlı düzeyde düşmesine neden olmaktadır. Elde edilen bu sonuç boyun eğici davranış düzeylerinin yükselmesinin çiftlerin evlilik uyumunu olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Köktuna (2007) tarafından örnekleme 30 alt sosyo – ekonomik seviyedeki kadından oluşan araştırmada, çözüm odaklı kısa süreli terapi tekniğinin, geleceğe umut ile bakabilme ve boyun eğici davranışlar üzerindeki etkisini araştırılmıştır. Araştırma sonucunda göre, çözüm odaklı kısa süreli terapi tekniğinin kadınların umutsuzluk düzeyleri ve boyun eğici davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Çelik (2010) tarafından yapılan ve örnekleme 277 kız ve 369 erkek olmak üzere toplam 646 üniversite öğrencisinden oluşan bir araştırmada, öğrencilerin çocukluk çağı örselenmiş yaşantıları ile boyun eğici davranış düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, çocukluk çağı örselenen yaşantılar ile alt boyutları olan duyguları kötüye kullanım ve duygusal ihmal, fiziksel kötüye kullanım ve cinsel kötüye kullanım ile boyun eğici davranış düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir fark bulunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evreni, örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve verilerin analizi ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Evren

Bu araştırmanın evreni; 2011 – 2012 eğitim – öğretim yılında Diyarbakır ili Bismil İlçe merkezinde bulunan kamuya ait ortaöğretim kurumlarının 9., 10., 11. ve 12. sınıflarında öğrenim görmekte olan 2448 kız, 3308 erkek öğrenci olmak üzere toplam 5756 öğrenci oluşturmaktadır. Evreni oluşturan öğrencilerin okul türü ve cinsiyete göre dağılımları TABLO – 1’de verilmiştir.

TABLO – 1
Evreni Oluşturan Öğrencilerin
Okul Türü ve Cinsiyete Göre Dağılımları

Okul Türü	Sınıf				Cinsiyet		TOPLAM
	9	10	11	12	Kız	Erkek	
Genel Lise	906	580	404	416	1014	1292	2306
Anadolu Lisesi	148	140	91	83	246	216	462
Kız Teknik ve Meslek Lisesi	109	62	40	11	222	–	222
Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	326	133	275	234	365	603	968
Anadolu Sağlık Meslek Lisesi	48	50	–	–	76	22	98
İmam Hatip Lisesi	215	138	76	49	231	247	478
Tarım Meslek Lisesi	115	142	99	101	150	307	457
Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi	268	151	150	196	144	621	765
TOPLAM	2135	1396	1135	1090	2448	3308	5756

Örneklem

Araştırmanın örnekleme yöntemi tabakalı örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir (Büyüköztürk ve Arkadaşları 2009). Bu amaçla ilçede öğretim yapan lise ve dengi okullar, yaptıkları öğretimin türüne göre gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmaya göre aşağıdaki dağılım ortaya çıkmıştır.

1. Genel Lise (3)
2. Anadolu Lisesi (1)
3. Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi (1)
4. Kız Teknik ve Meslek Lisesi (1)
5. Anadolu Sağlık Meslek Lisesi (1)
6. Tarım Meslek Lisesi (1)
7. Anadolu İmam Hatip Lisesi (1)
8. Anadolu Teknik Lisesi, Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi (1)

Yukarıdaki dağılıma uygun olarak her okul türünden bir okul örnekleme alınmıştır. Örnekleme alınan okulların 9., 10., 11. ve 12. sınıflarından birer şube random örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Ancak Bismil Anadolu Sağlık Meslek Lisesi eğitim – öğretime iki yıl önce başladığından dolayı henüz okul bünyesinde 11. ve 12. sınıflar bulunmamaktadır. Böylece 9., 10., 11. ve 12. sınıflarda olmak üzere 724 kız, 572 erkek toplam 1296 öğrenci örnekleme dahil edilmiştir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin okul, sınıf ve cinsiyete göre dağılımı TABLO – 2’de verilmiştir.

TABLO – 2
Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin
Okul Türü, Sınıf ve Cinsiyete Göre Dağılımları

Okul Türü	Sınıf				Cinsiyet		TOPLAM
	9	10	11	12	Kız	Erkek	
Genel Lise (3)	97	98	90	89	205	169	374
Anadolu Lisesi (1)	37	38	32	29	84	52	136
Kız Teknik ve Meslek Lisesi (1)	35	36	34	30	135	–	135
Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi (1)	32	33	37	33	30	105	135
Anadolu Sağlık Meslek Lisesi (1)	24	25	–	–	31	18	49
İmam Hatip Lisesi (1)	40	37	32	28	82	55	137
Tarım Meslek Lisesi (1)	45	42	42	45	110	64	174
Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi (1)	42	37	35	42	47	109	156
TOPLAM	352	346	302	296	724	572	1296

Veri Toplama Araçları

Bu araştırma için gerekli olan veriler, doğrudan doğruya örnekleme alınan öğrencilerin kendilerinden toplanmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi puanlarını belirlemek amacıyla Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Ergenlik Formu kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden olan öğrencilerin suçluluk puanlarını belirlemek için Suçluluk Alt Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden olan öğrencilerin utanç puanlarını belirlemek amacıyla Utanç Alt Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın bir diğer bağımsız değişkeni olan öğrencilerin boyun eğici davranışlar puanlarını belirlemek amacıyla Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada bağımsız değişkenler olarak ele alınan cinsiyet ve yerleşim birimi gibi bilgilerin toplanabilmesi için araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği

Bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ölçmek amacıyla Bilgin (1999) tarafından geliştirilen Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Ergen Formu (SYBÖ – E Formu) kullanılmıştır. Ölçek kendini yetkin görme beklentisinin dayanıklılık boyutu esas alınarak hazırlanmış ve 14 – 18 yaş grubu ergenlere yönelik olarak geliştirilmiştir. Ölçeğin uygulanmasında süre kısıtlaması bulunmamaktadır (Bilgin, 1999).

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin Güvenirliği

Ölçeđin güvenilirlik çalışmasının örneklemi 1996 – 1997 eğitim öğretim yılında Adana Merkez Endüstri Meslek Lisesi'nde okuyan 1400 lise öğrencisi tarafından oluşturulmuştur. Ölçek maddelerinin sečilmesinden sonra yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmasına 14 – 18 yař grubunda lise 1., 2. ve 3. sınıflarda toplam 900 öğrenci alınmıştır (Bilgin, 1999). Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeđi Ergen Formu'nun testi yarılama yöntemiyle elde edilen güvenilirlik katsayısı .86 olarak belirlenmiştir. Ölçeđin iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alpha eşitliği kullanılarak .93 olarak bulunmuştur. Ölçeđin madde toplam puan korelasyonları hesaplanmış ve maddelerin .43 ile .56 arasında değişen korelasyonlar gösterdiği saptanmıştır (Bilgin, 1999).

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin Geçerliği

Benzer Ölçekler Geçerliği: Geçerlik çalışması için Adana Merkez Endüstri Meslek Lisesi'nde okuyan 703 öğrencinin ölçeği değerlendirmeye alınmıştır. Öğrencilere Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ile birlikte ölçüt olarak Kılıççı'nın Kendini Kabul Envanteri (KKE) Ergen Formu uygulanmıştır. Sonuç olarak SYBÖ ve KKE arasındaki korelasyon .18 olarak bulunmuştur. Bu sonuca göre SYBÖ ile KKE arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmaktadır (Bilgin, 1999). Yapı geçerliği: Sosyal

Yetkinlik Beklentisi Ölçeği faktör analizinden geçirilmiş ve beş faktöre göre elde edilen bulgular üzerinde yapılan çalışmalarda 40 maddenin. 31 ile .70 arasında değişen değerlerle faktörlere yüklendiği saptanmıştır (Bilgin, 1999).

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin Puanlanması

Ölçek toplam 40 maddeden oluşmakta ve 5'li Likert tipi derecelendirmeye göre yanıtlanmaktadır. Maddelerin karşısında; Her zaman (5) , Sık Sık (4) , Bazen (3) , Arada Sırada (2) , Hiçbir Zaman (1) seçenekleri bulunmaktadır. Yanıtlayıcılardan sosyal yaşantılarına uygun olarak bu seçeneklerden birisini ne derecede yapacağına ilişkin inancını belirtmesi istenmektedir. Tüm maddelere verilen cevapların toplamı kişinin sosyal yetkinlik beklentisi puanını oluşturmaktadır. Çalışılan örneklemin aritmetik ortalamasının üstündeki puanlar yüksek sosyal yetkinlik beklentisi düzeyini, altındaki puanlar ise düşük sosyal yetkinlik beklentisi düzeyini temsil etmektedir. Ölçekten bir toplam puan elde edilmektedir. Ölçekten elde edilen toplam puan ranjı 40 ile 200 arasında değişmektedir (Akkapulu, 2005).

Suçluluk ve Utanç Ölçeği

Bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin suçluluk ve utanç düzeylerini belirlemek amacıyla ilk kez Johnson ve Noel (1987) tarafından geliştirilmiş ve 1992 yılında Nesrin H. Şahin ve Nail Şahin tarafından Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik ve güvenirlik çalışmaları gerçekleştirilmiş olan Suçluluk ve Utanç Ölçeği (SUTÖ) kullanılmıştır. Çeşitli durumlarda yaşanan ve depresyonla ilişkili olduğu ileri sürülen suçluluk ve utanç duygularını ölçmektedir. Ölçek, ergen ve yetişkinlere uygulanabilmektedir. Ölçeğin uygulanmasında zaman kısıtlaması yoktur. 24 maddeden 12'si Suçluluk Alt Ölçeği'ni (3, 6, 7, 11, 12, 14, 16, 17, 21, 22, 23 ve 24), diğer 12 madde ise (1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 13, 15, 18, 19 ve 20) Utanç Alt Ölçeği'ni oluşturmaktadır (Savaşır ve Şahin 1997).

Suçluluk ve Utanç Ölçeği'nin Güvenirliği

Yapılan güvenirlilik çalışmasında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı Suçluluk Alt Ölçeği için .81, Utanç alt Ölçeği için .80 olarak bulunmuştur. Ölçek verileri, alt, orta ve üst olmak üzere üç sosyo – ekonomik düzeyden 263 kız, 277 erkek toplam 540 lise ve üniversite öğrencisinden elde edilmiştir. Sosyo – ekonomik düzey ölçütü olarak “Baba eğitimi” esas alınmıştır. Ölçek iki ön çalışma ve bir ana çalışma sonucu ortaya çıkarılmıştır. Birinci pilot çalışmada, Johnson ve Noel (1987) tarafından 28 madde ve hangi durumlarda suçluluk ve hangi durumlarda utanç duyulduğuna ilişkin iki açık uçlu soru 100 öğrenciye uygulanmıştır. Bu uygulama sonucu elde edilen verilerden kişilerin suçluluk ya da utanç duyguları yaşadıkları görülmüş ve en sıklıkla belirtilen 36 durum alınmıştır. İkinci pilot çalışmada ölçek, bu biçimiyle 311 öğrenciye uygulanmıştır. Frekans sayımı sonrasında, suçluluk ya da utanç boyutunda oransal olarak daha fazla işaretlenmiş maddeler seçilerek, bu kez derecelendirilmiş 24 maddelik ölçek geliştirilmiştir (Savaşır ve Şahin 1997).

Suçluluk ve Utanç Ölçeği'nin Geçerliliği

Suçluluk Ölçeği ve Utanç Ölçek'inin birbiri ile korelasyonu .49'dur. Suçluluk Ölçeği'nin Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu -.10, Sosyotropi Ölçeği toplam puanı ile korelasyonu .33'tür. Suçluluk Ölçeği'nin Sosyotropi Ölçeği'nin alt ölçekleri ile korelasyonuna bakıldığında, Onaylanma İhtiyacı ile .20, Ayrılma Kaygısı ile .27, Başkalarını Memnun Etme ile .39 korelasyonları olduğu görülmüştür. Otonomi Ölçeği ve alt ölçekleri ile ilişkisine bakıldığında, Otonomi toplam puanı ile .18, Kişisel Başarı ile .67, Özgürlük ile .12, Yalnızlıktan Hoşlanma ile .18 korelasyonları olduğu görülmüştür. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği ile korelasyonu ise .11'dir. Utanç Ölçeği'nin sosyotropi toplam puanı ile ilişkisi .50; Onaylanma İhtiyacı ile .42, Ayrılık Kaygısı ile .43, Başkalarını Memnun Etme alt ölçeği ile .04, Özgürlük ile .24, Yalnızlıktan Hoşlanma ile .03 ilişkisi olduğu saptanmıştır. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği ile ilişkisi ise .28'dir (Savaşır ve Şahin 1997).

Suçluluk ve Utanç Ölçeği'nin Puanlanması

Ölçek toplam 24 maddeden oluşmakta ve 5'li Likert tipi derecelendirmeye göre yanıtlanmaktadır. Maddelerin karşısında; Hiç (1) , Biraz (2) , Oldukça (3) , Epey (4) , Çok (5) seçenekleri bulunmaktadır. Ölçek, suçluluk ve utanç duyguları için ayrı ayrı puanlanmaktadır. Yüksek puanlar suçluluk ya da utanç duygularının yoğunluğunu ifade eder. Her bir alt ölçekten alınabilecek puanlar 12 – 60 arasında değişmektedir.

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ), Gilbert ve Allan (1994) tarafından geliştirilmiş ve Şahin ve Şahin (1992) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek 16 maddeden oluşmakta ve her maddede sözü edilen davranışların kişiyi ne kadar iyi tanımladığı sorulmaktadır. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği, kendini değerlendirme ölçeği olup, ergen ve yetişkinlere uygulanabilmektedir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin Güvenirliği

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Dört ay ara ile yapılan ikinci uygulama sonucunda test tekrar test güvenilirlik katsayısı .84'tür ve ölçeğin Türkçe'ye uyarlamasında iç tutarlılık 263 kız, 277 erkek olmak üzere toplam 540 lise ve üniversite öğrencisinden elde edilen Cronbach Alfa değeri .74 olarak bulunmuştur (Savaşır ve Şahin, 1997). Bu araştırma kapsamında ölçeğin güvenilirliğine bakılmış ve Cronbach Alfa katsayısı .70 olarak bulunmuştur.

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin Geçerliği

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu .32, Sosyotropi Ölçeği ile korelasyonu .36 ve Otonomi Ölçeği ile korelasyonu -.05'tir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin Puanlanması

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'ndeki her maddede sözü edilen davranışların kişiyi ne kadar iyi tanımladığı sorulmaktadır. Yanıtların “1. Hiç tanımlamıyor”, “2. Biraz tanımlıyor”, “3. Oldukça iyi tanımlıyor”, “4. İyi tanımlıyor” ve “5. Çok iyi tanımlıyor” seçeneklerine göre verilmesi istenmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, bireyin yüksek boyun eğici davranışlar gösterdiğini, ölçekten alınan düşük puanları ise bireyin düşük boyun eğici davranışlar sergilediğini anlamına gelmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 16 ve en yüksek puan ise 80'dir.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu'nda örnekleme alınan öğrencilerin bireysel özellikleri hakkında bilgileri toplamak amacıyla araştırmada inceleme konusu olan değişkenlerle ilgili olarak öğrencilerin cinsiyet ve yerleşim yeri ile ilgili iki soruya yer verilmiştir. Kişisel Bilgi Formu Ek – 1'de verilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Suçluluk ve Utanç Ölçeği, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu, araştırmacı tarafından örnekleme alınan ortaöğretim kurumlarına gidilerek sınıf ortamında uygulanmıştır. Uygulama, yapılan açıklamalarla birlikte yaklaşık 40 dakika sürmüştür. Yukarıda belirtilen

bağımsız değişkenlerle birlikte öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Ölçeği Puanları, Suçluluk ve Utanç Ölçeği Puanları ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanları bu araştırmada veri olarak kullanılmaktadır. Bu araştırmada Diyarbakır İli Bismil İlçesi'ndeki ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan ortaöğretim öğrencilerinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları belirlenerek onların çeşitli bireysel özellikleri arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Bu amaçla verilerin analizinde, ilk olarak araştırmada uygulanan Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nden örneklemdaki her bir öğrencinin aldığı puanlar hesaplanmıştır. Örnekleimde yer alan bireylerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=132$) altında puan alanlar düşük, aritmetik ortalamasının üstünde puan alanlar ise yüksek olarak sınıflandırılmıştır.

İkinci olarak örnekleimde yer alan öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nden aldıkları toplam puanlar ile Suçluluk Alt Ölçeği, Utanç Alt Ölçeği ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nden aldıkları puanlar ayrı ayrı hesaplanmıştır. Daha sonra elde edilen tüm veriler SPSS 17.0 programı kullanılarak bilgisayara aktarılmış, yine aynı program kullanılarak istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir.

Verilerin analizinde değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını saptamak amacıyla Pearson Korelasyon Katsayısı Analizi kullanılmıştır. Bağımsız iki gruba ait ölçümlerin ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla Bağımsız Gruplar İçin t – Testi Tekniği, ikiden fazla olan bağımsız gruplara ait ölçümlerin ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi Tekniği kullanılmıştır. Ortalamalar arasındaki farkın önemli olduğu durumlarda bu önemliliğin hangi gruplardan kaynaklandığını saptama amacıyla LSD Testi (Least Significant Difference) kullanılmıştır (Köklü ve Büyüköztürk, 2007). Denencelerin test edilmesinde gözlenen sayısal farkların anlamlı olup olmadığı .05'lik hata payı dikkate alınarak belirlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada incelenen değişkenlere yönelik olarak araştırmanın denencelerini test etmek amacıyla yapılan istatistik analizler sonunda ortaya çıkan bulgular, denencelerin sırasına göre verilmiştir.

1. Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Suçluluk, Utanç ve Boyun Eğici Davranışlar Arasındaki Korelasyona İlişkin Bulgular

Denence 1 : “Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Suçluluk, Utanç ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeklerinden aldıkları toplam puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.”

Bu denenceyi test edebilmek amacıyla öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Suçluluk, Utanç ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeklerinden aldıkları toplam puanlar üzerinde Pearson Korelasyon Katsayısı Tekniği uygulanmış ve Sonuç Tablo – 3’te verilmiştir.

TABLO – 3
Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Suçluluk, Utanç ve Boyun Eğici Davranışlar
Arasındaki Korelasyona İlişkin Bulgular

		Suçluluk Duygusu	Utanç Duygusu	Boyun Eğicilik Davranışı	Sosyal Yetkinlik Beklentisi
Suçluluk Duygusu	Pearson Correlation	1	.677**	.090**	-.101**
	Sig. (2-tailed)		.000	.001	.000
	N	1296	1296	1296	1296
Utanç Duygusu	Pearson Correlation	.677**	1	.110**	-.057*
	Sig. (2-tailed)	.000		.000	.041
	N	1296	1296	1296	1296
Boyun Eğicilik Davranışı	Pearson Correlation	.090**	.110**	1	-.002
	Sig. (2-tailed)	.001	.000		.936
	N	1296	1296	1296	1296
Sosyal Yetkinlik Beklentisi	Pearson Correlation	-.101**	-.057*	-.002	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.041	.936	
	N	1296	1296	1296	1296

** . p < 0.01   * . p < 0.05

Tablo 3’te yer alan veriler incelendiğinde:

a. Öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları ile Utanç Alt Ölçeği puanları arasında .001 düzeyinde pozitif yönde; Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği toplam puanları ile .01 düzeyinde pozitif yönde ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği toplam puanları ile .001 düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

b. Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları ile Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği toplam puanları arasında .001 düzeyinde pozitif yönde ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği toplam puanları ile .05 düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

c. Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği toplam puanları ile Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir.

Elde edilen bu sonuç araştırmanın 1. denencesini kısmen doğrulayıcı niteliktedir. Öğrencilerde suçluluk düzeyi yükseldikçe utanç ve boyun eğicilik düzeyi yükselmektedir. Öğrencilerin suçluluk düzeyi yükseldikçe sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi düşmektedir. Ancak öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile boyun eğicilik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

2. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Suçluluk

Denence 2 : “Sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.”

Örnekleme alınan öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre Suçluluk Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler TABLO – 4’te verilmiştir.

TABLO – 4
Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre
Öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Sayısal Bilgiler

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi	N	Suçluluk Alt Ölçeği Puan Ortalamaları $\bar{X}$	S
Düşük	199	48.98	9.80
Orta	898	46.23	10.59
Yüksek	199	45.11	11.39
TOPLAM	1296		

TABLO – 4’te yer alan sayısal veriler incelendiğinde; sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi yüksek olan öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puan ortalamalarının, düşük ve orta düzeyde sosyal yetkinlik beklentisi sergileyenlere oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre, öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etme amacıyla veriler üzerinde Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuç TABLO – 5’te verilmiştir.

TABLO – 5

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre

Öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi

Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	p	Sonuç
Gruplar Arası	1673.76	2	836.87	7.43	.001	Anlamlı
Grup İçi	145526.04	1293	112.54		p < .01	
TOPLAM	147199.80	1295				

TABLO – 5’te yer alan sayısal veriler incelendiğinde; sosyal yetkinlik beklentisi düzeyine göre ortaöğretim öğrencilerinin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan bu istatistiksel sonuç araştırmanın 2. denencesini doğrulayıcı niteliktedir. Buna göre öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanlarının sosyal yetkinlik beklentisi düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği saptanmıştır. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla veriler üzerinde LSD Testi uygulanmış ve elde edilen sonuç TABLO – 6’da verilmiştir.

TABLO – 6
Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre
Öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin LSD Testi Sonuçları

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi	Suçluluk Düzeyi		
	Düşük	Orta	Yüksek
Düşük		*	**
Orta	*		
Yüksek	**		

*: $p < .01$ ** $p < .001$

TABLO – 6’da yer alan verilere göre:

- a) Örneklemede yer alan Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları düşük düzeyde olan öğrenciler ile Suçluluk Alt Ölçeği puanları orta ve yüksek düzeyde olan öğrenciler arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < .01$; $p < .001$).
- b) Örneklemede yer alan Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları orta düzeyde olan öğrenciler ile Suçluluk Alt Ölçeği puanları düşük düzeyde olan öğrenciler arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < .01$).
- c) Örneklemede yer alan Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları yüksek düzeyde olan öğrenciler ile Suçluluk Alt Ölçeği puanları düşük düzeyde olan öğrenciler arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < .001$).

3. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Utanç

Denence 3 :   “Sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.”

Öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre Utanç Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler TABLO – 7’de verilmiştir.

TABLO – 7
Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre
Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Sayısal Bilgiler

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi	N	Utanç Alt Ölçeği Puan Ortalamaları $\bar{X}$	S
Düşük	199	45.48	9.40
Orta	898	43.15	9.67
Yüksek	199	43.05	10.52
TOPLAM	1296		

TABLO – 7’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde; sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi yüksek olan öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puan ortalamalarının, düşük ve orta düzeyde sosyal yetkinlik beklentisi sergileyenlere oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre, öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etme amacıyla veriler üzerinde Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuç TABLO – 8’de verilmiştir.

TABLO – 8
Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre
Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi
Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	p	Sonuç
Gruplar Arası	930.34	2	465.17	4.87	.008	Anlamlı
Grup İçi	123483.66	1293	95.50		p < .01	
TOPLAM	124414.00	1295				

TABLO – 8’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde; sosyal yetkinlik beklentisi düzeyine göre ortaöğretim öğrencilerinin Utanç Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan bu istatistiksel sonuç araştırmanın 3. denencesini doğrulayıcı niteliktedir. Buna göre öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanlarının sosyal yetkinlik beklentisi düzeyine göre anlamlı

düzeyde farklılık gösterdiği saptanmıştır. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla veriler üzerinde LSD Testi uygulanmış ve elde edilen sonuç TABLO – 9’da verilmiştir.

TABLO – 9
Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre
Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin LSD Testi Sonuçları

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi	Utanç Düzeyi		
	Düşük	Orta	Yüksek
Düşük		**	*
Orta	**		
Yüksek	*		

*: $p < .05$ ** $p < .01$

TABLO – 9’da yer alan verilere göre:

- a) Örnekleme yer alan Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları düşük düzeyde olan öğrenciler ile Utanç Alt Ölçeği puanları orta ve yüksek düzeyde olan öğrenciler arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < .05$; $p < .01$).
- b) Örnekleme yer alan Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları orta düzeyde olan öğrenciler ile Utanç Alt Ölçeği puanları düşük düzeyde olan öğrenciler arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < .01$).
- c) Örnekleme yer alan Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları yüksek düzeyde olan öğrenciler ile Utanç Alt Ölçeği puanları düşük düzeyde olan öğrenciler arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < .05$).

4. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Boyun Eğicilik

Denence 4 : “Sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.”

Öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler TABLO – 10’da verilmiştir.

TABLO – 10

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanlarına İlişkin Sayısal Bilgiler

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi	N	Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puan Ortalamaları $\bar{X}$	S
Düşük	199	42.85	11.28
Orta	898	42.01	9.00
Yüksek	199	43.37	11.10
TOPLAM	1296		

TABLO – 10’da yer alan sayısal veriler incelendiğinde; sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi yüksek olan öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının, düşük ve orta düzeyde sosyal yetkinlik beklentisi sergileyenlere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine göre, öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etme amacıyla veriler üzerinde Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuç TABLO – 11’de verilmiştir.

TABLO – 11
Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine Göre
Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanlarına İlişkin
Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	p	Sonuç
Gruplar Arası	358.47	2	179.23	1.89	.151	Anlamlı değil
Grup İçi	122396.30	1293	94.66		$p > .05$	
TOPLAM	122754.70	1295				

TABLO – 11’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde; sosyal yetkinlik beklentisi düzeyine göre ortaöğretim öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir. Ortaya çıkan bu istatistiksel sonuç araştırmanın 4. denencesini doğrulayıcı nitelikte değildir. Buna göre öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanlarının sosyal yetkinlik beklentisi düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği saptanmıştır.

5. Cinsiyete Göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi

Denence 5 : “Cinsiyete göre öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.”

Öğrencilerin cinsiyete göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Bağımsız Gruplar İçin *t* – Testi Tekniği uygulanmış ve sonuç TABLO – 12’de verilmiştir.

TABLO – 12

Cinsiyete Göre Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Puanlarına İlişkin *t* – Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Puan Ortalamaları $\bar{X}$	S	Sd	t	p	Sonuç
Kız	724	131.89	24.53	1294	1.35	.175	Anlamlı değil
Erkek	572	133.74	24.08			p > .05	

TABLO – 12’de yer alan sayısal veriler; cinsiyete göre ortaöğretim öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Ortaya çıkan bu istatistiksel sonuç, araştırmanın 5. denencesini doğrulayıcı nitelikte değildir. Buna göre öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde değişmediği saptanmıştır.

6. Yerleşim Birimine Göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi

Denence 6 : “Yerleşim birimine göre öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.”

Öğrencilerin yerleşim birimine göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Bağımsız Gruplar İçin t – Testi Tekniği uygulanmış ve sonuç TABLO – 13’te verilmiştir.

TABLO – 13
Yerleşim Birimine Göre Öğrencilerin
Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Puanlarına İlişkin t – Testi Sonuçları

Yerleşim Birimi	N	Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Puan Ortalamaları $\bar{X}$	S	Sd	t	p	Sonuç
İlçe	888	133.20	24.11	1294	1.06	.285	Anlamlı değil
Köy	408	131.64	24.83			p > .05	

TABLO – 13’te yer alan sayısal veriler; yerleşim birimine göre ortaöğretim öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Ortaya çıkan bu istatistiksel sonuç, araştırmanın 6. denencesini doğrulayıcı nitelikte değildir. Buna göre öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanlarının yerleşim birimi değişkenine göre anlamlı düzeyde değişmediği saptanmıştır.

7. Cinsiyete Göre Suçluluk

Denence 7 : “Cinsiyete göre öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.”

Öğrencilerin cinsiyete göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Bağımsız Gruplar İçin t – Testi Tekniği uygulanmış ve sonuç TABLO – 14’te verilmiştir.

TABLO – 14
Cinsiyete Göre Öğrencilerin
Suçluluk Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin t – Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Suçluluk Alt Ölçeği Puan Ortalamaları $\bar{X}$	S	Sd	t	p	Sonuç
Kız	724	48.67	9.11	1294	8.55	.000	Anlamlı
Erkek	572	43.71	11.77			p < .001	

TABLO – 14’te yer alan sayısal veriler; cinsiyete göre ortaöğretim öğrencilerinin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .001 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Ortaya çıkan bu istatistiksel sonuç, araştırmanın 7. denencesini doğrulayıcı niteliktedir. Yani ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyete göre Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır. Başka bir deyişle, kız öğrencilerin suçluluk düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

8. Yerleşim Birimine Göre Suçluluk

Denence 8 : “Yerleşim birimine göre öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.”

Öğrencilerin yerleşim birimine göre Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Bağımsız Gruplar İçin *t* – Testi Tekniği uygulanmış ve sonuç TABLO – 15’te verilmiştir.

TABLO – 15
Yerleşim Birimine Göre Öğrencilerin
Suçluluk Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin *t* – Testi Sonuçları

Yerleşim Birimi	N	Suçluluk Alt Ölçeği Puan Ortalamaları $\bar{X}$	S	Sd	t	p	Sonuç
İlçe	888	46.83	10.28	1294	1.75	.080	Anlam değil
Köy	408	45.72	11.41			P> .05	

TABLO – 15’te yer alan sayısal veriler; yerleşim birimine göre ortaöğretim öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Ortaya çıkan bu istatistiksel sonuç, araştırmanın 8. denencesini doğrulayıcı nitelikte değildir. Buna göre öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanlarının yerleşim birimi değişkenine göre anlamlı düzeyde değişmediği saptanmıştır.

9. Cinsiyete Göre Utanç

Denence 9 : “Cinsiyete göre öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.”

Öğrencilerin cinsiyete göre Utanç Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Bağımsız Gruplar İçin *t* – Testi Tekniği uygulanmış ve sonuç TABLO – 16’da verilmiştir.

TABLO – 16
Cinsiyete Göre Öğrencilerin
Utanç Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin *t* – Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Utanç Alt Ölçeği Puan Ortalamaları $\bar{X}$	S	Sd	t	p	Sonuç
Kız	724	46.67	8.47	1294	14.10	.000	Anlamlı
Erkek	572	39.47	9.90			p < .001	

TABLO – 16’da yer alan sayısal veriler; cinsiyete göre ortaöğretim öğrencilerinin Utanç Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .001 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Ortaya çıkan bu istatistiksel sonuç, araştırmanın 9. denencesini doğrulayıcı niteliktedir. Yani ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyete göre Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır. Başka bir deyişle, kız öğrencilerin utanç düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

10. Yerleşim Birimine Göre Utanç

Denence 10 : “Yerleşim birimine göre öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.”

Öğrencilerin yerleşim birimine göre Utanç Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Bağımsız Gruplar İçin *t* – Testi Tekniği uygulanmış ve sonuç TABLO – 17’de verilmiştir.

TABLO – 17
Yerleşim Birimine Göre Öğrencilerin
Utanç Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin *t* – Testi Sonuçları

Yerleşim Birimi	N	Utanç Alt Ölçeği Puan Ortalamaları $\bar{X}$	S	Sd	t	p	Sonuç
İlçe	888	43.76	9.45	1294	1.42	.153	Anlam değil
Köy	408	42.92	10.50			p > .05	

TABLO – 17’de yer alan sayısal veriler; yerleşim birimine göre ortaöğretim öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Ortaya çıkan bu istatistiksel sonuç, araştırmanın 10. denencesini doğrulayıcı nitelikte değildir. Buna göre öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanlarının yerleşim birimi değişkenine göre anlamlı düzeyde değişmediği saptanmıştır.

11. Cinsiyete Göre Boyun Eğicilik

Denence 11 : “Cinsiyete göre öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.”

Öğrencilerin cinsiyete göre Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Bağımsız Gruplar İçin t – Testi Tekniği uygulanmış ve sonuç TABLO – 18’de verilmiştir.

TABLO – 18
Cinsiyete Göre Öğrencilerin
Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanlarına İlişkin t – Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puan Ortalamaları $\bar{X}$	S	Sd	t	p	Sonuç
Kız	724	41.50	9.62	1294	3.56	.000	Anlamlı
Erkek	572	43.43	9.77			p < .001	

TABLO – 18’de yer alan sayısal veriler; cinsiyete göre ortaöğretim öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasındaki farkın .001 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Ortaya çıkan bu istatistiksel sonuç, araştırmanın 11. denencesini doğrulayıcı niteliktedir. Yani ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyete göre Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır. Başka bir deyişle, erkek öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

12. Yerleşim Birimine Göre Boyun Eğicilik

Denence 12 : “Yerleşim birimine göre öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.”

Öğrencilerin yerleşim birimine göre Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Bağımsız Gruplar İçin t – Testi Tekniği uygulanmış ve sonuç TABLO – 19’da verilmiştir.

TABLO – 19
Yerleşim Birimine Göre Öğrencilerin
Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanlarına İlişkin t – Testi Sonuçları

Yerleşim Birimi	N	Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puan Ortalamaları $\bar{X}$	S	Sd	t	p	Sonuç
İlçe	888	42.12	9.72	1294	1.24	.212	Anlamlı değil
Köy	408	42.85	9.74			p > .05	

TABLO – 19’da yer alan sayısal veriler; yerleşim birimine göre ortaöğretim öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Ortaya çıkan bu istatistiksel sonuç, araştırmanın 12. denencesini doğrulayıcı nitelikte değildir. Buna göre öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanlarının yerleşim birimi değişkenine göre anlamlı düzeyde değişmediği saptanmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmada test edilen denecelerden elde edilen sonuçlar denencelerin sırasına göre literatür desteğinde tartışılarak yorumlanmıştır.

1. Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Suçluluk, Utanç ve Boyun Eğici Davranışlar Arasındaki İlişki

Araştırmada öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları ile Utanç Alt Ölçeği puanları arasında pozitif yönde; Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği toplam puanları ile pozitif yönde ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği toplam puanları ile negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları ile Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği toplam puanları ile negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği toplam puanları ile Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı saptanmıştır. Bu sonuç “Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Suçluluk, Utanç ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeklerinden aldıkları toplam puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.” denencesini kısmen desteklemektedir.

Yapılan literatür taramasında; bireylerde suçluluk ve utanç düzeyleri konusunda yapılan bazı araştırmalar ile bu araştırmanın sonuçları arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bu konuda yurt dışında ve yurt içinde yapılan beş araştırmada; farklı değişkenlere göre bireylerin Suçluluk ve Utanç Ölçeği’nden aldıkları toplam puanların birlikte arttığı ya da birlikte azaldığı saptanmıştır (Lutwak ve Ferrari, 1996; Wasserman ve Mamani, 2012; Harder, 1995; Özmen ve Arkadaşları, 2008; Kourt, 2011). Bu araştırmaların bulgularına göre değerlendirildiğinde suçluluk ve utanç arasında bir korelasyon olduğu söylenebilir. Bireylerin suçluluk, utanç ve boyun eğici davranış toplam puanları

arasındaki korelasyonu araştıran bir araştırmada; bireylerin suçluluk ve utanç puanları ile boyun eğici davranışlar ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir korelasyon bulunmuştur (Özmen ve Arkadaşları, 2008). Bu araştırmada elde edilen bulgu ile araştırmanın bu bulgusu arasında benzerlikler bulunmaktadır. Ayrıca örneklemede yer alan bireylerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği toplam puanları ile Suçluluk ve Utanç Ölçeği toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu; Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği toplam puanları korelasyonuna bakıldığında herhangi bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Literatür incelendiğinde, bireylerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile suçluluk, utanç ve boyun eğici davranışlar değişkenleri arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir araştırma bulunamamıştır. Ancak sosyal yetkinlik beklentisini bireylerin sahip olması gereken istendik ve önemli bir özellik olduğunu düşündüğümüzde, bu durumda birey tarafından istenilmeyen ve olumsuz olarak nitelendirilen suçluluk ve utanç duygularının; bireyin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyinin yüksek olması durumunda düşmesi gerekmektedir. Benzer şekilde bireyin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyinin yüksek olması, boyun eğici davranışlar sergileme düzeyinin düşmesini gerektirmektedir. Bu açıdan bakıldığında araştırma elde edilen bu bulgular le literatür arasında benzerlikler bulunmaktadır diyebiliriz.

2. Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Suçluluk

Araştırmanın ikinci denencesinde, ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin suçluluk değişkenine göre değişip değişmediği incelenmiştir. Bulgular incelendiğinde; sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri düşük olan ortaöğretim öğrencilerinin, Suçluluk Alt Ölçeği puan ortalamalarının 48.98 olduğu saptanmıştır. Sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri yüksek olan ortaöğretim öğrencilerinin Suçluluk Alt Ölçeği puan ortalamalarının 45.11 olduğu saptanmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda, suçluluk düzeyleri diğerlerine göre daha düşük olan ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Suçluluk düzeyleri diğerlerine göre daha yüksek olan ortaöğretim

öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin de diğerlerine göre daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, “Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine göre Öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.” denencesini desteklemektedir.

Yapılan literatür taramasında; ortaöğretim öğrencilerinde sosyal yetkinlik beklentisi ile suçluluk duygusu arasındaki ilişkiyi gösteren herhangi bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Ancak ortaöğretim öğrencilerinde sosyal yetkinlik beklentisi konusunda yapılan bazı araştırmalar ile bu araştırmanın sonuçları arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bu konuda yurt dışında yapılan üç araştırmada; depresyon belirtileri gösteren ergenlerin, bu belirtileri göstermeyenlere oranla sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır (Harder ve Arkadaşları, 1992; Muris, 2002; Payne ve Jahoda, 2004). Bu araştırmaların bulgularına göre değerlendirildiğinde; depresyon belirtileri ile sosyal yetkinlik beklentisi arasında bir ilişki olduğu söylenebilir. Bu noktada, suçluluk duygusu, depresyon tanısında belirleyici bir özelliğe sahip duygulardan birisidir (Yüksel, 1998; Kim ve Arkadaşları, 2011; Kayahan ve Sertbaş, 2007; Cimilli, 2001; Özkürkçügil ve Kırılı, 1998). Ancak günlük yaşamda bireyler suçluluk duygusu hissedebilirler. Burada önemli olan suçluluk duygusunun düzeyidir. Bu açıdan bakıldığında, suçluluk duygusunun yüksek olmasının sosyal yetkinlik beklentisi düzeyini düşürdüğü söylenebilir.

Ergen, hissettiği suçluluk duygusu nedeniyle sosyal yaşamda alacağı görev ve sorumluluklardan kaçınabilir, atılganlıktan uzak davranışlarda bulunabilir ya da olumsuz bir benlik algısı geliştirebilir. Bu durumda sosyal açıdan pasif davranışlar sergileyebilir.

3. Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Utanç

Araştırmanın ikinci denencesinde, ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin utanç değişkenine göre değişip değişmediği araştırılmıştır. Bulgular incelendiğinde; sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri düşük olan

ortaöğretim öğrencilerinin, Utanç Alt Ölçeği puan ortalamalarının 45.48 olduğu saptanmıştır. Sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri yüksek olan ortaöğretim öğrencilerinin Utanç Alt Ölçeği puan ortalamalarının 43.05 olduğu saptanmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda; utanç düzeyleri diğerlerine göre daha düşük olan ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Utanç düzeyleri diğerlerine göre daha yüksek olan ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin diğerlerine göre daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, “Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine göre Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.” denencesini desteklemektedir.

Yapılan literatür taramasında; ortaöğretim öğrencilerde sosyal yetkinlik beklentisi ile utanç duygusu arasındaki ilişkiyi gösteren herhangi bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Ancak ortaöğretim öğrencilerinde sosyal yetkinlik beklentisi konusunda yapılan bazı araştırmalar ile bu araştırmanın sonuçları arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bu konuda yurt dışında yapılan üç araştırmada; depresyon belirtileri gösteren ergenlerin, bu belirtileri göstermeyenlere oranla sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır (Harder ve Arkadaşları, 1992; Muris, 2002; Payne ve Jahoda, 2004). Bu araştırmaların bulgularına göre değerlendirildiğinde; depresyon belirtileri ile sosyal yetkinlik beklentisi arasında bir ilişki olduğu söylenebilir. Bu noktada, utanç duygusunun depresyon tanısında belirleyici bir özelliğe sahip duygulardan biri olduğu göz önünde tutulduğunda, utanç duygu düzeyi düşük olan bireylerin yüksek sosyal yetkinlik beklentisine sahip olacağı söylenebilir.

Biçer (2009) tam aileye sahip ergenlerin parçalanmış aileye sahip ergenlere oranla; yüksek aile gelir düzeyine sahip ergenlerin düşük aile gelirine sahip olanlara oranla yüksek sosyal yetkinlik beklentisine sahip olduklarını saptamıştır. Ailenin gelir düzeyinin yüksek olmasının, bireyin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyini yükselttiği (Fırcıoğlu, 2005; Şencan, 2009) tarafından da desteklenmektedir. Decovic ve Meeus (1997) anne – babasıyla yakın ilişkiler kuran ergenlerin sosyal yeterlik algılarının anlamlı düzeyde değiştiği saptanmıştır. Bir diğer araştırmada, Deniz (2006)

bağlanma stillerinden korkulu bağlanma ile utanç duygusu arasında pozitif yönlü ve güvenli bağlanma ile utanç duygusu arasında anlamlı düzeyde negatif yönlü bir ilişki olduğunu saptamıştır. Bu araştırmaların sonuçlarına göre değerlendirildiğinde; sahip olduğu aile yapısının ergenin sosyal yetkinlik beklentisini etkilediğinden ve utanç duygusunun da bağlanma stilleri ve ailenin ekonomik durumuyla ilişkili olduğundan dolayı sosyal yetkinlik beklentisi üzerine yapılan araştırmalar ile bu araştırma arasında benzerlikler bulunmaktadır diyebiliriz.

Ergen, sosyal çevrede yaşayacağı herhangi bir olay neticesinde utanç yaşayacağından korktuğu için, kendisini utanç kaynağı olan yaşantı ya da deneyimlerden uzak tutma yoluna gidebilir. Bu durumda birey, kendisini geliştirmek istediği bir alanda ya da başaracağını düşündüğü bir hedefe ulaşma yolunda kararsız kalabilecek ve sonuç olarak yaşayabileceği utanç duygusunun kendisinde yaratabileceği kaygıdan korkarak bu tür girişimlerden uzak durup kendisini daha rahat hissedebilecektir. Bunun sonucunda birey utanç kaynağı bir yaşantı ile yüzleşme ihtimalini azaltacak ancak kendi potansiyeline karşı gerçekçi bir saptamadan da uzaklaşacaktır. Sonuçta utanç duygusunu yoğun hissettiğinden ve bu duygu ile karşı karşıya gelmek istemediğinden dolayı sosyal açıdan da yetkin bir birey olamayacaktır.

4. Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Boyun Eğicilik

Araştırmanın üçüncü denencesinde, ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin boyun eğici davranışlar değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bulgular incelendiğinde; sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri düşük olan ortaöğretim öğrencilerinin, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının 42.85 olduğu saptanmıştır. Sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri yüksek olan ortaöğretim öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının 43.37 olduğu saptanmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda, boyun eğici davranış düzeyleri diğerlerine göre daha az olan ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır.

Boyun eğici davranış düzeyleri diğerlerine göre daha fazla olan ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin ise düşük olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, “Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine göre Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.” denencesini destekler nitelikte değildir. Araştırmada elde edilen bu bulgu, ergenlerin sosyal açıdan kendilerini yetkin görmelerinin, sergiledikleri boyun eğici davranışlar ile ilişkili olmadığını şeklinde yorumlanabilir.

Yurt içi ve yurt dışında yapılan bazı araştırmalarda, sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi yüksek olan bireyin özelliklerine bakıldığında; engelleme ve kaçınma davranışları sergilemeyen (Innes ve Thomas, 1989), sosyal kaygı düzeyi düşük (Kashdan ve Roberts, 2004), kişisel üstünlüğünü koruyabilen (Ashby ve Kottman, 2000), kendine güven düzeyi (Hermann ve Betz, 2004) ve kendini kabul düzeyi yüksek olan (Bilgin, 1997) bireyler olarak tanımlanmışlardır. Yukarıda özetlenen bulgulara bakıldığında, araştırmada elde edilen bu bulgu ile farklılık göze çarpmaktadır çünkü boyun eğici davranışlar sergileyen bireyler, kendine güven duygusundan uzak, kabul düzeyleri düşük ve kişisel üstünlüğünü koruyamayan bireylerdir. Elde edilen bulguların farklılığının nedenlerine bakıldığında, örneklem grubunda yer alan bireylerin farklı sosyo – kültürel çevrelerden geldikleri, farklı bakış açılarına sahip oldukları ve ailesel özellikler açısından bakıldığında değişkenlikler olabileceği düşünülebilir.

Yapılan literatür taramasında, araştırmanın bu bulgusunda kullanılan değişkenlere benzer bir değişkeni içeren herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Sergilenen boyun eğicilik davranışlarının, bireyin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyine etki edip ettiğini saptamak adına yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

5. Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Cinsiyet

Araştırmanın dördüncü denencesinde, ortaöğretim öğrencilerinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Bulgular incelendiğinde; kız öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puan ortalamalarının 131.89, erkek öğrencilerin ise 133.74 olduğu saptanmıştır. Cinsiyete göre yapılan karşılaştırma sonucunda; kız ve erkek öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi puanları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunamamıştır. Bu sonuç, “Cinsiyete göre öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.” denencesini destekler nitelikte değildir.

Yurt içinde ve yurt dışında yapılan bazı araştırmalar, bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik taşımaktadır (Telli, 2010; Şencan, 2009; Özgün, 2007; Biçer, 2009; Karahan ve Arkadaşları, 2006; Çelikkaleli, 2006; Çakıcı, 2010; Efe, 2007; Hermann ve Betz, 2004; Bandura ve Arkadaşları, 2001). Bu araştırmanın bulgularına göre değerlendirildiğinde; cinsiyet değişkenine göre ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Elde edilen bu bulgu, günümüzde kızların ve erkeklerin toplumda sosyal ilişkiye girebilme, bu ilişkiyi sürdürebilme ve sosyal anlamda kendilerini ifade edebilme konularında birbirlerini farklı olarak algılamadıkları biçiminde yorumlanabilir.

Yukarıda özetlenen bulgulardan farklı olarak, kızların erkeklere oranla daha yüksek sosyal yetkinlik beklentisi düzeyine sahip olduklarını gösteren araştırmalar (Connolly, 1989; Çelikkaleli ve Gündüz, 2010; Coleman, 2003; Yalçın, 2009; Bandura ve Arkadaşları, 2003) ve erkeklerin kızlara oranla daha yüksek sosyal yetkinlik beklentisi düzeyine sahip olduklarını gösteren araştırmalar (Öztürk, 1995; Payne ve Jahoda, 2004; Bandura ve Arkadaşları, 1999) bulunmaktadır. Benzer araştırmalarda cinsiyet değişkenine göre sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin farklılık gösteriyor olması, bu konuda daha çok araştırma yapılmasının gerekliliğini göstermektedir.

6. Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Yerleşim Birimi

Araştırmanın beşinci denencesinde, ortaöğretim öğrencilerinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanlarının yerleşim birimi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bulgular incelendiğinde; ilçe merkezinde ikamet eden öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puan ortalamalarının 133.20, köyde ikamet eden öğrencilerin ise 131.64 olduğu saptanmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda; yerleşim birimine göre ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi puanları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunamamıştır. Bu sonuç, “Yerleşim birimine göre öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.” denencesini destekler nitelikte değildir. Araştırmada elde edilen bu bulgudan hareketle, bireyin kendisini sosyal açıdan yetkin bir birey olarak görmesi, yaşadığı yere göre değişkenlik göstermediği şeklinde yorumlanabilir. Araştırmada elde edilen bu bulgu, bize, köy ve ilçede toplumsal bakış açısı ve normlar açısından birbirlerine benzer olduğunu gösterebilir. Bireyin içinde bulunduğu (kırsal – kentsel) kültürün, bireyin girişkenlik, sorumluluk ya da atılganlık gibi davranışların görülme düzeyini ve bireyin benlik algısını aynı derecede etkilediği söylenebilir.

Yapılan literatür taramasında, araştırmanın bu bulgusunda kullanılan değişkenlere benzer bir değişkeni içeren herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yerleşim biriminin bireyin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyine etki edip ettiğini saptamak adına yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

7. Ortaöğretim Öğrencilerinde Suçluluk ve Cinsiyet

Araştırmanın altıncı denencesinde, ortaöğretim öğrencilerinin Suçluluk Alt Ölçeği puanlarının cinsiyete değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bulgular incelendiğinde; kız öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puan ortalamalarının 48.67, erkek öğrencilerin ise 43.71 olduğu saptanmıştır. Cinsiyete göre yapılan karşılaştırma sonucunda; kız öğrencilerin suçluluk puanlarının erkek öğrencilerden

anlamli düzeyde yu'ksek olduğu saptanmıştır. Bu sonu'ç, ‘‘Cinsiyete göre ğrencilerin Su'çluluk Alt l'çeği puanları arasında anlamli farklar bulunmaktadır.’’ denencesini desteklemektedir. Araştırmada elde edilen bu bulgu, kız öğrencilerin psikolojik sağlığının erkeklere göre daha çok risk altında olduğunu göstermektedir.

Yurt içinde ve yurt dışında yapılan bazı araştırmalar, kız öğrencilerin su'çluluk düzeyinin erkeklere göre daha yu'ksek olduğunu göstermekte olup bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik taşımaktadır (Lutwak ve Ferrari 1996; Harder 1995; Fischer ve Arkadaşları, 2004; Pulakos, 1996; Tangney ve Dearing, 2002; Karataş, 2008; Bulut, 2008; İnce, 2007; Cirhinlioğlu ve Güvenç, 2011). Bu araştırmanın bulgularına göre değerlendirildiğinde; kızlar, erkeklere göre daha fazla su'çluluk duymaktadırlar. Bu durum, birbirinden farklı kültürlerde kızlara yüklenen duyguların ve rollerin birbirine benzer olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Türk toplumunun, kızların davranışlarında daha kontrolcü ve sınırlayıcı bir tutum sergilemesi ve daha az hoşgrl davranmasından dolayı, kızların su'çluluk duygusunu daha fazla hissettikleri düşünülmektedir.

Yapılan literatür taramasında, bu araştırmadan elde edilen bulguların tersine bulgular elde edilen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Başka bir ifadeyle, erkeklerin kızlara göre daha fazla su'çluluk duyduklarını ya da cinsiyet değişkenine göre ergenlerin su'çluluk düzeylerinin değişmediğini saptayan herhangi bir araştırma bulunamamıştır.

8. Ortaöğretim ğrencilerinde Su'çluluk ve Yerleşim Birimi

Araştırmanın yedinci denencesinde, ortaöğretim ğrencilerinin Su'çluluk Alt l'çeği puanlarının yerleşim birimi değişkenine göre değişip değişmediği incelenmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde, ilçe merkezinde ikamet eden ğrencilerin Su'çluluk Alt l'çeği puan ortalamalarının 46.83, köyde ikamet eden öğrencilerin ise 45.72 olduğu saptanmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda; yerleşim birimine göre ortaöğretim ğrencilerinin su'çluluk puanları arasında anlamli düzeyde bir

fark bulunamamıştır. Bu sonuç, “Yerleşim birimine göre öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.” denencesini destekler nitelikte değildir. Diğer bir ifadeyle, bireyin suçluluk hissetmesine neden olabilecek yaşantılar ya da olaylar, yaşanan yerin köy ya da ilçe olmasından bağımsızdır. Araştırmadan elde edilen bu bulgu, ikamet edilen köy ya da ilçenin, toplumsal normlar ve bakış açıları ya da genel aile yapısı açısından genelden farklılaşmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Yapılan literatür taramasında, araştırmanın bu bulgusunda kullanılan değişkenlere benzer bir değişkeni içeren herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yerleşim biriminin bireyin suçluluk düzeyine etki edip ettiğini saptamak adına yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

9. Ortaöğretim Öğrencilerinde Utanç ve Cinsiyet

Araştırmanın sekizinci denencesinde, ortaöğretim öğrencilerinin Utanç Alt Ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Bulgular incelendiğinde; kız öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puan ortalamalarının 46.67, erkek öğrencilerin ise 39.47 olduğu saptanmıştır. Cinsiyete göre yapılan karşılaştırma sonucunda; kız öğrencilerin utanç puanlarının erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, “Cinsiyete göre öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.” denencesini desteklemektedir. Araştırmada elde edilen bu bulgu, toplumsal değerler açısından bakıldığında, kızlara yüklenen değerlerin, duygu durumu açısından olumsuz etkilerini göstermektedir.

Yurt içinde ve yurt dışında yapılan bazı araştırmalar, kız öğrencilerin utanç düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğunu göstermekte olup, bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik taşımaktadır (Cirhinlioğlu, 2006; Fischer ve Arkadaşları, 2004; Harder, 1995; Lutwak ve Ferrari, 1996; Şahin, 2007; Pulakos, 1996; Tangney, 1990; Tangney ve Dearing, 2002). Bu araştırmaların

bulgularına göre değerlendirildiğinde; kızlar, erkeklere oranla daha fazla suçluluk duymaktadırlar. Bu durum, farklı kültürlerde kızlara yüklenen duyguların ve toplumsal rollerin birbirlerine benzer olduklarını işaret etmektedir. Çoğu kültürde kızlar “korunmaya muhtaç ve zarar görebilir” düşüncesiyle özdeşleştirildiğinden ve erkeklere oranla daha sıkı ve disiplinli, kurallar açısından da daha katı şekilde büyütüldüklerinden dolayı, kendilerine ithaf edilen bütün bu toplumsal roller çerçevesinde daha içe kapanık ve karar alma sürecinde pasif olarak yetiştirilmişlerdir. Bu açıdan sorumluluk aile bireylerinin kontrolindedir. Bu durumda birey, yaptığı davranışın sorumluluğunu toplumsal roller veya başkalarının düşünceleri çerçevesinde ödediğinden ötürü şartlanmış bir şekilde utanç duygusu geliştirdiği belirtilebilir.

Yukarıda özetlenen bulgulardan farklı olarak, yapılan bir araştırmada; erkeklerin utanç duygularını kızlara göre daha fazla hissettikleri saptanmıştır (Bulut, 2008). Yapılan bir başka araştırmada ise, cinsiyet değişkenine göre bireylerin utanç duyguları arasında herhangi bir fark saptanmamıştır (Karataş, 2008). Bu iki araştırmada elde edilen bulgular, bu araştırmanın bulgularını desteklememektedir. Bu bulgulara göre değerlendirildiğinde, aradaki farklılığın toplumsal yapıda kadına tanınan hareket serbestliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Suçluluk ve utanç duyguları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara baktığımızda, suçluluk ile utanç duygusu arasında pozitif bir ilişki gözlenmektedir. Başka bir ifadeyle, suçluluk duygusu arttıkça, utanç duygusu da artmaktadır. Bu durum, suçluluk ile utanç duygusunun sosyal yaşantı ve toplumsal bakış açısı ile kişide oluşturduğu benlik algısından kaynaklandığını söylenebilir.

10. Ortaöğretim Öğrencilerinde Utanç ve Yerleşim Birimi

Araştırmanın dokuzuncu denencesinde, ortaöğretim öğrencilerinin Utanç Alt Ölçeği puanlarının yerleşim birimi değişkenine göre değişip değişmediği incelenmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde; ilçe merkezinde ikamet eden öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puan ortalamalarının 43.76, köyde ikamet eden öğrencilerin ise 42.92 olduğu saptanmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda; yerleşim birimine göre ortaöğretim öğrencilerinin utanç puanları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunamamıştır. Bu sonuç, “Yerleşim birimine göre öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.” denencesini destekler nitelikte değildir. Başka bir ifadeyle, utanç duyulmasına neden olan yaşantı ya da olay, yaşanan bölgeden bağımsızdır. Araştırmadan elde edilen bu bulguya göre, bireylerin ikamet ettiği köy ya da ilçenin, toplumsal normlar ya da aile yapısı bazında bireysel bakış açıları açısından bütünden farklılaşmadığı sonucuna ulaşılabılır.

Yapılan literatür taramasında, araştırmanın bu bulgusunda kullanılan değişkenlere benzer bir değişkeni içeren herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yerleşim biriminin bireyin utanç düzeyine etki edip ettiğini saptamak adına yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

11. Ortaöğretim Öğrencilerinde Boyun Eğicilik ve Cinsiyet

Araştırmanın onuncu denencesinde, ortaöğretim öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Bulgular incelendiğinde; kız öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının 41.50, erkek öğrencilerin ise 43.43 olduğu saptanmıştır. Cinsiyete göre yapılan karşılaştırma sonucunda; erkek öğrencilerin boyun eğici davranış puanlarının kız öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, “Cinsiyete göre öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.” denencesini desteklemektedir.

Yurt içinde ve yurt dışında yapılan bazı araştırmalar, erkek öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerinin kızlara oranla daha yüksek olduğunu göstermekte olup bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik taşımaktadır (Tekin ve Filiz, 2008; Odacı, 2007b; Koç ve Arkadaşları, 2010; Kabasakal, 2007; Kaya ve Arkadaşları, 2004; Bulut, 2005; Korkmaz, 2001). Bu araştırmaların bulgularına göre değerlendirildiğinde; kızların erkeklere oranla duygularında daha dengeli ve kontrollü oldukları ve karşılaştıkları engeller karşısında daha ılımlı hareket ettikleri söylenebilir. Ayrıca bu bulgu, kızların yaşam ve çevreye uyum becerilerinin erkeklere oranla daha fazla olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte kızların kendi kişisel alanlarını korudukları ve erkeklere oranla dışa daha az bağımlı oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Yukarıda özetlenen bulgulardan farklı olarak, yapılan dört ayrı araştırmada; cinsiyet değişkenine göre, kız ve erkeklerin boyun eğici davranış düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Yekeler, 2010; Tekin ve Filiz, 2009; Gençdoğan, 2006; Dönmez ve Demirtaş, 2009). Bu araştırmalarda elde edilen bulgular, bu araştırmanın bulgularını desteklememektedir. Bu durum, erkek ve kızların, sosyal çevrede karşılaştıkları otoriter davranışlara, baskılara veya zorlanmalara benzer düzeyde tepki verdikleri şeklinde yorumlanabilir.

Literatür incelendiğinde; kızların erkeklere oranla daha fazla boyun eğici davranışlar sergilediklerini saptayan sadece bir araştırmaya rastlanmıştır (Beştepe ve Arkadaşları, 2010). Araştırmada elde edilen bulgu, bu araştırmada elde edilen bulguyu desteklememektedir. Bu durum kızların erkeklere oranla ikili ilişkilerde karşıdakinden bağımsız hareket edebildikleri ve karar alabildikleri şeklinde yorumlanabilir.

12. Ortaöğretim Öğrencilerinde Boyun Eğicilik ve Yerleşim Birimi

Araştırmanın on birinci denencesinde, ortaöğretim öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanlarının yerleşim birimi değişkenine göre değişip değişmediği incelenmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde; ilçe merkezinde ikamet eden öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının 42.12, köyde ikamet eden öğrencilerin ise 42.85 olduğu saptanmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda; yerleşim birimine göre ortaöğretim öğrencilerinin boyun eğici davranış puanları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunamamıştır. Bu sonuç, “Yerleşim birimine göre öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.” denencesini destekler nitelikte değildir. Bu sonuç, boyun eğici davranışlar sergilenmesine neden olan olay ya da yaşantıların, yaşanan bölgeden bağımsız olduğunu göstermektedir. Araştırmada elde edilen bu bulguya göre; köy ya da ilçedeki sosyal çevrenin boyun eğici davranışlar görülmesi açısından birbirleriyle benzer özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Bu durum, köy veya ilçede ikamet eden gençlerin sosyal ilişkilerde, birbirleriyle benzer şekilde aynı düzeyde otoriteye maruz kaldıkları ve bu gençlerin benlik algıları ve atılganlık düzeyleri açısından birbirlerine benzer özelliklere sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte, iki farklı sosyal çevrenin bireyin davranışlarını etkileme ve yönlendirme düzeyinin benzer olduğu sonucunda varılabilir.

Yukarıda özetlenen bulgudan farklı olarak, yapılan bir araştırmada; köyde yaşayan bireylerin il ve kasabada yaşayanlara oranla daha fazla boyun eğici davranışlar sergiledikleri saptanmıştır (Koç ve Arkadaşları, 2010). Bu araştırmada elde edilen bulgu, bu araştırmanın bulgularını desteklememektedir. Bu durum, araştırmanın yapıldığı ergen örnekleminin aile yaşantılarından ve diğer sosyal özelliklerinden kaynaklanabilir. Bununla birlikte, bu araştırmanın yapıldığı ergen örnekleminin psiko – sosyal özellikler açısından diğer araştırmaların örneklemini oluşturan ergenlerden farklı olduğunu göz önünde tutmak gerekir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara, önerilere ve araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Sonuç

Bu araştırmada ortaya çıkan bulgular değerlendirildiğinde, sınanan 12 denencenin altısında ileri sürülen tahminlerin doğru olduğunu gösteren kanıtlar bulunmuştur. İnceleme konusu yapılan değişkenlere bakıldığında;

1. Araştırmada öğrencilerin Suçluluk Alt Ölçeği puanları ile Utanç Alt Ölçeği puanları arasında pozitif yönde; Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği toplam puanları ile pozitif yönde ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği toplam puanları ile negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin Utanç Alt Ölçeği puanları ile Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği toplam puanları ile negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği toplam puanları ile Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı saptanmıştır.
2. Araştırmada, suçluluk düzeyleri yüksek olan bireylerin düşük düzeyde sosyal yetkinlik beklentisi içerisinde oldukları saptanmıştır.
3. Utanç duygusuna sahip bireylerin diğer bireylere oranla sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır.

4. Boyun eğici davranışlar sergileyen bireylerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.
5. Cinsiyete değişkenine göre öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin değiştiğine dair herhangi bir ilişki bulunamamıştır.
6. Öğrencilerin yerleşim birimi değişkenine göre sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında herhangi bir farklılaşma bulunamamıştır.
7. Cinsiyete göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden çok daha fazla suçluluk duygusu hissettikleri saptanmıştır.
8. Öğrencilerin yerleşim birimi değişkenine göre suçluluk duyguları arasında herhangi bir farklılaşma bulunamamıştır.
9. Cinsiyete göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla çok daha fazla utanç duygusuna sahip oldukları saptanmıştır.
10. Öğrencilerin yerleşim birimi değişkenine göre utanç duygularına sahip olmaları arasında herhangi bir farklılaşma bulunamamıştır.
11. Cinsiyete göre, erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla çok daha fazla boyun eğici davranışlar sergiledikleri saptanmıştır.
12. Öğrencilerin yerleşim birimi değişkenine göre boyun eğici davranış düzeyleri arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Öneriler

Bu araştırmada ortaya çıkan bulgular ışığında şu öneriler getirilebilir:

1. Bu araştırmada, örneklemin Suçluluk Alt Ölçeği toplam puan ortalamasının $\bar{X} = 46$ olduğu gözlenmektedir. Ölçek puan aralığının 14 – 60 arasında olduğu düşünüldüğünde, örnekleme gözlenen suçluluk düzeylerinin ortalamasının

üzerinde olduğu söylenebilir. Bu sonuca göre; ortaöğretim öğrencilerinde suçluluk düzeylerinin azaltılmasına yönelik olarak bireysel ve grupla psikolojik danışma hizmetlerinin yaygınlaştırılması önerilebilir.

2. Bu araştırmada, örneklemin Utanç Alt Ölçeği toplam puan ortalamasının $\bar{X} = 43$ olduğu gözlenmektedir. Ölçek puan aralığının 13 – 60 arasında olduğu düşünüldüğünde, örnekleme gözlenen utanç düzeylerinin ortalamasının üzerinde olduğu söylenebilir. Bu sonuca göre; ortaöğretim öğrencilerinde utanç düzeylerinin azaltılmasına yönelik olarak bireysel ve grupla psikolojik danışma hizmetlerinin yaygınlaştırılması önerilebilir.
3. Sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi düşük olan ve bu yüzden atılgan davranışlar sergileyemeyen, özgüveni zayıf, girişkenlikten uzak ve çekingen davranışlar sergileyen ortaöğretim öğrencilerinin psikolojik sağlığının risk altında olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Bu nedenden dolayı okul psikolojik danışmanlarının; sosyal yetkinlik beklentisi düşük olan öğrencileri uygun ölçekler kullanarak düzenli olarak gözlemlmeleri ve gerek bireysel gerekse de grupla psikolojik danışma desteği sağlamaları önerilebilir. Ayrıca bu öğrencilerin ailelerine de çocuklarının sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini arttırma yolunda gerekli desteği sağlayabilmeleri için gerekli rehberlik çalışmaları önerilebilir.

Araştırmacılara Öneriler

Bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin; suçluluk, utanç, boyun eğici davranışlar, cinsiyet ve yerleşim birimi gibi değişkenlere göre değişip değişmediği incelenmiştir. Elde edilen bulgularla karşılaştırma yapılabilmesi amacıyla araştırmacılara aşağıda verilen konularda araştırma yapmaları önerilebilir:

1. Yetişkinlerde ve çocuklarda sosyal yetkinlik beklentisi düzeyini ölçebilecek bir ölçme aracı geliştirilebilir.

2. Çocuklarda suçluluk düzeyini ölçebilecek bir ölçme aracı geliştirilebilir.
3. Çocuklarda utanç düzeyini ölçebilecek bir ölçme aracı geliştirilebilir.
4. Çocuklarda boyun eğici davranış düzeyini ölçebilecek bir ölçme aracı geliştirilebilir.
5. Yetişkinlerde ve çocuklarda sosyal yetkinlik beklentisi ile suçluluk arasındaki ilişki araştırılabilir.
6. Yetişkinlerde ve çocuklarda sosyal yetkinlik beklentisi ile utanç arasındaki ilişki araştırılabilir.
7. Yetişkinlerde ve çocuklarda sosyal yetkinlik beklentisi ile boyun eğici davranış düzeyleri arasındaki ilişki araştırılabilir.

KAYNAKLAR

Adler, Alfred, 1985. *İnsanı Tanıma Sanatı*, (Çev.) Şelale Başar, İstanbul: Dergâh Yayınları. ss. 197 – 203.

Alfassi, Miriam. 1998. “The Efficacy of Reciprocal in Fostering Reading Comprehension in High School Students in Remedial Reading Classes”, *American Educational Research Journal*, c, 35, ss. 309 – 341.

Allison, Kenneth, R., Dwyer, John, J., Makin, Susan. 1999. “Self – Efficacy and Participation in Vigorous Physical Activity by High School Students.” *Health Education & Behavior*, c, 1/26, ss. 12 – 24.

Allison, Molly, J., Keller, Colleen. 2004. “Self – Efficacy Intervention Effect on Physical Activity in Older Adults.” *Western Journal of Nursing Research*, c, 26, ss. 31 – 46.

Akın, Ahmet. 2009. Özduyarlık ve Boyun Eğici Davranış, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, c, 34/152, ss. 138 147.

Akkapulu, Emine. 2005. “Ergenin Sosyal Yetkinlik Beklentisini Yordayan Bazı Değişkenler”, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Amanat, Çiğdem. 2011. “Erkek Homoseksüel ve Heteroseksüellerde Depresyon ve Suçluluk – Utanç Düzeylerinin Cinsiyet Rolüne Göre Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arkonaç, Oğuz. 1999. *Açıklamalı Psikiyatri Sözlüğü*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri. ss. 498 – 499.

Ashby, Jeffrey S., Kottman, Terry. 2000. "The Relationships Between Personality Priorities and Affect, Depression, Self – Efficacy, and Fear of Intimacy", *The Journal of Individual Psychology*, c, 56/2, ss. 224 – 236.

Balkaya, Feza., Şahin, Nesrin, H. 2003. "Çok Boyutlu Öfke Ölçeği", *Türk Psikiyatri Dergisi*, c, 14/3, ss. 192 – 202.

Bandura, Albert, 1977a. **Social Learning Theory**, New York: *General Learning Press*. ss. 83 – 90.

Bandura, Albert, 1977b. "Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change", *Psychological Review*, c, 84/2, ss. 191 – 215.

Bandura, Albert, 1986. "Social Foundations of Thought and Actions: A Social Cognitive Theory", *Englewood Cliffs: Prentice – Hall*, ss. 399 – 449.

Bandura, Albert, 1989. "Human Agency in Social Cognitive Theory", *American Psychologist*, c, 44, ss. 1175 – 1184.

Bandura, Albert, 1993. "Perceived Self – Efficacy in Cognitive Development and Functioning", *Educational Psychologist*, c, 28/2, ss. 117 – 148.

Bandura, Albert, 1994. "Self Efficacy", *Encyclopedia of Human Behavior*, New York: Academic Press, ss. 71 – 81.

Bandura, Albert. 1997. "**Self – Efficacy: The Exercise of Control**", New York: Freeman. ss. 157 – 167.

Bandura, Albert, v.d. 1999. "Self-Efficacy Pathways to Childhood Depression", *Journal of Personality and Social Psychology*, c, 76/2, ss. 258 – 269.

Bandura, Albert, v.d. 2001. "Self-Efficacy Beliefs as Shapers of Children's Aspirations and Career Trajectories", *Child Development*, c, 72, ss. 187 – 206.

Bandura, Albert, v.d. 2003. "Role of Affective Self – Regulatory Efficacy in Diverse Spheres of Psychosocial Functioning", *Child Development*, c, 74, ss. 769 – 782.

Barasch, Donna. Z. 2000. "Dealing With Guilt and Shame", *Family Life*, c, 4, ss. 234 – 237.

Barrett, Karen, C. 1995. *A Functionalist Approach to Shame and Guilt*, (Çev) J. P. Tangney, ve Fischer, K. W., *Self – Conscious Emotions: Shame, Guilt, Embarrassment, and Pride*, New York: Guilford Press, ss. 25 – 63.

Başaranoğlu, Yasemin. 2011. "Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Psikolojik Doğum Sırası İle Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Beştepe, Emrem. v.d. 2010. "Psikiyatrik Yardım Talebi Olan, Olmayan ve Boşanma Aşamasındaki Çiftler Arasında Cinsiyet Yönünden Uyum, Problem Çözme Becerisi, Boyun Eğici Davranış ve Öfke Tutumunun Karşılaştırılması", *Nöropsikiyatri Arşivi Dergisi*, c, 47, ss. 15 – 22.

Bezjak, John, E., Lee, Jerry, W. 1990. "Relationship of Self – Efficacy and Locus of Control Constructs in Predicting College Students Physical, Fitness Behavior", *Perceptual and Motor Skills*, c, 71/2, ss. 499 – 508.

Biçer, Esra. 2009. "Parçalanmış ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Atılganlık ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bilgin, Mehmet. 1996. “Grup Rehberliğinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Üzerindeki Etkisine Yönelik Deneysel Bir Çalışma”, y.d.t. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bilgin, Mehmet. 1997. “Meslek Lisesi Öğrencilerinin Ailelerinin Bazı Demografik Değişkenlerinin Saptanması ve Ailelerinin Ergenlere İlişkin Sosyal İlişkiye Girme ve Kabul Algıları ile Ergenlerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Kendini Kabul Düzeylerinin Karşılaştırılması”, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c, 2/16, ss. 15 – 30.

Bilgin, Mehmet. 1999. “14–18 Yas Grubu Ergenlere Yönelik Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Geliştirme Çalışması”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, c, 2/12, ss. 7 – 15.

Blake, Teri, R., Rust, James, O. 2002. “Self – Esteem and Self – Efficacy of College Students with Disabilities”, *College Students Journal*, c, 36/2, ss. 214.

Bradley, Robert, H., Corwyn, Robert, F. 2001. “Relations With Behavioral Development From Birth Through Age Thirteen”, *The Home Environments of Children in the United States*, c, 72/2, ss. 1868 – 1886.

Brown, Irvin, Inouge, Dillon, K. 1978. “Learned Helplessness Through Modeling: The Role of Perceived Similarity in Competence”, *Journal of Personality and Social Psychology*, c, 36, ss. 900 – 908.

Budak, Selçuk. 2000. *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. ss. 812 – 813.

Buckner, Ellen, B. 2000. “Adolescent Profile and Self – Efficacy, Survey of Female Camp Counselors: Physical Self – Perception”, Samford University. Alabama Academy of Science.

Bulut, Hasibe. 2005. “Öğretmenlerin Öğretmen Adaylarının Boyun Eğici Davranış Özelliklerinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Bulut, Meryem. 2008. “Şiddet Mağduru Çocukların Sosyal Antropolojik Açından İncelenmesi”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Büyüköztürk, Şener, v.d. 2009. “*Bilimsel Araştırma Yöntemleri*”, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, ss. 86 – 88.

Cattell, Raymond B., 1989. *The 16 Personal Factors , Personality In Depth*, Institute for Personality and Ability Testing, ss. 296 – 313.

Cavel, Timothy A. 1990. “Social Adjustment, Social Performance and Social Skills, A Tri Component Model of Social Competence”, *Journal of Clinical Child Psychology*, c, 19, ss. 111 – 112.

Ceyhan, Esra, Ceyhan, Aykut, A., Kurtyılmaz, Yıldız. 2005. “Depression Among The Turkish Female and Male University Students”, *Social Behavior and Personality*, c, 33/4, ss. 329 – 340.

Ceylan, Burcu. 2007. “Şizofreni ve Kronik Böbrek Yetmezliği Hastalarına Evde Bakım Veren Aile Üyeleri ve Bakım Rolü Olmayan Bireylerde Suçluluk ve Utanç Düzeylerinin Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Cheung, Mimi, Gilbert, Paul, Irons, Chris. 2003. “An Exploration Of Shame, Social Rank And Rumination İn Relation To Depression”, *Personality and Individual Differences*, ss. 1 – 11.

Cimilli, Can. 2001. “Depresyonda Sosyal ve Kültürel Etmenler”, *Duygudurum Dizisi*, c, 4, ss. 157 – 168.

Cirhinlioğlu, Fatma, G. 2006. “Üniversite Öğrencilerinde Utanç Eğilimi, Dini Yönelimler, Benlik Kurguları ve Psikolojik İyilik Hali Arasındaki İlişkiler”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Cirhinlioğlu, Fatma, G., Güvenç, Gülden. 2011. “Utanç Eğilimi, Suçluluk Eğilimi ve Psikopatoloji”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, c, 8/1, ss. 248 – 267.

Colleman, Priscilla K. 2003. “Perception of Parent – Child Attachment, Social Self – Efficacy, and Peer Relationships in Middle Childhood”, *Infant And Child Development*, c, 12, ss. 351 – 368.

Connolly, Jenifer. 1989. “Social Self – Efficacy in Adolecence: Relations with Self – Concept, Social – Adjusment and Mental Health”, *Canadian Journal of Behavior Science Review*, c, 21/3, ss. 258 – 269.

Coşkun, Beyhan, Çakmak, Duran. 2005. “Alkol ve Madde Bağımlılarının Grup Psikoterapisinde Psikodramanın Kullanılması”, *Bağımlılık Dergisi*, c, 6, ss. 103 – 110.

Cowden, Craig, R. 2002. “Worry and Its Relationship to Shyness”, *North American Journal of Psychology*, c, 7/1, ss. 59 – 70.

Crain, William, C. 2000. *Theories of development, Concepts And Applications*, New Jersey; Rentice Hall. ss. 320 – 322.

Çakıcı, Duygu. 2010. “Spor Lisesi ve Genel Lise 9. ve 10. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Özsaygı Düzeylerinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik, Çiğdem, Berber. 2010. “Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Kendilik Algısı ve Boyun Eğici Davranışlar Üzerine Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelikkaleli, Öner. 2006. “Lise Öğrencilerinin Sosyal Yetkinlik Düzeylerinin İncelenmesi”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, c, 23, ss. 69 – 83.

Çelikkaleli, Öner. 2010. “Ergenlerin Yetkinlik İnançları ile Depresyon, Benlik Saygısı, İç – Dış Kontrol Odağı, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Biçimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelikkaleli Öner, Gündüz, Bülent. 2010. “Ergenlerde Problem Çözme Becerileri ve Yetkinlik İnançları”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c, 19/2, ss. 361 – 37.

Çetinkaya Özlem, Alparlan, Ali, Murat. 2011. “Duygusal Zekânın İletişim Becerileri Üzerine Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c, 16/1, ss. 363 – 377.

Decovic, Maja, Meeus, Wim. 1997. “Peer Relations in Adolescence Effets of Parenting and Adolescents’ Self – Concept”, *Journal of Adolescence*, c, 20/2, ss. 163 – 176.

Deniz, M. Engin. 1997. “Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet ve Kültürel Farklara Dayalı Atılganlıkları Üzerinde Bir Atılganlık Eğitimi Denemesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Deniz, M. Engin, 2006. “Ergenlerde Bağlanma Stilleri ile Çocukluk İstismarları ve Suçluluk – Utanç Arasındaki İlişki” *Eurasian Journal of Educational Research*, c, 22, ss. 89 – 99.

Derya, Selin. 2008. “Crossover of Work – Family Conflict: Antecedent and Consequences of Crossover Process in Dual – Earner Couples”, Master Thesis, Koç University, Graduate School of Social Sciences.

Dowda, Marsha, v.d. 2007. “Family Support for Physical Activity in Girls from 8th to 12th Grade in South Carolina”, *Preventive Medicine*, c, 44/2, ss. 153 – 159.

Dönmez, Burhanettin, Demirtaş, Hasan. 2009. “Lise Öğretmenlerinin Boyun Eğici Davranışlarına İlişkin Algıları”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, c, 17/2, ss. 445 – 456.

Efe, Mehmet. 2007. “14 – 16 Yaş Grubu Bireylerde Spor Çalışmalarının Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ve Atılganlık Üzerine Etkisi”, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Efe, Mehmet, v.d. 2008. “14 – 16 Yaş Grubu Erkeklerde Voleybol Çalışmalarının Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Atılganlık Üzerine Etkisi”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c, 21/1, ss. 69 – 77.

Ersanlı, Kurtman. 2005. “*Davranışlarımız, Gelişim ve Öğrenme*”, Eser Matbaacılık, Samsun.

Erwin, Phil. 1999. *Çocuklukta ve Ergenlikte Arkadaşlık*, (Çev.), O. Akınhay, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti. ss.160 – 165.

Eşer, İsmet, Khorshid, Leyla, A., Gürol, Gülşah. 2009. “Sağlık Çalışanı Olmaya Aday Öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlarının İncelenmesi”, *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, c, 17/1, ss. 1 – 9.

Faiver, Christopher, M. v.d. 2000. “Religion, Guilt and Mental Health”, *Journal of Counseling and Development*, c, 78, ss. 155 – 161.

Fıncıoğlu, Hasan. 2005. “Adlerian Odaklı Grupla Psikolojik Danışmanın Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklenti Düzeyleri Üzerindeki Etkisine Yönelik Deneysel Bir Çalışma”, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fischer, Agneta, H., v.d. 2004. “Gender And Culture Differences In Emotion”, *Emotion*, c, 4/1, ss. 87 – 94.

Fukuwaka, Emi, Tangney, June, Higashibara, Fumiko. 2012. “Cross – cultural Continuities and Discontinuities in Shame, Guilt, and Pride: A Study of Children Residing in Japan, Korea and the USA”, *Self and Identity*, c, 11/1, ss. 90–113.

Gençdoğan, Başaran. 2006. “Lise Öğrencilerinin Sınav Kaygısı İle Boyun Eğicilik Düzeyleri ve Sosyal Destek Algısı Arasındaki İlişkiler”, *VI. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c, 7/1, ss. 153 –164.

Gilbert, Paul, 2000. “The Relationship of Shame, Social Anxiety and Depression: The Role of The Evaluation of Social Rank”, *Clinical Psychology and Psychotherapy*, c, 7, ss. 174 – 189.

Gilbert, Paul, Allan, Steven. 1994. “Assertiveness, Submissive Behaviour and Social Comparison”, *British Journal of Clinical Psychology*, c, 33, ss. 295 – 306.

Gilbert, Paul, Allan, Steven. 2003a. “Anger and Anger Expression in Relation to Perceptions of Social Rank, Entrapment and Depressive Symptoms”, *Personality and Individual Differences*, c, 32/3, ss. 551 – 565.

Gilbert, Paul, v.d. 2003b. “Assessment Recall of Threat and Submissiveness in Childhood: Development of A New Scale and its Relationship with Depression, Social Comparison and Shame”, *Clinical Psychology and Psychotherapy*, c, 10/2, ss. 108–115.

Glaser, Danya, Frosh, Stephen, 1993. *Child Sexual Abuse Second Edition*, Canada; University of Toronto Press. ss. 137 – 142.

Gökçakan, Zafer. 2008. “Akılcı Duygusal Davranış Terapisi’ne Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Yetkinlik İnançlarını Yükseltmedeki Etkisi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c, 17/2, ss. 191–204.

Görgülü, Tuğba. 2009. “Tutuklu Ve Hükümlü Erkek Bireylerin Depresyon Düzeyleri, Boyun Eğici Davranışları ve İntihar Olasılıklarının İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Gresham, Frank, M. 1984. “Social Skills and Self Efficacy for Exceptional Children”, *Exceptional Children*, c, 51, ss. 253 – 261.

Güler, Nuran, Tel, Hatice, Tuncay, Özkan Fatma. 2005. “Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı”, *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, c, 2/27, ss. 51 – 56.

Harder, David, W. 1995. “Shame and Guilt Assessment and Relationships of Shame and Guilt – Proneness to Psychopathology”, *Self – Conscious Emotions*, New York: The Guilford Press. ss. 368 – 392.

Harder, David, W., Cutler, Lisa, Rockart, Liesl. 1992. “Assessment of Shame and Guilt and Their Relationship to Psychopathology”, *Journal of Personality Assessment*, c, 59/3, ss. 584 – 604.

Hermann, Karen, S. 2005. “The Influence of Social Self – Efficacy, Self – Esteem, and Personality Differences on Loneliness and Depression”, *Unpublished Doctoral Dissertation*, The Ohio State University, USA.

Hermann, Karen, S., Betz, Nancy, E. 2004. “Path Models of The Relationships of Instrumentality and Expressiveness, Social Self–Efficacy, and Self – Esteem to Depressive Symptoms In College Students”, *Journal of Social and Clinical Psychology*, c, 25/10, ss. 1086 – 1106.

Hofstetter, Richard, C., Hovell, Frank, M., Sallis, James, F. 1990. “Social Learning Correlates of Exercise Self – Efficacy: Early Experiences With Physical Activity”, *Social Science and Medicine*, c, 31/10, ss. 1169 – 1176.

Holden, Garry. 1991. "The Relationship of Self – Efficacy Appraisals to Subsequent Healthrelated Outcomes: A Meta – Analiss", *Social Work Health Care*, c, 16, ss. 53 – 93.

Hünler, Olga, S., Gençöz, Tülin. 2003. "Boyun Eğici Davranışlar ve Evlilik Doyumu İlişkisi: Algılanan Evlilik Problemleri Çözümünün Rolü", *Türk Psikoloji Dergisi*, c, 18/51, ss. 99 – 108.

Hyun, Myung-Sun, Hyang-In Cho, Chung, Young-Ja, Lee. 2005. The Effect of Cognitive – Behavioral Group Therapy on The Self – Esteem, Depression and Self – Efficacy of Runaway Adolescents in a Shelter in South Korea", *Applied Nursing Research*, c, 18/3, ss. 160 –166.

İnce, Muhammet, Ali. 2007. "İntihar Din – Psikolojik Bir İnceleme (Van İli Örneği)", Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Innes, Mike, J., Thomas, C. Foster. 1989. "Attributional Style, Self – efficacy and Social Avodiance an Inhibition Among Secondary School Students". *Personality and Individual Differences*, c, 10/7, ss. 757 – 762.

Jadhav, Susrut. 2000. *Anthropological Approaches to Psychological Medicine*, London: Jessica Kingsley Publishers Ltd. ss. 237 – 246.

Jenkins, Sharon, Rae, Goodness, Kelly, Buhrmester, Duane. 2002. "Gender Differences in Early Adolescents' Relationship Qualities, Self –Efficacy, and Depression Symptoms", *Journal of Adolescents*, c, 22/3, ss. 27 – 33.

Kabasakal, Kemal. 2007. "Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar ve Şiddetle İlişkisi." y.y.l.t. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kalyoncu, Ayhan, Ö., v.d. 2002. “Alkol Bağımlılarında Suçluluk ve Utanç Duyguları”, *Bağımlılık Dergisi*, c, 3/3, ss. 160 – 164.

Karaçengel, Füsün, Jale. 2007. “Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anneler İle Sağlıklı Çocuğa Sahip Annelerin, Atılganlık ve Suçluluk – Utanç Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karahan, Fikret, T., v.d. 2006. “Lise Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Otomatik Düşüncelerin, Yaşanılan Sosyal Birim ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, c, 3/26, ss. 35 – 45.

Karataş, Zeynep. 2008. “Lise Öğrencilerinin Suçluluk ve Utanç Puanlarının Disiplin Cezası Alıp Almama ve Cinsiyetleri Açısından İncelenmesi”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c, 4/2, ss. 103 – 114.

Kashdan, Todd, B., Roberts, John, E. 2004. “Social Anxiety's Impact on Effect, Curiosity, and Social Self – Efficacy During a High Self – Focus Social Threat Situation”, *Cognitive Therapy and Research*, c, 28/1, ss.119 – 141.

Kaşık, Dilek, Zekiye. 2009. “ Ergenlerde Karar Verme Stilleri ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, Mine, v.d. 2004. “Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar ve Şiddetle İlişkisi”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, c, 5, ss. 5 – 10.

Kayahan, Miyaser, Sertbaş, Gülümser, 2007. “Dahili ve Cerrahi Kliniklerde Yatan Hastalarda Anksiyete – Depresyon Düzeyleri ile Stresle Başa Çıkma Tarzları Arasındaki İlişki”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, c, 8, ss. 52 – 61.

Keskin, Gülseren, v.d. 2010. “Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Anne – Babaların Kaygı, Anne – Baba Tutumları ve Başa Çıkma Stratejileri Açısından Değerlendirilmesi”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, c, 11, ss. 30 – 37.

Kızıldağ, Seval. 2009. “Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Yalnızlık, Boyun Eğici Davranışlar ve Sosyal Destek” Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kim, Sangmoon, Thibodeau, Ryan, Jorgensen, Randall S. 2011. “Shame, Guilt, and Depressive Symptoms: A Meta – Analytic Review”, *Psychological Bulletin*, c, 137/1, ss.68 – 96.

Koç, Mustafa, Bayraktar, Betül, Çolak, Seda, T. 2010. “Üniversite Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c, 28/1, ss. 257 – 280.

Korkmaz, Bülent, 2001. “Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrencilerinin Boyun Eğici Davranış ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Korkmaz, İsa. 2009. Sosyal Öğrenme Kuramı, (Ed.), Binnur Yeşilyaprak, *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık, 5. Baskı. ss. 312 – 315.

Kourt, Remzi. 2011. “18 – 24 Yaş Arası Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmaları'nın Dissosiyatif Yaşantılar ve Suçluluk – Utanç Duyguları İle İlişkinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü.

Köklü, Nilgün, Büyüköztürk, Şener. 2007. *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*, Ankara: Pegem A Yayıncılık, ss. 180 – 183.

Köknel, Özcan. 1990. *Korkular, Takıntılar, Saplantılar*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, ss. 165 – 178.

Köktuna, Zafer, Selma. 2007. “Çözüm Odaklı Kısa Terapi Tekniğinin Alt Sosyo Ekonomik Seviyedeki Kadınların Geleceğe Umut İle Bakabilme ve Boyun Eğici Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi” Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lane, John, Lane, Andrew, M., Kyprianou, Anna. 2004. “Self – Efficacy, Self – Esteem and Their Impact on Academic Performance”, *Social Behavior and Personality an International Journal*, c, 32/3, ss. 247 – 256.

Leskela, Jennie, Dieperink, Michael, Thruas, Paul. 2002. “Shame And Posttraumatic Stress disorder”, *Journal of Traumatic Stress*, c, 15, ss. 223 – 226.

Luszczynska, Aleksandra, Dona – Gutierrez, Benicio, Schwarzer, Ralf. 2005. “ General Self – Efficacy in Various Domains of Human Functioning: Evidence from Five Countries”, *International Journal of Psychology*, c, 40/2, ss. 80 – 90.

Lutwak, Nita, Ferrari, Joseph, R. 1996. “Moral Affect and Cognitive Processes: Differentiating Shame From Guilt Among Men and Women”, *Personality and Individual Differences*, c, 21/6, ss. 891 – 896.

Luyten, Patrik, Corvelen, Jozef, Fontaine, Johnny, R. J. 1998. “The Relationship Between Religiosity and Mental Health: Distinguishing Between Shame and Guilt”, *Mental Health, Religion and Culture*, c, 1, ss. 165 – 184.

Matsushima, Rumi, Shiomi, Kunio. 2003. “Social Self – Efficacy and Interpersonal Stress in Adolescence,” *Social Behavior and Personality an International Journal*, c, 31/4, ss. 323 – 332.

Motan, İrem. 2007. “Recognition of Self – Conscious Emotions In Relation to Psychopathology”, Unpublished Doctoral Dissertation, Middle East Technical University, Ankara.

Muris, Peter. 2002. "Relationships Between Self – Efficacy and Symptoms of Anxiety Disorders and Depression in a Normal Adolescent Sample," *Personality and Individual Differences*, c, 32, ss. 337 – 348.

Muris, Peter, v.d. 2001. Protective and Vulnerability Factors of Depression in Normal Adolescents. *Behaviour Research and Therapy*, c, 39/5, ss. 555 – 565.

O'Connor, Lynn, E. v.d. 2002. "Guilt, Fear, Submission, and Empathy in Depression", *Journal of Affective Disorders*, c, 71, ss. 19 – 27.

Odacı, Hatice. 2007a. "Depression, Submissive Behaviors, and Negative Automatic Thoughts in Obese Turkish Adolescents", *Social Behavior and Personality*, c, 35/3, ss. 409 – 416.

Odacı, Hatice. 2007b. "Submissive Behaviors, and Negative Automatic Thoughts Among Adolescent Boys and Girls: A Study with a Turkish Sample", *Social Behavior and Personality*, c, 35/8, ss. 1021 – 1026.

Okçuoğlu, Zeren. 2010. "Aile İçi ve Kadavradan Nakil Olmuş Organ Nakli Hastalarının Psikolojik Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öngen, Demet, Erol. 2006. "The Relationships Between Self – criticism, Submissive Behavior and Depression Among Turkish Adolescents", *Personality and Individual Differences*, c, 41/5, ss. 793 – 800.

Öz, Fatma. 2004. *Sağlık Alanında Temel Kavramlar*, Ankara; İmaj İç ve Dış Ticaret A.Ş. ss. 217 – 218.

Özgün, M. Salih. 2007. "Okul Psikolojik Danışmanlarının Kişilik Özellikleri İle Mesleki Yetkinlik Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkan, İlkay, A., Özen, Ayşe. 2008. “Öğrenci Hemşirelerde Boyun Eğici Davranışlar ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki”, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, c, 7/1, ss. 53 – 58.

Özkürkçügil, Aytül, Kırılı, Selçuk. 1998. “Depresyonda Değerlendirme”, *Psikiyatri Dünyası*, c, 1, ss. 26 – 34.

Özmen, Erol. v.d. 2008. “Yoksulluğun Ergenlerin Ruh Sağlığına Etkileri” *Türkiye’de Psikiyatri Dergisi*, c, 10/2, ss. 39 – 46.

Öztürk, Füsün, Efe, Mehmet, Koparan, Şenay. 2007. “14 – 16 Yaş Grubu Kızlarda Hentbol Çalışmalarının Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Atılganlık Üzerine Etkisi”, *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, c, 18/4, ss. 147 – 155.

Öztürk, Özlem. 2005. “İstanbul H Tipi Cezaevinde Kalan Ergenlerde Suçluluk – Utanç Duygusunun Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Özyürek, Ragıp. 1995. “Fen Bilimleri Alanlarını Seçen Öğrencilerin Kariyer Yetkinlik Beklentisi ve Kariyer Seçeneği Zenginliği ve Üniversite Giriş Sınavlarındaki Performansları Arasındaki İlişkiler.” **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Pajares, Frank, Miller, David, M. 1994. “The Role of Self – Efficacy and Self Concept Beliefs In Mathematical Problem Solving: A Path Analysis”, *Journal of Educational Psychology*, c, 86, ss. 193 – 203.

Pajares, Frank. 1997. Current Directions In Self-Efficacy Research, (Ed.), M. Maehr ve P. R. Pintrich, *Advances in Motivation and Achievement*, Greenwich: JAI Press, 10. Baskı. ss. 1 – 49.

Payne, Richard, Jahoda, Andrew. 2004. "The Glasgow Social Self – Efficacy Scale – A New Scale for Measuring Social Self – Efficacy in People with Intellectual Disability", *Clinical Psychology and Psychotherapy*, c, 11/4, ss. 265 – 274.

Pulakos, Joan. 1996. "Family Environment And Shame: Is There A Relationship?", *Journal of Clinical Psychology*, c, 52/6, ss. 617 – 623.

Reynolds, Kim, D. v.d. 1990. "Psychosocial Predictors of Physical Activity in Adolescents", *Previous Medicine*, c, 19/5, ss. 541 – 551.

Richards, Scott P. 1991. "Religious Devoutness in College Students. Relations with Emotional Adjustment and Psychological Separation From Parents", *Journal of Counseling Psychology*, c, 38/2, ss. 189 – 196.

Ridgway, Ian, R., Sharpley, Christopher. 1990. "Multiple Measures for The Prediction of Counselor Trainee Effectiveness", *Canadian Journal of Counseling*, c, 24/3, ss. 165 – 177.

Ryan, Michael, P. 2008. "The Antidepressant Effects of Physical Activity: Mediating Self – Esteem and Self – Efficacy Mechanism", *Psychology and Health*, c, 23/3, ss. 279 – 307.

Savaşır, Işık, Şahin, Nesrin, H. 1997. *Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, ss. 97 – 118.

Schunk, H. Dale. 1991. "Self – Efficacy and Academic Motivation", *Educational Psychologist*, c, 26/3 – 4, ss. 207 – 231.

Selçuk, Ziya. 2000. *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. ss. 183 – 187.

Senemoğlu, Nuray. 1998. *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*, Ankara: Özen Matbaası. ss. 501 – 502.

Schwarzer, Ralf. 1999. "Self – Regulatory Processes In The Adoption and Maintenance of Health Behaviors The Role of Optimism, Goals, and Threats", *Journal of Health Psychology*, c, 4/2, ss. 115 – 127.

Spence, John, C., Blanchard, Celine. 2001. "Effects of Pretesting on Feeling States and Self Efficacy in Acute Exercise", *Research Quarterly for Exercise and Sport*, c, 72/3, ss. 310 – 314.

Suveg, Cynthia., Zeman, Janice. 2004. "Emotion Regulation in Children with Anxiety Disorders", *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, c, 33, ss. 750 – 759.

Street, Michael, B. 2003. "*Impact of Perceived Emotional Self – Efficacy on Depressive Symptoms*", 15. Annual Convention, American Psychological Society, Atlanta, May 29 – June 1.

Şahin, Nesrin. H., Şahin, Nail. 1992. "Reliability and validity of the Turkish version of the Automatic Thoughts Questionnaire", *Journal of Psychology*, c, 48, ss. 334 – 340.

Şahin, Zehra. 2007. "Çocuk Yetiştirme Tarzları ve Benlik – Düzenleme Farklılıklarının Kendilik – Bilinci Duygusal Eğilimleriyle İlişkisi", Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şencan, Begüm. 2009. "Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi İle Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şenışık, Yalçın. 2006. "İlköğretim Okullarında Uygulanan Beden Eğitimi ve Spor Derslerinde Kullanılan Farklı Öğretim Yöntemlerinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Üzerine Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Tangney, June, P. 1990. "Assessing Individual Differences in Proneness to Shame and Guilt: Development of The Self – Conscious Affect and Attribution Inventory", *Journal of Personality and Social Psychology*, c, 59, ss. 102 – 111.

Tangney, June P., Dearing, Ronda, L. 2002. *Shame and Guilt*, New York: The Guilford Press. ss. 13 – 17.

Tekin, Murat, Filiz, Kemal. 2008. "Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarının Antrenörlük Eğitimi ve Spor Yöneticiliği Bölümlerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Umutsuzluk ve Boyun Eğici Davranışlar Düzeylerinin Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, c, 6/1, ss. 27 – 37.

Tekin, Murat, Filiz, Kemal. 2009. "Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Adaylarının Umutsuzluk ve Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c, 29/3, ss. 601 – 631.

Telli Koç, Mehtap. 2010. "Mersin Üniversitesi Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri İle Yetkinlik Beklentilerinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Torres, Jose, B., Solberg, Scott, V. 2001. "Role of Self – Efficacy, Stress, Social Integration, and Family Support in Latino College Student Persistence and Health," *Journal of Vocational Behavior*, c, 59, ss. 53 – 63.

Troop, Nicholas A., v.d. 2003. "Social Comparison and Submissive Behaviour in Eating Disorder Patients", *Psychology and Psychotherapy*, c, 76/3, ss. 237 – 249.

Tseng, Wen - Shing, McDermott, John, F. 1981. *Culture, Mind & Therapy*, New York: Brunner/Mazel Publishers. ss. 207 – 215.

Tuzcuoğlu, Semai, Korkmaz, Bülent. 2001. “Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrencilerinin Boyun Eğici Davranış ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi”, *Atatürk Eğitim Bilimleri Dergisi*, c, 14, ss. 135 – 152.

Tümkiye, Songül, Aybek, Birsen, Çelik, Metehan. 2010. “Yoksul Ailelerden Gelen Ergenlerde Psiko – Sosyal Bir Olgu Olarak Umutsuzluk ve Boyun Eğici Davranışların İncelenmesi”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, c, 7/1, ss: 970 – 984.

Türe, Halime. 2009. “Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Sosyal Kaygı Düzeyini Etkileyen Faktörler”, Uzmanlık Tezi, Celal Bayar Üniversitesi. Psikiyatri Anabilim Dalı.

Türküm, Ayşe, S. 2005. “Do Optimism, Social Network Richness, and Submissive Behaviour Well – Being? Study with a Turkish Sample”, *Social Behaviour and Personality*, c, 33/6, ss. 619 – 628.

Uzamaz, Fatma. 2000. “Sosyal Beceri Eğitiminin Ergenlerin Kişilerarası İlişki Düzeylerine Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Washington, Olivia. 1999. “Effects of Cognitive and Experimental Group Therapy on Self – Efficacy and Perceptions of Employability of Chemically Dependent Women”. *Issues in Mental Health Nursing*, c, 20, ss. 181 – 199.

Wasserman, Stephanie, Weisman de Mamani, Amy. 2012. “Shame and Guilt / Self – Blame as Predictors of Expressed Emotion in Family Members of Patients with Schizophrenia”, *Psychiatry Research*, c, 196/1, ss. 27 – 31.

Webb, John, A., Baer, Paul, E. 1995. “Influence of Family Disharmony and Parental Alcohol Use on Adolescent Social Skills, Self– Efficacy, and Alcohol Use,” *Addictive Behaviors*, c, 20/1, ss.127 – 135.

Wheeler, Valerie, A., Ladd, Gary, W. 1982. “Assesment Of Children’s Self – Efficacy For Social Interaction With Peers”, *Developmental Psychology*, c, 18/7, ss. 795 – 805.

Yalçın, Duygu, Arslan. 2009. “Turkish Validation of The Social Competence and Behavior Evaluation Scale (Scbe – 30)”, Master’s Thesis, Boğaziçi University, Institute of Social Sciences.

Yavuzer, Haluk. 1994. *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi. ss. 182 – 201.

Yavuzer, Haluk. 1998. *Ana – Baba ve Çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi. ss. 112 – 122.

Yekeler, Beliz. 2010. “Malatya’da Kırsal Bir Bölgede Ergenlik Dönemindeki Gençlere Yönelik Şiddet ve Etkileyen Faktörler”, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Yıldırım, İbrahim. 2004. “Lise Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışların Yaygınlığı”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c, 26, ss. 220 – 228.

Yıldırım, İbrahim, Ergene, Tuncay. 2003. “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Yordayıcısı Olarak Sınav Kaygısı, Boyun Eğici Davranışlar ve Sosyal Destek”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c, 25, ss. 224 – 234.

Yüksel, Nevzat. 1998. “Depresyonda Tanı ve Ayırıcı Tanı”, *Psikiyatri Dünyası*, c, 1, ss. 13 – 20.

Zeldin, Amy, L., Pajares, Frank. 2000. “Against The Odds: Self – Efficacy Beliefs of Women in Mathematical, Scientific, and Technological Careers”, *American Educational Research Journal*, c, 37, ss. 215 – 246.

Zhang, Dongying. 2011. “Cultural Differences in Shame and Guilt Between American and Chinese Preschoolers”, Masters Thesis, Colorado State University.

EK – I

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz

Kız

Erkek

2. Yerleşim Birimi

İlçe

Köy

EK – II

SUÇLULUK ve UTANÇ ÖLÇEĞİ

Bu ölçeğin amacı bazı duyguların hangi durumlarda ne derece yoğun olarak yaşandığını belirlemektir. Aşağıda bazı olaylar verilmiştir. Bu olaylar sizin başınızdan geçmiş olsaydı, ne kadar rahatsızlık duyardınız. Lütfen her durumu dikkatle okuyup öyle bir durumda ne kadar rahatsızlık duyacağınızı aşağıdaki ölçekten yararlanarak maddelerin yanındaki sayıların üzerine (X) işareti koyarak belirtiniz.

1. Hiç rahatsızlık duymazdım.
2. Biraz rahatsızlık duyardım.
3. Oldukça rahatsızlık duyardım
4. Epey rahatsızlık duyardım.
5. Çok rahatsızlık duyardım.

Suçluluk ve Utanç Ölçeği'nin Bazı Maddeleri

		Hiç	Biraz	Oldukça	Epey	Çok
1.	Bir tartışma sırasında büyük hararetle savunduğunuz bir fikrin yanlış olduğunu öğrenmek.	1	2	3	4	5
3.	Birinin size verdiği sırrı istemeden başkalarına açıklamak.	1	2	3	4	5
7.	Sorumlusu siz olduğunuz halde bir kusur ya da bir yanlış için bir başkasının suçlanmasına seyirci kalmak.	1	2	3	4	5
9.	Çok işlek bir iş merkezinin bulunduğu bir köşede herkesin size bakmasına sebep olacak bir olay yaşamak.	1	2	3	4	5
11.	Başkalarını aldatarak ve onları sömürerek büyük kazanç sağlamak.	1	2	3	4	5
15.	Bir partide yeni tanıştığınız insanlara açık saçık bir fıkra anlattığınızda birçoğunun bundan rahatsız olması.	1	2	3	4	5
17.	Arkadaşınızdan bir şeyler çaldığınız halde arkadaşınızın hırsızlık yapanın siz olduğunu hiçbir zaman anlamaması.	1	2	3	4	5
21.	Bir kişiye hak etmediği halde zarar vermek.	1	2	3	4	5
24.	Çeşitli bahaneler bularak yapmanız gereken işlerden kaçmak.	1	2	3	4	5

EK– III

BOYUN EĞİCİ DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ

Aşağıda, insanların sosyal ortamlardayken yaptıkları bazı davranışlar ve yaşadıkları bazı duygular verilmiştir. Her cümleyi dikkatle okuyun ve böyle bir davranışın sizin için ne kadar geçerli olduğunu, sizi ne kadar tanımladığını aşağıdaki ölçeği dikkatle okuyarak, o cümlenin yanındaki bölmede işaretleyiniz.

1. Hiç tanımlamıyor
2. Biraz tanımlıyor
3. Oldukça iyi tanımlıyor
4. Çok iyi tanımlıyor
5. İyi tanımlıyor

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin Bazı Maddeleri

		Hiç	Biraz	Oldukç	iyi	Çok iyi
1	Belirli bir konuda benim hatam olmasa da, hatalı olduğum söyleniyorsa tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkartmam.	1	2	3	4	5
3	Paramın üstü eksik verilmiş olsa da, sesimi çıkartmadan, oradan uzaklaşıyorum.	1	2	3	4	5
5	Sevdiğim kişi benden yakınlık istediğinde o anda içimden gelmese de yakınlık göstermeye çalışırım.	1	2	3	4	5
7	Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim.	1	2	3	4	5
11	İnsanların, benimle konuşurken gözlerimin içine bakmalarından hoşlanırım.	1	2	3	4	5
13	İnsanlarla göz göze gelmekten kaçınırım.	1	2	3	4	5
16	Arkadaş toplantılarında, konuyu açan hiçbir zaman ben olmam.	1	2	3	4	5

EK – IV

SOSYAL YETKİNLİK BEKLENTİSİ ÖLÇEĞİ

Bu ölçekle, sizin sosyal ilişkilere girmeden önce, sosyal ilişkilere girip giremeyeceğinize ilişkin düşünceleriniz ölçülmeye çalışılmaktadır. Ölçeği yanıtlarken cümlelerde ifade edilen davranışları daha önce hiç yapmamış olabilirsiniz. Sizden istenilen acaba o davranışı yapabilir misiniz?. Bu davranışı yapabileceğinize ne kadar güveniyorsunuz? Sorularına yanıt vermenizdir. Bu ölçekte 40 cümle bulunmaktadır. Bütün cümleleri atlamadan okuyunuz ve acele etmeden HEPSİNİ içtenlikle yanıtlayınız.

Her cümle karşısında “HER ZAMAN”, “SİK SİK”, “BAZEN”, “ARADA SIRADA” ve “HİÇ BİR ZAMAN” seçenekleri bulunmaktadır. Yanıtlama yaparken bu boşluklardan birine işaret koymanız gerekmektedir. Her cümle için sadece BİR yanıt vereceksiniz. Lütfen aynı cümleye birden fazla yanıt vermeyiniz.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin Bazı Maddeleri

	Her zaman	Sık sık	Bazen	Arada sırada	Hiçbir zaman
1.Beğendiğim birine güzel göründüğünü söyleyebilirim.					
3.Okul çıkışında pastaneye gitmek isteyen arkadaşlarıma onlara katılmak istediğimi söyleyebilirim.					
7.Ödevlerini hazırlamada arkadaşlarıma yardımcı olabilirim.					
11.Katıldığım ilginç bir yaşantımı arkadaş grubunda paylaşabilirim.					
13.Bir okul eğlencesini organize etmek için gönüllü olabilirim.					
17.Başlamış bir sohbeti devam ettirebilirim.					
19.Hafta sonu arkadaşlarıma piknik yapmak istediğimi söyleyebilirim.					
21.Sınıfta bir dersle ilgili yapılan tartışmaya katılabilirim.					
26.Sınıfta fıkra anlatabilirim.					
29.Arkadaşlarımla buluşmadan önce vücut ve saç bakımı yapabilirim					
30.Sınav için arkadaşlarıma yardım edebilirim.					
33.Sınıfta arkadaşlarıma şiir okuyabilirim.					
36.Yardıma ihtiyacım olduğunda telefonla öğretmenimi arayabilirim.					
40.Darıldığım bir arkadaşlarıma duygularımı söyleyebilirim.					

EK – V

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Yasin Dahil AKSOY
Doğum Yeri ve Tarihi:	Torbalı / 1984
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi:	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı – Lisans
Yüksek Lisans Öğrenimi:	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı – Yüksek Lisans
Bildiği Yabancı Diller:	İngilizce
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Özel Altınbaşak Özel Eğit. ve Reh. Merkezi – SAMSUN 2. Özel Yeniden Doğuş Özel Eğit. ve Reh. Merkezi – SAMSUN 3. Suluova Anadolu Sağlık Meslek Lisesi – AMASYA 4. Bismil Toplu Konut İlköğretim Okulu – DİYARBAKIR 5. Söke Felekşan Fırat İlköğretim Okulu – AYDIN 6. Söke Rehberlik ve Araştırma Merkezi – AYDIN
İletişim	
E-Posta Adresi:	yasinaksoy_21@hotmail.com
Telefon:	
• İş:	0 256 512 01 65 – 0 256 518 01 65
• Cep:	0 505 274 00 76
Tarih:	02 / 07 / 2012

T.C.
DİYARBAKIR VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

20 Aralık 2011

Sayı: B.08.4.MEM 0.21.20.02- 605.01- 40551
Konu: Anket İzni

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

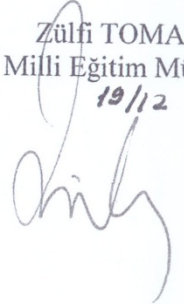
SAMSUN

İlgi: 05.12.2011 tarih ve 09623 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Yasin Dahil AKSOY'un "**Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerinin Suçluluk, Utanç, Boyun Eğicilik Davranışı ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi**" konulu tez önerisi ile ilgili olarak geliştirdiği anket çalışması Araştırma ve Değerlendirme Komisyonumuz tarafından incelenmiş olup, İlimiz Bismil ilçesine bağlı Ortaöğretim okullarındaki öğrencilere ilgili okul müdürlerinin bilgisi dahilinde uygulanmasına müdürlüğümüzce izin verilmesi uygun görülmüştür.

Bilgilerinize arz ederim.

Zülfi TOMAN
Milli Eğitim Müdürü
19/12

Ekler:
1-Araştırma Değerlendirme Formu
2-Onaylı Anket Formu(6 Sayfa)

İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Strateji Geliştirme Bölümü
Bilgi için ASKE Üyesi O.KARAMAN
Tel:0412 226 58 50 (7 Hat) dahili 170
E-Posta:arge21@meb.gov.tr
argesgb@gmail.com

EGİTİME
%100
DESTEK

Öğretmenin
sınırı yok...